



# ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

---

## IURIDICA 4

### OBSAH

|                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Stanislav Plíva: Některé obecné otázky majetkových sankcí</i>                               | 279 |
| <i>Irena Pelikánová: Majetkové sankce v hospodářském zákoníku<br/>a prováděcích předpisech</i> | 307 |

### СОДЕРЖАНИЕ

|                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Станислав Плива: Некоторые общие вопросы имущественных санкций</i>                          | 279 |
| <i>Ирена Пеликанова: Имущественные санкции в хозяйственном кодексе<br/>и подзаконных актах</i> | 307 |

### INHALT

|                                                                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Stanislav Plíva: Einige allgemeine Fragen der materiellen Sanktionen</i>                                           | 279 |
| <i>Irena Pelikánová: Die materiellen Sanktionen im Wirtschaftsgesetzbuch<br/>und in den Durchführungsvorschriften</i> | 307 |



ACTA  
EXPERIMENTALIS  
CHIMICAE

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

## Některé obecné otázky majetkových sankcí

STANISLAV PLIVA

V poslední době probíhají intenzivní diskuse o řadě hospodářskoprávních otázek, zejména pokud se dotýkají dodavatelsko-odběratelských vztahů socialistických organizací. Jsou součástí úsilí široké fronty hospodářskoprávní teorie i pracovníků hospodářskoprávní praxe vytvořit předpoklady pro další zdokonalení existující právní úpravy hospodářských vztahů, a to jak v oblasti provádění hospodářské činnosti socialistických organizací a výrobních hospodářských jednotek, tak i v oblasti řízení této činnosti příslušnými orgány.

Stále více se pozornost soustřeďuje na problematiku související se zdokonalením hospodářskoprávní odpovědnosti za řádné plnění úkolů všemi orgány a organizacemi s cílem, aby právní úprava efektivně přispívala k co nejlepšímu plnění cílů vytyčených stranickými a státními orgány. Nezastupitelné místo mají v právní úpravě hospodářskoprávní odpovědnosti majetkové sankce. Tato studie se snaží přispět k objasnění a zhodnocení některých obecnějších otázek jejich pojetí jako východiska pro zhodnocení dosavadní právní úpravy a případné návrhy na její změny.

### I. PODSTATA ODPOVĚDNOSTI

Každá společnost má zájem na tom, aby subjekty právních vztahů plnily povinnosti, které pro ně vyplývají z právních předpisů, z rozhodnutí příslušných orgánů, ze smluv, popř. z jiných skutečností. Porušení určité právní povinnosti představuje vždy ve větším či menším rozsahu újmu na právu jiného subjektu nebo alespoň ohrožení jeho práva. Kromě toho podle povahy společenských vztahů upravených právem může nesplnění právní povinnosti mít za následek v některých případech i poškození zájmů společnosti. Vzhledem k tomu právo obecně stanoví na porušení právních povinností postih, diferencovaný podle povahy porušení a povahy společenských vztahů, které jsou porušením dotčeny.

Socialistické organizace jako základní subjekty hospodářskoprávních vztahů (popř. jejich organizační složky a orgány, pokud je jim přiznána právní subjektivita — srov. § 78 odst. 2 a § 101 h. z. a § 8 nař. vl. ČSSR č. 91/1974 Sb., o organizaci výrobních hospodářských jednotek a o jejich



statutech) nesou *majetkovou odpovědnost* za nesplnění svých povinností, zejména závazků z hospodářských smluv (čl. VIII h. z.). Základním smyslem stanovené majetkové odpovědnosti je vést socialistické organizace k řádnému a včasnému plnění jejich společenských úkolů. Význam majetkové odpovědnosti je v hospodářských vztazích zvlášť velký, protože neplnění povinností se nepromítá jen do vztahů mezi socialistickými organizacemi, ale ohrožuje a narušuje plnění úkolů celé společnosti, jak vyplývají z plánu rozvoje národního hospodářství.

Majetkové sankce jsou součástí celého odpovědnostního systému ve vztazích mezi socialistickými organizacemi. Proto při jakýchkoliv úvahách o nich, zejména pak při úvahách obecně teoretických, nelze zcela pominout obecnou problematiku odpovědnosti v hospodářskoprávních vztazích. Přitom samozřejmě nemůže jít o hlubokou analýzu, ale jen o stanovení základního východiska, pokud jde o pojetí a podstatu odpovědnosti. Zejména nebude prováděn rozbor a konfrontace různých názorů, které se na tuto problematiku vyskytly v odborné literatuře.<sup>1)</sup>

Odpovědnost ve vztazích mezi socialistickými organizacemi chápou, v souladu s převažujícími názory, jako *důsledek porušení původní právní povinnosti*, popř. jako *důsledek protiprávního stavu*, jestliže tak stanoví právní předpis.<sup>2)</sup> Její podstata spočívá ve vzniku nové právní povinnosti (sekundární), kterou odpovědná organizace dosud neměla. Tato nová povinnost představuje určitým způsobem zhoršení majetkového nebo právního postavení odpovědné organizace. Znamená pro tuto organizaci nepříznivý důsledek, označovaný běžně jako *sankce*. Ta může záležet především v povinnosti poskytnout v důsledku protiprávního jednání nebo protiprávního stavu určité plnění v užším smyslu (zejména předat věc do vlastnictví, popř. do správy, zaplatit peněžitou částku, provést určité práce), aniž by odpovědná organizace za takové plnění obdržela protihodnotu. Naopak poskytnutí tohoto plnění směřuje k obnovení narušené ekvivalence mezi socialistickými organizacemi. Sankce však může spočívat také v povinnosti zdržet se výkonu práva nebo v povinnosti strpět určité jednání, popř. nečinnost druhé organizace.<sup>3)</sup>

Považuji za důležité rozlišovat mezi odpovědností a sankcí, i když tyto pojmy spolu úzce souvisí. Odpovědnost je důsledkem protiprávního jednání nebo protiprávního stavu, pokud s těmito jsou spojeny nepříznivé důsledky, sankce. Určité protiprávní jednání může mít, a často i mívá, za

<sup>1)</sup> Srov. zejména V. Knapp: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo č. 1/1956; Š. Luby: Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve, Bratislava 1958; M. Knappová: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, Academia, Praha 1968; S. Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979; M. Kolaříková: Právna zodpovednosť a jej špecifické črty v hospodárskom práve, Právny obzor č. 2/1976; O. S. Joffe: Odpovědnost v sovětském občanském právu, Moskva 1961; S. N. Bratus: Sporné otázky teorie právní odpovědnosti, Sovětskoje gosudarstvo i pravo č. 4/1973; N. S. Malejn: Majetková odpovědnost v hospodářských vztazích, Moskva 1968.

<sup>2)</sup> Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 180.

<sup>3)</sup> Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 181.



následek více sankcí. Naopak jedna a tatáž sankce (např. povinnost zaplatit penále; popř. i stejným způsobem stanovené co do výše) může být důsledkem různých protiprávních jednání, popř. protiprávních stavů. Vznik nové sankční povinnosti nastává většinou za stanovených podmínek automaticky ze zákona, aniž by bylo třeba rozhodnutí příslušného orgánu (to existenci takové povinnosti jen deklaruje). V některých případech však je vznik konkrétní sankční povinnosti závislý na právním úkonu oprávněné organizace (srov. např. § 139 h. z., pokud jde o povinnost odpovědné organizace strpět, aby oprávněná organizace odstoupila od závazku, § 147 odst. 2, věta za středníkem h. z., pokud jde o povinnost odpovědné organizace hradit škodu uvedením v předešlý stav). Nelze však podle mého názoru vyloučit ani případy, kdy vznik sankční povinnosti je vázán na rozhodnutí příslušného orgánu.<sup>4)</sup>

Odpovědnost v hospodářských vztazích má povahu hospodářského závazku. Jeho obsahem je povinnost jednoho subjektu (odpovědné socialistické organizace) poskytnout jinému subjektu (oprávněné socialistické organizaci) stanovené, popř. dohodnuté plnění a právo oprávněného subjektu takové plnění požadovat. Přitom plnění může spočívat buď v povinnosti něco dát, nebo něco vykonat, popř. něco strpět nebo se něčeho zdržet.<sup>5)</sup> Přitom subjektem těchto závazků a tedy odpovědnosti mohou být obecně všechny subjekty hospodářskoprávních vztahů, zejména pak socialistické organizace a orgány hospodářského řízení. Platná právní úprava však obsahuje regulaci pouze odpovědnosti socialistických organizací a jejich organizačních složek a orgánů (pokud mají přiznánu právní subjektivitu), nikoliv však odpovědnosti orgánů hospodářského řízení. To souvisí s celkovým pojetím hospodářských závazků v hospodářském zákoníku a ostatních právních předpisech.<sup>6)</sup>

V této souvislosti je však třeba poukázat na některé *specifické rysy odpovědnosti v hospodářských vztazích*. Přitom jde o pohled především teoretický, který vychází z podstaty hospodářskoprávních vztahů vůbec a neomezuje se jen na současnou platnou právní úpravu. Ta ne vždy plně zvláštnosti hospodářských vztahů respektuje a je stále ještě v mnohém poplatná tradiční civilistické koncepci, i když jak v oblasti teorie hospodářského práva, tak i v oblasti hospodářské legislativy byl od vydání hospodářského zákoníku učiněn velmi podstatný pokrok.<sup>7)</sup>

Zvláštnosti hospodářských vztahů, jako objektivně existujících spole-

<sup>4)</sup> Srovnej k tomu M. Kolaříková—E. Kantorová: Predbežná úvaha o zavedení hospodářských pokút v ČSSR, Ústav hospodářského práva, 1977, a M. Kolaříková: Závazky v porušení práva v oblasti hospodářských vztahov, Ústav hospodářského práva, 1979.

<sup>5)</sup> Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 153.

<sup>6)</sup> O tom viz podrobněji S. Plíva: K pojetí hospodářských závazků, Acta Universitatis Carolinae — Iuridica 4/1975.

<sup>7)</sup> Viz zejména S. Vaněk: K pojetí hospodářského práva a jím upravovaných vztahů, Arbitrážní praxe č. 8/1978; S. Vaněk: Hospodářskoprávní vztahy a aktuální legislativní otázky související s jejich povahou, Arbitrážní praxe č. 9/1978; Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 9 a násl.



čenských vztahů kolektivů lidí, vyskytujících se při realizaci a v rámci socialistického společenského vlastnictví v procesu uskutečňování a řízení jejich hospodářské činnosti, spočívají zejména v tom, že

a) hlavní funkcí těchto vztahů vznikajících ve výrobním a směnném procesu je uspokojování celospolečenských potřeb a zájmů, i když jejich subjekty do nich vstupují i k uspokojení svých vlastních potřeb,

b) subjekty těchto vztahů mají jen relativní ekonomickou samostatnost jako důsledek toho, že používají při svém hospodaření a ve svých směnných vztazích prostředky, které jsou v socialistickém společenském vlastnictví,

c) subjekty těchto vztahů do nich vstupují jako články určité organizační soustavy, nemohou zcela samostatně rozhodovat o svém postavení ani o své činnosti a mají tedy jen relativní organizačně kooperační samostatnost,

d) tyto vztahy jsou socialistickým státem průběžně a přímo řízeny, přičemž stát využívá i různých forem řízení nepřímého a metody řízení přímého a nepřímého se navzájem prolínají.

Hospodářské vztahy, v nichž jejich subjekty, tj. kolektivy lidí, vystupují jako nositelé subjektivních práv a povinností stanovených právními normami, označuje teorie hospodářského práva jako hospodářskoprávní vztahy.<sup>8)</sup> Uvedené zvláštnosti hospodářských vztahů se obecně promítají do hospodářskoprávních vztahů především tím, že jejich subjektem nejsou fyzické osoby, ale jen kolektivy lidí. Rozsah právní samostatnosti těchto kolektivů je speciální v tom smyslu, že je diferencován a trvale limitován v závislosti na jejich společenských úkolech. Pro hospodářskoprávní vztahy je charakteristické organické spojení práv a povinností tak, že to, co je právem, je v převážné většině případů i povinností. Dispoziční volnost subjektů hospodářskoprávních vztahů je trvale limitována možnostmi jiných subjektů těchto vztahů ve stanovených případech ovlivňovat jejich činnost nebo i do ní zasahovat, a to dokonce i proti jejich vůli v zájmu ochrany a realizace společenských zájmů. To má za následek, že v hospodářskoprávních vztazích se uplatňuje současně a ve vzájemné organické jednotě jak metoda nadřízenosti a podřízenosti, tak i metoda rovného postavení subjektů.

Zmíněné specifické rysy hospodářských a hospodářskoprávních vztahů jsou významné i pro správné pochopení hospodářskoprávní odpovědnosti a v jejím rámci i majetkových sankcí. Za základní považují, že *nelze odpovědnost v hospodářských vztazích redukovat na vznik nové povinnosti ve vztahu mezi subjektem, který nesplnil právní povinnost, a subjektem, jehož právo této povinnosti odpovídající bylo porušeno, popřípadě ohroženo. Odpovědnost subjektů hospodářskoprávních vztahů je současně odpovědností vůči celé společnosti, reprezentované státem.* V tomto směru se hospodářské závazky odpovědnostní (z porušení práva, resp. právní

<sup>8)</sup> Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 44.



povinnosti) neliší od ostatních hospodářských závazků.<sup>9)</sup> Subjekt, který nesplnil právní povinnost, porušil nejen zájmy a práva jiného konkrétního subjektu, ale také zájmy celé společnosti. Oprávněný subjekt uplatněním stanovené sankce realizuje nejen svoje oprávnění, ale současně i oprávnění celé společnosti. Hospodářskoprávní odpovědnost tak plní nejen funkci ochrany práv jednotlivých konkrétních subjektů, ale také funkci ochrany celospolečenských zájmů. Tento základní princip pak nachází výraz v tom, že *realizace hospodářskoprávní odpovědnosti není jen věcí oprávněného subjektu, ale je převážně stanovena jako jeho povinnost* vůči společnosti jako celku. Oprávněný subjekt zásadně nemůže svým jednáním, svým projevem vůle vznik odpovědnosti vyloučit. Realizaci sankce pak může vyloučit jen tehdy, jestliže je mu to výslovně dovoleno právním předpisem.

Projevem odpovědnosti subjektů hospodářskoprávních vztahů nejen vůči sobě navzájem, ale i vůči společnosti jako celku, je zvláštní postavení a úloha některých druhů sankcí. Obecně lze říci, že vzrůstá význam sankcí s výrazně represivním a signalizačním posláním. Tím nemá být řečeno, že sankce neplní funkci preventivní a reparační. Ve srovnání se sankcemi v jiných druzích odpovědnosti (zejména v oblasti občanskoprávní) však u některých sankcí hospodářskoprávních nabývá na významu jejich povaha důležitého prostředku represe vůči těm subjektům, které porušily svoji právní povinnost a narušily tak chráněné celospolečenské zájmy. Platí to především o majetkových sankcích a o odvodech do státního rozpočtu, ať již podle hospodářského zákoníku nebo podle jiných právních předpisů upravujících vztahy vyskytující se při realizaci a v rámci socialistického společenského vlastnictví v procesu uskutečňování a řízení hospodářské činnosti kolektivů lidí. Zejména majetkové sankce tak představují velmi významný prostředek prosazování celospolečenského zájmu na řádném a včasném plnění stanovených právních povinností. Přitom povinnost platit tyto majetkové sankce je stanovena bez ohledu na to, zda porušením povinnosti vznikla majetková újma či nikoliv. Obdobnou represivní funkci, a to ještě podstatně výraznější, plní různé odvody do státního rozpočtu (např. podle § 24 odst. 2 h. z., § 119a h. z., podle § 82 a 83 nař. vlády ČSSR č. 151/1975 Sb., o finančním hospodaření státních hospodářských a některých dalších socialistických organizací).

Druhým základním závěrem vyplývajícím ze specifických rysů hospodářských a hospodářskoprávních vztahů pro oblast hospodářskoprávní odpovědnosti je požadavek *chápat tuto odpovědnost jako jednotnou, i když vnitřně diferencovanou*. Hospodářskoprávní odpovědnost zahrnuje nejen realizaci hospodářské činnosti socialistickými organizacemi, popř. jinými subjekty. Nerozlučně, organické spojení a prolínání tzv. vertikálních a horizontálních vztahů při realizaci socialistického společenského vlastnictví musí najít svůj adekvátní výraz v teoretickém pojetí odpovědnosti a v její pozitivně právní úpravě. Nejde jen o to, že odpovědnost postihuje porušení i právních povinností vyplývajících z rozhodnutí příslušných orgánů

<sup>9)</sup> K tomu srovnej S. Plíva: K pojetí hospodářských závazků, Acta Universitatis Carolinae — Iuridica 4/1975, str. 339.



hospodářského řízení (aktů hospodářského řízení). Mám tu na mysli především *zapojení orgánů hospodářského řízení do celkového odpovědnostního systému*. Tyto orgány dosud převážně nejsou subjekty odpovědnostních vztahů ve vlastním slova smyslu, jak o nich byla výše řeč. Za porušení stanovených právních povinností jim totiž není stanovena sankce v podobě nové právní povinnosti (sekundární), která by pro ně znamenala nepříznivý důsledek. Přitom neplnění povinností orgány hospodářského řízení může mít, a zkušenosti dokazují, že často i má podstatně závažnější důsledky z hlediska zájmů společnosti, než neplnění povinností ze strany socialistické organizace. Je proto třeba doplnit odpovědnostní systém v oblasti hospodářského práva stanovením odpovědnosti orgánů hospodářského řízení vůči společnosti v určitých zvláště závažných případech.<sup>10)</sup> Kromě toho by měla být zkoumána a řešena problematika odpovědnosti orgánů hospodářského řízení ve vztahu k řízeným organizacím.<sup>11)</sup> V obou směrech je však třeba konkrétní realizaci naznačených požadavků, zásadně opodstatněných a objektivně vyplývajících z povahy hospodářskoprávních vztahů, provádět s uvážením všech zvláštností této oblasti.

## II. POJEM A POVAHA MAJETKOVÝCH SANKCÍ

Jak již vyplynulo z předcházejících úvah o podstatě odpovědnosti, rozumím obecně sankcí novou (sekundární) právní povinnost, která vznikla odpovědnému subjektu jako důsledek porušení právní povinnosti (primární), popř. jako důsledek protiprávního stavu. Nerozhoduje, zda spočívá v tom, něco dát (např. nové bezvadné plnění, zaplatit určitou peněžní částku) nebo něco učinit (např. odstranit bezplatně vady plnění) nebo dokonce se něčeho zdržet, resp. strpět, aby se určitým způsobem, který nebyl možný před vznikem odpovědnosti, choval oprávněný subjekt (např. strpět, aby odběratel odstoupil od závazku nebo aby dodavatel plnil uskladením).<sup>12)</sup> Je tedy pojem odpovědnostní sankce užší než pojem právní

<sup>10)</sup> Určitým krokem v tomto směru je návrh novelizace hospodářského zákoníku vypracovaný Státní arbitráží ČSSR, který uvažuje se zavedením tzv. hospodářských pokut ukládaných hospodářskou arbitráží v případech taxativně stanovených, a to jednak socialistickým organizacím, jednak orgánům hospodářského řízení. Viz rovněž M. Kolaříková a kol.: Závazky z porušení práva v oblasti hospodářských vztahů, Ústav hospodářského práva, 1979, str. 43 a násl., 54 a příloha č. 2.

<sup>11)</sup> Obdobně Z. Příbyl: Několik úvah o aktech hospodářského řízení, Arbitrážní praxe č. 10/1979, str. 346.

<sup>12)</sup> Stejně Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 181. Nepovažuji však za zcela správné hovořit o závazcích z porušení práva — tedy o závazcích vzniklých jako důsledek odpovědnosti, resp. porušení právní povinnosti — jen v případech, kdy „nová odpovědnostní povinnost (sankce) má aktivní charakter“. I když u hospodářských závazků obecně převažují povinnosti aktivního charakteru, nelze vyloučit ani závazky, jejichž obsahem je povinnost pasivního charakteru, což platí i o závazcích z porušení práva. Jde tedy podle mého názoru o závazek z porušení práva i v případě, že jediným důsledkem porušení práva bude pro odpovědnou organizaci povinnost strpět, aby se oprávněná organizace určitým způsobem chovala.



sankce. Do sankcí jako nepříznivého důsledku vzniklého protiprávním jednáním nezahrnuji ty nepříznivé důsledky, které neznamenají vznik nové (sekundární) povinnosti (např. neplatnost právního úkonu).

Odpovědnostní sankce mohou být velmi různorodé. Pro účely, které jsem si vytkl v rámci zkoumání majetkových sankcí, je důležité je rozlišit na dvě základní skupiny. Především jsou důsledkem odpovědnosti sankce, které se promítají do majetkové sféry odpovědného subjektu. Představují zmenšení jeho majetku, k němuž by, nebýt jeho odpovědnosti, nedošlo. Odpovědný je povinnen poskytnout oprávněnému subjektu určité majetkové plnění, a to buď věcné (např. předat do správy, popř. do vlastnictví nové bezvadné výrobky), nebo peněžní (např. zaplatit penále, nahradit škodu v penězích, poskytnout přiměřenou slevu) anebo spočívající v provedení prací (např. oprava vadného výrobku, oprava poškozené věci). Přitom za takto poskytnuté majetkové plnění nedostává od oprávněného subjektu protihodnotu. Všechny uvedené odpovědnostní (sekundární) povinnosti lze označit jako *majetkové sankce v širším slova smyslu, popř. jako sankce majetkové povahy*.<sup>13)</sup> Ne všechny tyto sankce majetkové povahy jsou však majetkovými sankcemi v tom smyslu, jak je chápe současná teorie hospodářského práva a jak jsou upraveny v hospodářském zákoníku.

Druhou skupinu odpovědnostních sankcí tvoří *sankce nemajetkové povahy*. Jde o povinnosti, které bezprostředně nezasahují do majetkové sféry odpovědného subjektu, i když následně mohou určité majetkové důsledky vyvolávat. Spočívají převážně v povinnosti odpovědného subjektu zdržet se určitého chování, resp. strpět, aby se subjekt oprávněný z odpovědnostního závazku určitým způsobem choval. Sem patří např. povinnost organizace, která je v prodlení se splněním své povinnosti, strpět, aby oprávněná organizace za podmínek stanovených právním předpisem jednostranně odstoupila od závazku (§ 139 h. z.). Obdobnou povahu má i povinnost dodavatele vadných výrobků strpět, aby odběratel, jestliže jsou vady neodstranitelné a není možné nové bezvadné plnění, požadoval zrušení smlouvy a povinnost na takové zrušení smlouvy přistoupit (§ 201 odst. 1 h. z.).

V pozitivním právu není obsaženo vymezení pojmu majetkových sankcí. S ním se setkáváme spíše v odborné literatuře.<sup>14)</sup> Za východisko je třeba považovat jednak obecné vymezení odpovědnosti a odpovědnostních sankcí a dále zejména § 141 a 142 h. z.

Majetkové sankce stejně jako ostatní sankce majetkové povahy, popř.

<sup>13)</sup> Srovnej též J. Schulz a K. Marek: K některým aspektům problematiky hospodářských pokut, *Arbitrážní praxe* č. 6/1979, str. 204.

<sup>14)</sup> S. Vaněk a kol.: *Československé hospodářské právo*, Panorama, Praha 1979, str. 200 a násl.; *Hospodářské právo*, díl II, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978, str. 39; *Komentář k hospodářskému zákoníku a k zákonu o hospodářské arbitráži*, Institut poradenství, Praha 1971, díl I/A, str. 160; J. Schulz a K. Marek: K některým aspektům problematiky hospodářských pokut, *Arbitrážní praxe* č. 6/1979, str. 205 a 206.



i sankce nemajetkové povahy mají odpovědnostní podstatu. Představují novou (sekundární) právní povinnost, která vzniká jako důsledek toho, že organizace nesplnila řádně závazek, popřípadě jinou právní povinnost. Ve většině případů půjde o porušení povinností vyplývajících pro organizaci z hospodářských závazků, zejména pak z těch, které zakládají dodavatelsko-odběratelské vztahy.<sup>15)</sup> Jak však z podstaty odpovědnosti a z formulace § 141 h. z. vyplývá, může být vznik majetkové sankce důsledkem i porušení jiné než závazkové právní povinnosti.

K pojmovým znakům majetkových sankcí patří dále to, že tato sankční povinnost spočívá v *peněžitém plnění* (§ 141 odst. 1 h. z. stanoví, že organizace je povinna zaplatit majetkové sankce). Z toho však nelze vyvozovat, že povahu majetkové sankce mají všechna peněžitá sankční plnění. Především je třeba zdůraznit, že majetkovými sankcemi rozumí platná právní úprava jen ta peněžitá plnění, která je povinna poskytnout jedna socialistická organizace organizaci druhé (což nepřímo plyne z § 142 odst. 2 a 3 h. z.). Jsou tedy majetkové sankce odpovědnostním institutem, který se uplatňuje zásadně ve vztazích horizontálních, ve vztazích při vlastní realizaci hospodářské činnosti socialistickými organizacemi, nikoliv ve vztazích vertikálních, vznikajících při řízení hospodářské činnosti. Majetkovou sankcí ve smyslu platné právní úpravy obsažené v hospodářském zákoníku není proto například penále, které je povinna zaplatit organizace podle § 82 a 83 nař. vl. ČSSR č. 151/1975 Sb., o finančním hospodaření státních hospodářských a některých dalších socialistických organizací, ani odvod a pokuta uložená podle § 29 zák. č. 145/1970 Sb., o národohospodářském plánování. Naproti tomu má povahu majetkové sankce sankce sjednaná ve smlouvě o spolupráci při zajišťování dodávek pro vnitřní trh a v dohodě o dodávkách vybraných druhů výrobků (§ 34c a § 34d vyhl. č. 135/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky strojírenských výrobků ve znění vyhl. č. 57/1972 Sb.), i když jsou tyto smlouvy a dohody uzavírány na úrovni orgánů hospodářského řízení.

Stejně tak nejsou majetkovými sankcemi různé peněžní odvody, upravené v hospodářském zákoníku, popř. v jiných právních předpisech, pokud jsou placeny do státního rozpočtu (např. odvod podle § 24 odst. 2 h. z., odvod podle § 119a odst. 3 h. z., pokuty podle § 16 zák. č. 134/1970 Sb., o pravidlech státního rozpočtu československé federace a o zásadách hospodaření s rozpočtovými prostředky státních rozpočtů federace a republik).

Při vymezování majetkových sankcí je třeba tyto ještě odlišit od jiných peněžitých plateb poskytovaných v rámci odpovědnostního vztahu (jako důsledek porušení právní povinnosti, popř. protiprávního stavu) jednou organizací organizaci druhé. Jde totiž o to, že obsahem hospodářského závazku z porušení práva mohou být v konkrétním případě i takové sankční povinnosti, jako nahradit v penězích způsobenou škodu, poskytnout přiměřenou slevu z ceny dodávky, nahradit cenu neoprávněně získaného

<sup>15)</sup> K pojmu dodavatelsko-odběratelských vztahů viz I. Pelikánová: K právní úpravě dodavatelsko-odběratelských vztahů, Acta Universitatis Carolinae — Iuridica Monographia XXVI—XXVII 1977, str. 11—19.



majetkového prospěchu apod. Ve všech těchto případech však ke vzniku povinnosti poskytnout peněžní plnění se vyžaduje splnění určité speciální podmínky, popř. více podmínek. Tak pokud jde o náhradu škody, vzniká odpovědné organizaci povinnost především za podmínky, že oprávněné organizaci vůbec vznikla určitá škoda (majetková újma vyčíslitelná v penězích) a její vznik musí být většinou v příčinné souvislosti se zaviněným protiprávním jednáním odpovědné organizace.<sup>16)</sup> Ke vzniku povinnosti poskytnout slevu z ceny dodaných výrobků se vyžaduje existence platného závazkového vztahu mezi dodavatelem a odběratelem, skutečnost, že dodavatel poskytl vadné plnění, odběratel si vadné plnění ponechá bez opravy a o slevu požádá (srov. § 201 odst. 1 h. z.). Rovněž tak vznik povinnosti nahradit cenu neoprávněně získaného prospěchu je podmíněn splněním stanovených podmínek. Odpovědná organizace především musela přijmout plnění nebo jinak získat majetkový prospěch. Přitom současně jde o plnění, které jí nenáleží, tzn. že je získala bez právního důvodu. Vedle toho platná právní úprava vyžaduje, aby nebylo možné nebo účelné vydání toho, co bylo získáno, popř. věci téhož druhu.

Naproti tomu *povinnost zaplatit majetkové sankce vzniká zásadně bez dalších podmínek*. Zejména se nevyžaduje, aby porušení právní povinnosti bylo zaviněné. Stejně tak není podmínkou pro vznik povinnosti platit majetkové sankce vznik majetkové újmy na straně organizace oprávněné. Neznamená to však, že by povinnost platit majetkovou sankci vznikala automaticky při každém porušení právní povinnosti. V pojetí podle hospodářského zákoníku uvedený sankční důsledek nastává jen v případech stanovených nebo dohodnutých. Je tedy předpokladem vzniku povinnosti platit majetkové sankce, že takový důsledek je předvídan.

Stanovení majetkové sankce jako důsledku porušení právní povinnosti může být provedeno především *v právním předpise*. V řadě případů tak činí přímo hospodářský zákoník (viz část sedmá, osmá, devátá, desátá a jedenáctá). Kromě toho stanoví majetkové sankce základní podmínky dodávky, přepravní řády a jiné prováděcí předpisy k hospodářskému zákoníku (např. vyhl. č. 11/1965 Sb., o hospodaření s obaly při dodávkách výrobků, vyhl. č. 154/1975 Sb., o fakturování a placení dodávek neinvestiční povahy). Mohou tak však učinit i jiné právní předpisy (srov. § 141 odst. 1 h. z.).

Povinnost platit majetkovou sankci jako důsledek porušení právní povinnosti může stanovit také *rozhodnutí hospodářské arbitráže a opatření příslušného nadřízeného orgánu* (§ 118 a § 153 odst. 3 h. z.). Hospodářský zákoník se o nich sice v § 141 výslovně nezmiňuje, ale vyplývá to z obecně formulované možnosti nadřízených orgánů a hospodářské arbitráže zakládat hospodářské závazky mezi socialistickými organizacemi v případech, kdy to vyžadují potřeby plánovitého rozvoje národního hospodářství nebo

<sup>16)</sup> U tzv. objektivní odpovědnosti za škodu se nevyžaduje zaviněné porušení právní povinnosti, ale stačí příčinná souvislost mezi vznikem škody a stanovenou škodnou událostí, např. provozní hospodářskou činností socialistické organizace, provozem dopravního prostředku apod. Vždy je však třeba, aby vznikla škoda.



jsou pro to jiné důležité důvody. Považuji za nesporné, že v případě, kdy nadřízený orgán nebo hospodářská arbitráž zakládají, popř. mění závazkový vztah mezi organizacemi, mohou také zabezpečit povinnosti, tvořící jeho obsah, stanovením majetkové sankce pro případ jejich neplnění, a to i nad rámec sankcí stanovených právními předpisy. Určité pochybnosti může vyvolávat otázka, zda uvedené orgány mají stejné oprávnění i v případě, že závazkový vztah byl založen hospodářskou smlouvou a nedochází ani k jeho změně. Šlo by pouze o doplnění obsahu závazkového vztahu v tom smyslu, že nesplnění určité konkrétní povinnosti by bylo postiženo stanovenou majetkovou sankcí, kterou nestanovil právní předpis ani hospodářská smlouva, popř. jiná dohoda organizací. Jedná se vlastně o změnu hospodářského závazku jeho doplněním. Vzhledem k tomu a z důvodů již uvedených mám za to, že odpověď na zmíněnou otázku by měla být kladná. Konečně, pokud jde o majetkové sankce stanovené rozhodnutím hospodářské arbitráže, hospodářský zákoník s nimi výslovně počítá (§ 142 odst. 1).

Majetkové sankce jako odpovědnostní důsledek mohou být stanoveny také v *hospodářské smlouvě*. Půjde o případy, kdy si smluvní organizace dohodnou povinnost platit stanovenou majetkovou sankci při porušení takových povinností, u nichž to nestanoví právní předpis. Přitom se tak může zřejmě stát nejen přímo v hospodářské smlouvě, ale i v dodatku k ní. De lege ferenda však je třeba připomenout, že by z tohoto hlediska vyžadoval § 141 odst. 1 h. z. upřesnění. Patrně by bylo vhodné, aby stanovení majetkových sankcí bylo připuštěno nejen ve smlouvě, popř. v dodatku k ní, ale i v jiné dohodě (srovnej obdobnou formulaci v § 23 odst. 1 h. z.). To ovšem souvisí se širší problematikou pojetí hospodářské smlouvy a jejího odlišení od jiných dohod uzavíraných socialistickými organizacemi (např. dohody o odstranění vad, dohody o změně, popř. zrušení závazku apod.).

Zvláštní povahu mají případy, kdy právní předpis ukládá organizacím povinnost sjednat majetkové sankce za nesplnění určitých povinností. Tak například podle § 331 odst. 2 h. z. jsou při dodávce vývozních investičních celků organizace povinny sjednat penále za nedodržení povinností, jejichž včasné splnění má význam pro dodržení konečné dodací lhůty. Obdobné je za určitých podmínek stanovena povinnost organizací sjednat majetkové sankce v § 25 odst. 1 a § 29 vyhl. č. 98/1976 Sb., o dovozu investičních celků a stavebních prací, a v § 15 vyhl. č. 34/1975 Sb., o hospodářských závazcích při vývozu, dovozu a při zajišťování hospodářské kooperace se zahraničím. Také tyto majetkové sankce je podle mého názoru správné považovat za *stanovené právním předpisem*. Vycházím přitom z toho, že základním kritériem je to, zda důvod vzniku povinnosti je v právním předpise či ve smlouvě. Pokud právní předpis stanoví povinnost majetkové sankce za určitých podmínek dojednat, potom sankční důsledek a tedy realizace odpovědnosti vyvěrá z právního předpisu, nikoliv ze smlouvy, jak je tomu v případech, kdy právní předpis vůbec sankční důsledek při porušení povinnosti nestanoví a činí tak výlučně smlouva. Specifikem



uvedených případů je okolnost, že k ustanovení právního předpisu musí přistoupit ještě právní úkon organizací, který toto ustanovení konkretizuje.<sup>17)</sup>

Z uvedeného rozboru pojmu majetkových sankcí vyplývá, že tento právní institut má následující charakteristické rysy:

a) jde o odpovědnostní povinnost (sekundární) vznikající jako důsledek porušení právní povinnosti, popř. protiprávního stavu; porušení se může týkat nejen povinnosti vyplývající z hospodářského závazkového vztahu, ale i jiné právní povinnosti, a to bez ohledu na to, zda porušená povinnost byla stanovena právním předpisem, hospodářskou smlouvou, rozhodnutím orgánu hospodářského řízení nebo jiným způsobem;

b) obsahem této povinnosti je poskytnout stanovené peněžité plnění;<sup>18)</sup>

c) tuto povinnost má jedna socialistická organizace vůči jiné socialistické organizaci, jejíž právo bylo porušeno, nikoliv vůči společnosti (resp. státu — státnímu rozpočtu) nebo nadřízenému orgánu hospodářského řízení,

d) povinnost zaplatit majetkovou sankci vzniká v případech stanovených právním předpisem, rozhodnutím hospodářské arbitráže, rozhodnutím příslušného orgánu hospodářského řízení a v případech stanovených v hospodářské smlouvě, popř. jiné dohodě; nevyžaduje se splnění žádných jiných podmínek, zejména není třeba, aby organizaci, jejíž právo bylo porušeno, vznikla majetková újma a aby porušení právní povinnosti bylo odpovědnou organizací zaviněno.<sup>19)</sup>

<sup>17)</sup> Jsem si ovšem vědom, že na tuto otázku mohou být i jiné názory. Ve starší literatuře byly obdobné případy úpravy majetkových sankcí výslovně kvalifikovány jako majetkové sankce smluvní — srov. např. Závazky z provádění státního plánu rozvoje národního hospodářství, Nakladatelství ČSAV, Praha 1957, str. 237; K. Kizlink: Penále a pokuty z hospodářských smluv, Slovenské vydavateľstvo technickej literatúry, Bratislava 1956, str. 13 a násled.; J. Spišiak: Hospodárske zmluvy, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1955, str. 300.

<sup>18)</sup> Z terminologického hlediska je označení „majetková sankce“ vzhledem k vyhraněné peněžní povaze této povinnosti nepřesné. Není zcela v souladu s požadavky vědeckého jazyka a potřebami vědecké legislativy (srov. Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 180). V této souvislosti je vhodné poznamenat, že takovéto globální označení je československou specialitou. Pojem majetkové sankce se v právních řádech jiných socialistických zemí nevyskytuje. Na druhé straně nelze ovšem přehlížet, že u nás má svoji tradici, i když ji nelze přeceňovat. V praxi se spíše hovoří o penále, popř. poplatku z prodlení.

<sup>19)</sup> Za prolomení této zásady nepovažují ani formulaci § 138, věta za středníkem h. z. Zde se jedná pouze o doplňující (negativní) vymezení prodlení. V tomto případě nejde o to zkoumat, zda povinná organizace nesplnění své povinnosti včas zavinila či nikoliv. Jestliže jsou splněny zákonem stanovené podmínky (povinná organizace nemohla svoji povinnost splnit následkem okolností vzniklých u organizace oprávněné), potom se vůbec nedostává do prodlení a nevzniká její odpovědnost (stejně J. Kubištová: Majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích, Ústav hospodářského práva, 1979, str. 22). Obdobně je třeba podle mého názoru třeba posuzovat i případy majetkových sankcí (pokut) stanovených podle § 343 h. z. za překročení dodací lhůty v přepravních rádech. I zde se jedná o nepřímé vymezení prodlení (jinak ovšem Hospodářský zákoník — komentář, Orbis, Praha 1965, str. 873 a 874; Komentář k hospodářskému zákoníku a k zákonu o hospodářské arbitráži, Institut poradenství, Praha 1971, díl I/B, str. 358).



Třídít majetkové sankce lze podle různých kritérií. Hospodářský zákoník uvádí penále, poplatek z prodlení a zdržné. Je třeba zdůraznit, že výpočet obsažený v § 141 odst. 1 h. z. *není taxativní* povahy. V převážné většině případů se v právních předpisech používá označení „penále“. <sup>20)</sup> Lze konstatovat, že označení „penále“ má obecnou povahu a jiná označení jsou jen výjimečná. Přitom rozdíly mezi jednotlivými uvedenými druhy postrádají vážnější odůvodnění. Mají příčiny spíše v historii svého vzniku a v jisté setrvačnosti. Poplatek z prodlení se vyskytuje jen v platebním styku organizací (§ 378 h. z.). Přitom hospodářský zákoník není ani důsledný, když sankci za prodlení s odesláním faktury označuje jako penále a sankci za prodlení s odesláním podkladu pro fakturaci jako poplatek z prodlení. Zdržné jako majetková sankce se v současné době vyskytuje výlučně ve vztazích mezi dopravcem a přepravci podle přepravního řádu vodní přepravy (§ 23 odst. 14 až 18, vyhl. č. 134/1964 Sb.). V přepravních řádech se pro označení majetkových sankcí používá jako obecné označení „pokuta“.

Z uvedených důvodů je velmi problematické, zda mají být i nadále zachovávána různá označení majetkových sankcí. Přichází v úvahu především jen užívání obecného termínu „majetkové sankce“ bez dalšího rozlišování (některé právní předpisy tak již činí). Bylo by možno též uvážit, zda nemá být naopak upuštěno od termínu majetkové sankce a pro tento institut užívat jen termín penále. <sup>21)</sup> Pokud by pak byla zachována různá označení, měla by být v hospodářském zákoníku vypočtena taxativně, aby nevznikaly pochybnosti, zda určitá peněžitá platba má povahu majetkové sankce či nikoliv.

V souvislosti s obecným pojetím majetkových sankcí považují za vhodné se ještě zabývat *povahou úroku z prodlení*, jak je zakotven v § 378a h. z. Podle tohoto ustanovení organizace, která je v prodlení s placením peněžitého závazku, je povinna v případech, na něž se nevztahují ustanovení § 378 odst. 1 a 2, platit oprávněné organizaci úrok z prodlení ve výši 5 % ročně, pokud není v právních předpisech stanoveno něco jiného. Úrok z prodlení byl do hospodářského zákoníku zaveden zák. č. 138/1970 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení hospodářského zákoníku. <sup>22)</sup> Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu se „novou formulací odstraňují nedostatky spojené s dosavadním pojetím náhrady jako majetkové sankce, u které běh prekluzivní lhůty pro uplatnění práva počíná již od prvního dne prodlení“. Z toho je patrné, že úrok z prodlení není považován za majetkovou sankci ve smyslu hospodářského zákoníku. Toto tvrzení bez

<sup>20)</sup> Ne každé penále je však majetkovou sankcí ve smyslu hospodářského zákoníku. Toto označení je používáno i pro sankce, které jsou organizacím ukládány k odvodu do státního rozpočtu, popř. nadřízenému orgánu hospodářského řízení (§ 82 nař. vl. ČSSR č. 151/1975 Sb., o finančním hospodaření státních hospodářských a některých dalších socialistických organizací).

<sup>21)</sup> Obdobně J. Kubištová: Majetkové sankce v hospodářských vztazích, Ústav hospodářského práva, Praha 1979, str. 42.



blížejšího zdůvodnění opakují i komentáře k hospodářskému zákoníku,<sup>23)</sup> popř. i jiná literatura. Vzhledem k tomu, co bylo řečeno o pojmu majetkových sankcí, považují takové tvrzení z teoretického hlediska za značně problematické.

Povinnost zaplatit úrok z prodlení vzniká nepochybně jako odpovědnostní důsledek porušení povinnosti splnit peněžitý závazek ve stanovené době. Na tom nemění nic skutečnost, že u povinností k peněžitému plnění, na které se ve značném rozsahu, ne-li převážně, bude § 378a h. z. vztahovat, bude doba plnění stanovena způsobem upraveným v § 129 odst. 2 věta druhá h. z. Podle tam obsažené zásady určuje čas plnění oprávněná organizace tím, že o plnění požádá. Prodlení nastává tehdy, jestliže organizace povinná nezaplatí ani v den následující po obdržení výzvy k zaplacení.

Úrok z prodlení má povahu peněžitého plnění, které poskytuje jedna socialistická organizace druhé. Povinnost k jeho zaplacení je objektivní povahy a není závislá na žádné další podmínce, zejména není třeba, aby u organizace, jejíž právo bylo porušeno, vznikla majetková újma.

Z toho, co bylo uvedeno o charakteru úroku z prodlení, nepochybně vyplývá, že *co do své právní podstaty je totožný s penálem, poplatkem z prodlení a pokutou, tedy s majetkovými sankcemi* ve smyslu hospodářského zákoníku. Nevidím proto žádný závažný věcný důvod, proč nepovažovat i úrok z prodlení za majetkovou sankci. Proti takovému závěru nesvědčí ani znění hospodářského zákoníku, spíše naopak. Formulace § 141 odst. 1 h. z. dovoluje zahrnout úrok z prodlení do majetkových sankcí, když tento vyhovuje jejich pojmovým znakům a výpočet druhů majetkových sankcí nemá taxativní povahu. Kromě toho kvalifikace úroku z prodlení jako majetkové sankce povede k odstranění nelogického stavu, kdy prodlení s placením peněžitého závazku má v jedněch případech za následek majetkovou sankci (poplatek z prodlení podle § 378 h. z.) a v jiných případech nikoliv (úrok z prodlení podle § 378a h. z.). Přitom funkce obou odpovědnostních následků je v zásadě shodná a mělo by se to projevit i ve stejném právním režimu z hlediska lhůt pro uplatnění práva na zaplacení poplatku z prodlení a úroku z prodlení, povinnosti účtovat a vymáhat obě sankce apod.<sup>24)</sup>

<sup>22)</sup> Před účinností uvedeného zákona, tj. před 1. 1. 1971 existovalo obdobné ustanovení v § 3 vyhl. č. 139/1965 Sb., o úpravě některých hospodářských závazkových vztahů. Vyhláška platila do 31. 12. 1970. Zde zakotvená peněžitá platba byla označena výslovně jako majetková sankce.

<sup>23)</sup> Komentář k hospodářskému zákoníku a k zákonu o hospodářské arbitráži, Institut poradenství, Praha 1971, díl I/B, str. 404; K. Čapek: Hospodářský zákoník a předpisy souvisící, Panorama, 1979, str. 491.

<sup>24)</sup> Pokud nepovažujeme úrok z prodlení za majetkovou sankci, vzniká například při prodlení s vrácením neoprávněně přijaté částky situace, kdy je třeba rozlišovat případy, že si organizace tuto částku sama neoprávněně vybrala z účtu druhé organizace (platí poplatek z prodlení, podléhající režimu majetkových sankcí) a případy, že organizace získala tuto částku jiným způsobem (platí úrok z prodlení). Srovnej k tomu blíže K. Čapek: Hospodářský zákoník a předpisy souvisící, Panorama, Praha 1979, str. 491 a 492.



Někdy se tvrdí, že vynětí úroku z prodlení z majetkových sankcí má tu výhodu, že se na něj nevztahuje povinnost ho účtovat a vymáhat. Takové stanovisko lze však ztěžít považovat za správné. Zapomíná se, že u státních organizací je povinnost požadovat stanovené úroky z prodlení, stejně jako poplatek z prodlení, zakotvena v předpisech o správě národního majetku (§ 17 odst. 2 a § 28 odst. 1 a 2 vyhl. č. 156/1975 Sb.). Pokud zvláštní předpisy nestanoví jinak, jsou státní organizace povinny při nakládání se svými pohledávkami požadovat úrok z prodlení podle § 378a h. z. a zásadně nemohou od jeho vymáhání upustit, resp. mohou tak učinit jen ve výjimečných případech za podmínek § 20 a 21 citované vyhlášky. Z těchto ustanovení pak vyplývá, že vůči jiné státní organizaci by oprávněná státní organizace od vymáhání pohledávky z titulu úroku z prodlení nemohla vůbec upustit. Obdobná ustanovení, pokud jde o povinnost požadovat úroky z prodlení, mají směrnice vydané podle § 87 odst. 1 h. z. pro hospodaření s družstevním majetkem.

Stanovisko, že úrok z prodlení nemá povahu majetkové sankce, má ovšem za následek, že ohledně něho neplatí moderační oprávnění hospodářské arbitráže zakotvené v § 144 h. z. To znamená, že hospodářská arbitráž by nemohla snížit, popřípadě prominout úrok z prodlení, i když by pro to byly zcela mimořádné důvody. Také tento důsledek ve srovnání s penálem, poplatkem z prodlení a jinými majetkovými sankcemi není věcně odůvodněn. Obdobně to platí i pokud jde o započítávání úroku z prodlení, pokud na něj vzniklo právo, na náhradu škody způsobené porušením povinnosti zaplatit včas peněžitý závazek (§ 147 odst. 3 h. z.).

Kvalifikace úroku z prodlení jako majetkové sankce by měla praktické důsledky z hlediska délky a běhu lhůty pro uplatnění práva na jeho zaplacení. Lhůta by v takovém případě činila šest měsíců (§ 130 odst. 2 písm. a h. z.). Úrok narůstá každým dnem prodlení a lhůta počíná od prvního dne měsíce následujícího po vzniku práva (§ 131 odst. 2 h. z.). To znamená, že by lhůta pro uplatnění práva na zaplacení úroku z prodlení za každý měsíc počínala vždy od prvního dne měsíce následujícího. Nikoliv tedy pro uplatnění práva na úrok za běžný rok od prvního dne roku příštího, jak se to dovozuje v případě, že úrok není považován za majetkovou sankci.<sup>25)</sup>

Ze všech výše uvedených důvodů mám za to, že úrok z prodlení, i přes výslovné prohlášení důvodové zprávy k zák. č. 138/1970 Sb., je třeba považovat za majetkovou sankci ve smyslu hospodářského zákoníku se všemi důsledky, které z toho vyplývají. I o něm však platí to, co bylo uvedeno ohledně jiných druhů majetkových sankcí. Speciální označení této sankce postrádá věcné opodstatnění. Bylo by možné úrok z prodlení zahrnout pod obecné označení penále, jak je o tom výše zmínka. V žádném případě pak není důvod odlišovat úrok z prodlení od poplatku z prodlení podle § 378 h. z.

Obecně lze říci, že majetkové sankce jsou odpovědnostním důsledkem

<sup>25)</sup> K. Čapek: Hospodářský zákoník a předpisy souvisící, Panorama, Praha 1979, str. 492.



v případě, že povinná organizace svoji povinnost buď nesplnila vůbec, nebo ji splnila nenáležitě (co do kvality, kvantity a času plnění). Z hlediska jednotlivých odpovědnostních skutkových podstat jsou majetkové sankce součástí, resp. důsledkem odpovědnosti za vady plnění a odpovědnosti za prodlení. Výjimečně se vyskytují i při porušení jiných povinností jako výlučný odpovědnostní důsledek (například penále za neoprávněné užívání předmětu dodávky podle § 295 odst. 8 h. z.). Majetkové sankce nejsou součástí odpovědnosti za škodu a za neoprávněný majetkový prospěch.<sup>26)</sup>

Jako součást závazku z odpovědnosti za vady představují majetkové sankce postih porušení povinnosti poskytnout plnění řádně, v souladu s právními předpisy, hospodářskou smlouvou nebo jinou právní skutečností, která založila povinnost plnění poskytnout.<sup>27)</sup> *Netvoří však jeho základní obsah.* Ten je určen povinnostmi odpovědného subjektu směřujícími k odstranění vadnosti plnění (poskytnutí slevy, zrušení smlouvy). Majetkové sankce plní v případě, že již došlo k vadnému plnění, funkce represivní a současně signalizační a pokud byla způsobena vadným plněním škoda, též funkci reparační.

Vznik práva na zaplacení majetkových sankcí z titulu odpovědnosti za vady je podmíněn, stejně jako vznik odpovědnosti za vady vůbec, existencí platného závazku a porušením z něho vyplývající povinnosti plnit řádně. Z hlediska svého vzniku je tedy povinnost k placení majetkové sankce povahy akcesorické. Existuje však nikoliv vedle původního závazku (ten i vadným plněním zanikl), ale místo něho jako součást nového závazku z odpovědnosti za vady.<sup>28)</sup>

Obecně může být povinnost platit majetkové sankce obsahem závazku z odpovědnosti za vady u všech druhů hospodářských závazků, pokud u nich odpovědnost za vady přichází v úvahu. V současné době však platná právní úprava zákonné majetkové sankce stanoví jako odpovědnostní důsledek pouze v rámci odpovědnosti za vady při dodávkách výrobků (§ 201 odst. 4 h. z.), dále průzkumných a projektových prací, technické pomoci

<sup>26)</sup> Výjimku, ne příliš logickou, činí § 45 odst. 14 vyhl. č. 132/1964 Sb., o železničním přepravním řádu, ve znění vyhl. č. 98/1966 Sb. a 4/1976 Sb. Podle něho, dojde-li k poškození vozu při nakládce nebo vykládce, způsobenému odesilatelem nebo příjemcem, je odesílatel nebo příjemce povinen zaplatit železnici kromě náhrady ještě pokutu, jejíž výši stanoví tarif. Stejně tak je povinen zaplatit vedle náhrady i pokutu v případě, že způsobí ztrátu nebo poškození oddělitelných součástí vozu, zapůjčeného vozového výstroje nebo přepravní skříně.

<sup>27)</sup> J. Švestka: Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva, Univerzita Karlova, Praha 1976, str. 63 a násl.

<sup>28)</sup> Částečně odlišně posuzuje akcesorickou povahu povinnosti platit majetkovou sankci J. Kubištová ve své výzkumné práci Majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích, Ústav hospodářského práva, Praha 1979, str. 31 a 32. Pokud jde o otázku, zda vadným plněním původní závazek zaniká či nikoliv, srovnej odchylné stanovisko J. Švestky v práci Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva, Univerzita Karlova, Praha 1976, str. 73 až 75. V hospodářskoprávní literatuře však v tomto směru nevznikaly nikdy pochybnosti a také formulace příslušných ustanovení hospodářského zákoníku (např. § 168, § 246, § 293) k mnou uvedenému závěru plně opravňuje.



projektové organizace, geologických, geodetických a kartografických prací (§§ 274 odst. 1, 277 odst. 2, 278 odst. 2, 279 h. z.) a u některých závazků, jejichž předmětem je provedení oprav a jiných prací nebo výkonů (§§ 356 a 357 odst. 2 h. z.). Naproti tomu vadné plnění při provádění investiční výstavby (§ 294 h. z.) a u hospodářských závazků ve výzkumu a vývoji (§ 19 vyhl. č. 35/1975 Sb., o hospodářských závazcích ve výzkumu a vývoji) nemá ze zákona za následek povinnost dodavatele platit majetkové sankce. Tu by dodavatel měl jediné v případě, že by mu byla uložena hospodářskou arbitráží, popř. příslušným nadřízeným orgánem (§§ 118 a 153 odst. 3 h. z.) nebo že by se k placení majetkových sankcí zavázal ve smlouvě (§ 141 odst. 1 h. z.).

Pokud jde o *odpovědnost za prodlení, patří majetkové sankce k jejím nejčastějším a dá se říci k obecným následkům*. Jen výjimečně nesplnění povinnosti však nemá ze zákona takový následek a způsobuje pouze vznik jiné povinnosti odpovědné organizace (například prodlení se splněním povinnosti podle § 192 odst. 2 vede pouze k prodloužení záruční doby podle § 198 odst. 2 písm. d h. z.). Ve většině případů však při prodlení přistupují ostatní sankční povinnosti (např. strpět odstoupení od závazku podle § 139 h. z., strpět plnění uskladněním podle § 168 odst. 2 h. z. apod.) k povinnosti odpovědné organizace zaplatit stanovené majetkové sankce. V některých případech pak je majetková sankce jediným sankčním důsledkem odpovědnosti za prodlení (platí to zejména ohledně prodlení s plněním peněžitých povinností).

Odpovědnost za prodlení je obecným institutem, který postihuje nesplnění jakékoliv povinnosti ve stanovené době, pokud jako důsledek takového nesplnění vzniká organizaci, která povinnost porušila, nová (sekundární) povinnost. V rámci takto vymezeného prodlení je však vhodné provést určitou vnitřní diferenciaci. První podskupinu prodlení tvoří prodlení týkající se základních povinností subjektů hospodářského závazkového vztahu dodavatelsko-odběratelského. Druhou skupinu tvoří prodlení týkající se ostatních závazkových povinností. Do třetí podskupiny pak patří případy, kdy se prodlení týká povinností, které nevyplynou z závazkového vztahu (např. povinnost v úvahu přicházejícího vyššího dodavatele poskytovat projektové podklady pro zpracování projektové dokumentace staveb — § 27 a § 73 odst. 1 a 4 vyhl. č. 163/1973 Sb., o dokumentaci staveb).

Z jiného hlediska lze majetkové sankce třídit na zákonné a smluvní. Za rozhodující kritérium považují okolnost, zda povinnost majetkovou sankcí zaplatit vyplývá z právního předpisu nebo ze smlouvy. Nezáleží na tom, jakým způsobem je určena výše placené sankce.

*Zákonnými majetkovými sankcemi* rozumím především ty, kdy povinnost zaplatit penále, poplatek z prodlení nebo jinou majetkovou sankci je *jak co do důvodu, tak co do výše jednoznačně stanovena hospodářským zákoníkem nebo jiným právním předpisem*. Takovou povahu mají nejdůležitější penále podle části šesté a sedmé hospodářského zákoníku a podle prováděcích předpisů, zejména základních podmínek dodávek (srov. na-



příklad §§ 204, 205, 206, 207, 208, 236, 277 odst. 1, 2 a 4, 295 odst. 1 věta první, odst. 3, 5, 6, 7, 8 a § 331 h. z.).

Za zákonné majetkové sankce je třeba považovat i takové, kdy *právní předpis stanoví, že odpovědná organizace je povinna sankci zaplatit, stanoví její výši, umožňuje však současně organizacím, aby si výši dohodly jinak*. Stanovená výše majetkové sankce pak platí jen podpůrně, jestliže není mezi organizacemi dohodnuta jiná, ať již vyšší nebo i nižší. Tak je tomu například v § 295 odst. 2, podle něhož dodavatel, který je v prodlení s odstraňováním vad nebo drobných nedodělků, je povinen zaplatit odběrateli penále. Jeho výši si mohou dodavatel a odběratel dohodnout, pokud tak však neučiní, platí dodavatel penále ve výši 500 Kčs za každý den prodlení až do dne, kdy vady nebo nedodálky budou odstraněny. Obdobnou povahu má i odst. 4 téhož ustanovení, v němž je výslovně řečeno, že ve smlouvě může být dohodnuta jiná výše penále.

Jak již bylo uvedeno, považují za zákonné i *ty majetkové sankce, které jsou mezi organizacemi dohodnuty*, aniž by právní předpis stanovil i jen podpůrně jejich výši, *pokud je povinnost majetkové sankce sjednat výslovně právním předpisem organizacím uložena* (srovnej např. § 331 odst. 2 h. z.). V tomto případě, stejně jako v případech předcházejících, je vznik sankční povinnosti založen na právním předpise. Pokud by organizace v rozporu s právním předpisem penále nesjednaly, bylo by v tomto směru možno jejich dohodu nahradit rozhodnutím hospodářské arbitráže, a to buď podle § 153 odst. 3 a § 324 nebo podle § 118 h. z.<sup>29)</sup>

Určité pochybnosti mohou vznikat při posuzování povahy majetkových sankcí v případě, že organizace si je ve smyslu § 141 odst. 2 h. z. sjednaly vyšší, než stanoví právní předpis. Jde zejména o to, zda ta část majetkové sankce, která přesahuje výši stanovenou právním předpisem, má povahu sankce zákonné nebo smluvní. Pro odpověď na tuto otázku je rozhodující, že takto dohodnutá vyšší sankce se týká právní povinnosti, jejíž porušení má za následek odpovědnost přímo z právního předpisu. Máme tedy co činit s majetkovou sankcí, která co do právního důvodu svého vzniku je založena na právním předpise. Jak již bylo řečeno, způsob určení její výše — zda zcela právním předpisem nebo dohodou organizací, ať již výlučně nebo jen částečně, popř. právním předpisem podpůrně, pokud není dohodnuto jinak — nepovažuji za rozhodný. Vzhledem k tomu docházím k závěru, že i *případy, kdy si organizace dohodly majetkovou sankci vyšší, než stanoví právní předpis, je třeba kvalifikovat jako sankci zákonnou, a to v celém rozsahu*.

Za zákonné majetkové sankce v širším smyslu slova považuji také *sankce stanovené rozhodnutím hospodářské arbitráže a rozhodnutím příslušného nadřízeného orgánu*. Je tomu tak proto, že vznikají nezávisle na vůli socialistických organizací a plní obdobnou společenskou funkci jako

<sup>29)</sup> Srovnej též názor K. Čapka, že sankce, které jsou sice sjednány ve smlouvě, avšak na základě příkazu daného organizacím v právním předpise, „mají v podstatě stejnou povahu jako sankce stanovené právním předpisem“ (Hospodářský zákoník a předpisy související, Panorama, Praha 1979, str. 225).



sankce stanovené právním předpisem. Mají tedy majetkové sankce stanovené právním předpisem a stanovené rozhodnutím hospodářské arbitráže, příp. příslušného nadřízeného orgánu zásadně stejnou povahu.

Jako *smluvní* považují za správné označovat pouze ty majetkové sankce, které *nejdou vůbec stanoveny* v právním předpise, ani rozhodnutím hospodářské arbitráže nebo příslušného nadřízeného orgánu a které *jsou podmíněny dohodou organizací nejen co do výše, ale také co do svého vzniku*. Tak například prodlení dodavatele se splněním povinnosti zaslat odběrateli podklady ke správnému prověřování plnění podle § 192 odst. 2 h. z. není v hospodářském zákoníku postiženo majetkovou sankcí. Jestliže by takovou sankci nestanovily ani prováděcí předpisy, zejména základní podmínky dodávky, a organizace si pro tento případ majetkovou sankcí dohodly v hospodářské smlouvě, měla by tato sankce smluvní povahu.

#### IV. FUNKCE MAJETKOVÝCH SANKCÍ

Od samého začátku budování základů socialistického národního hospodářství a postupného vytváření specifického, samostatného systému právní úpravy hospodářských vztahů byl majetkovým sankcím přikládán mimořádný význam. Nejvyšší stranické a státní orgány, jakož i právní teorie v nich viděly důležitý prostředek řízení národního hospodářství. Přitom jejich hlavní poslání bylo spatřováno v působení na socialistické organizace, aby řádně a včas plnily povinnosti uložené jim ke splnění úkolů státního plánu rozvoje národního hospodářství.<sup>30)</sup> Proto také byly majetkové sankce vždy poměrně podrobně upravovány. I když se původně vyvinuly z klasické občanskoprávní smluvní pokuty, ztrácely stále více tuto povahu. Od samého počátku plnily především funkci prostředku, který společnost, reprezentovaná státem, využívala k působení na celé národní hospodářství a na jeho jednotlivé organizační složky v zájmu zabezpečení celospolečenských zájmů a cílů.

Obecně lze funkci majetkových sankcí v rámci celého systému odpovědnostních závazků socialistických organizací a jiných subjektů hospodářskoprávních vztahů charakterizovat jako *prostředek sloužící k zabezpečení reálného splnění povinností tvořících obsah hospodářských závazků vznikajících mezi socialistickými organizacemi při jejich vzájemné spolupráci v zájmu co nejlepšího plnění úkolů hospodářské výstavby, jak vyplývají především z národohospodářských plánů*. Přitom se tato *zabezpečovací funkce* — v souladu s podstatou a povahou hospodářskoprávní odpovědnosti a samotných majetkových sankcí — projevuje ve dvou směrech.

Především *ve vztahu socialistických organizací vůči společnosti* reprezentované socialistickým státem představují majetkové sankce prostředek, jímž jsou organizace vedeny k důslednému plnění svých společenských

<sup>30)</sup> J. Spišiak: Hospodárske zmluvy, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1955, str. 297 a násl.; Kolektiv: Záväzky z provádění státního plánu rozvoje národního hospodářství, Nakladatelství ČSAV, Praha 1957, str. 234 a násl.



úkolů, které jsou jim stanoveny jako organizačně a právně relativně samostatným článkům jednotně organizovaného a řízeného národního hospodářství. Majetkové sankce tak slouží k zabezpečení úkolů, které mají význam pro rozvoj národního hospodářství a společnosti jako celku. Tato stránka zabezpečovací funkce majetkových sankcí je konkrétním výrazem a důsledkem specifického rysu hospodářskoprávní odpovědnosti, spočívajícího v tom, že nejde jen o vztah mezi odpovědnou a oprávněnou organizací, ale současně (ne-li především) o vztah mezi organizacemi jako subjekty právního vztahu, zejména hospodářského závazku, na straně jedné a společností na straně druhé. Jejím projevem, pokud jde o majetkové sankce, je podle mého názoru především to, že povinnost tyto sankce platit je v převážné většině případů porušení právní povinnosti stanovená závazně právním předpisem, popř. rozhodnutím hospodářské arbitráže nebo příslušného nadřízeného orgánu. Případy, kdy splnění právní povinnosti není zabezpečováno stanovením zákonné majetkové sankce a kdy je takové zabezpečení zcela ponecháno na vůli socialistických organizací, jsou celkově jen výjimečné. Týkají se převážně jen dílčích povinností, které nejsou zvláště významné z hlediska potřeb společnosti. Jiným významným projevem uvedeného specifického rysu je zásadní povinnost socialistických organizací stanovené majetkové sankce účtovat a vymáhat, pokud nejde o výjimky stanovené právním předpisem.

Kromě toho majetkové sankce samozřejmě plní zabezpečovací funkci i *ve vzájemném poměru mezi socialistickými organizacemi*. Působí k tomu, aby vzájemné povinnosti socialistických organizací byly řádně a včas splněny a aby nedošlo k ohrožení nebo poškození hospodářského cíle, který organizace sledovaly nebo majetkového zájmu oprávněné organizace. Působí tedy majetkové sankce jako prostředek ochrany hospodářských zájmů subjektů hospodářského závazku.<sup>31)</sup>

Je třeba zdůraznit, že k základním principům konstrukce majetkových sankcí patřila vždy zásada, že jejich zaplacení nemá za následek zánik porušené, resp. nesplněné povinnosti. Nemůže se tedy povinná organizace zprostit své povinnosti zaplacením majetkové sankce. Tato *zásada reálného plnění povinností* má mimořádný význam zejména u takových povinností, které jsou důležité pro plnění úkolů státního plánu rozvoje národního hospodářství. Nesplněná povinnost může zaniknout zaplacením majetkové sankce jen zcela výjimečně, jestliže tak stanoví prováděcí předpis k hospodářskému zákoníku (§ 143).<sup>32)</sup> Organizace takový důsledek sjednat nemohou.

Zabezpečovací funkce majetkových sankcí v sobě zahrnuje především

<sup>31)</sup> Viz též S. Plíva: K pojetí hospodářských závazků, Acta Universitatis Carolinae — Iuridica 4/1975, str. 334 a násl.

<sup>32)</sup> Tak např. jestliže odběratel nevrátí obaly ani do dvou měsíců po uplynutí lhůty pro jejich vrácení, je povinen zaplatit dodavateli další penále ve výši trojnásobku evidenční ceny nevrácených obalů. Toto penále obsahuje též úhradu za nevrácené obaly. Na základě jednostranného úkonu dodavatele, ve formě vyúčtování trojnásobku evidenční ceny nevrácených obalů, dochází k zániku povinnosti odběratele obaly vrátit (srov. § 8 odst. 2 a 4 vyhl. č. 11/1965 Sb., o hospodaření s obaly).



*složku mobilizační*, která spočívá v hrozbě majetkovou sankcí ještě před vznikem povinnosti tuto v konkrétním případě zaplatit. Povinný subjekt je vědomím o nebezpečí povinnosti zaplatit penále, poplatek z prodlení nebo jinou majetkovou sankci v případě, že řádně nesplní konkrétní právní povinnost, veden k takovému chování, které bude znamenat řádné splnění jeho povinnosti a tedy také realizaci oprávnění druhého subjektu právního vztahu. Účinnost mobilizačního působení majetkových sankcí na řádné plnění povinností je však značně závislá na tom, jak dalece a intenzivně se placené majetkové sankce promítají do majetkové sféry jednotlivých organizací.<sup>33)</sup> O této vzájemné závislosti nelze pochybovat a zkušenosti za celé období působení majetkových sankcí to jen potvrzují. Je proto v zájmu účinnosti mobilizační složky zabezpečovací funkce majetkových sankcí, aby tyto byly daleko více než dosud zapojeny do hospodaření socialistických organizací. Smyslem a cílem musí být intenzivnější hmotná zainteresovanost kolektivů pracovníků každé organizace (přes podnikové fondy hmotné zainteresovanosti, tj. fond odměn a fond kulturních a sociálních potřeb) i jednotlivých pracovníků na tom, aby organizace platila majetkové sankce v co nejmenším rozsahu.

Na druhé straně považují za nutné zdůraznit, že posílení efektivního mobilizačního působení majetkových sankcí nelze hledat jen ve zvýšené hmotné zainteresovanosti organizací. Socialistické organizace jako články jednotně organizovaného a řízeného národního hospodářství mají jen relativní majetkovou samostatnost. Plní důležité celospolečenské úkoly a bezporuchová činnost není jen v zájmu kolektivu jejich pracovníků, ale v zájmu celé společnosti. Převážná část subjektů vyvíjejících hospodářskou činnost je chozrasčotní povahy a tedy závislá ve svých výdajích na svých příjmech. Současně však je a vždy bude tato jejich závislost z důvodů již uvedených do značné míry limitována.

Kromě toho příčina poměrně nízké efektivity mobilizačního působení majetkových sankcí není vždy v malé hmotné zainteresovanosti organizací. Tou je často nevyváženost v dodavatelsko-odběratelských vztazích, monopolní postavení dodavatele a obava odběratele z následných komplikací, které by mu uplatňování majetkových sankcí mohlo způsobit ve vztahu k dodavatelům. Bylo by za této situace asi přinejmenším naivní spoléhat na automatické působení hmotné zainteresovanosti organizací na výši placených a přijatých majetkových sankcí.

S mobilizační složkou zabezpečovací funkce majetkových sankcí velmi úzce souvisí *složka represivní*. Spočívá v tom, že zaplacení majetkových sankcí představuje pro odpovědnou organizaci krácení finančních prostředků, které by mohla použít k financování vlastních potřeb.<sup>34)</sup> Zaplacené majetkové sankce představují z tohoto hlediska jakýsi „trest“ pro organizaci, která nesplnila svoji povinnost vůči společnosti a vůči druhé

<sup>33)</sup> Srov. J. Kubištová: Majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích, Ústav hospodářského práva, Praha 1979, str. 71 a násl.; A. G. Bykov: Systém majetkových sankcí a hlavní ekonomické principy jejich používání vůči socialistickým organizacím, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, 1967; V. K. Mamutov: Výzkumy efektivnosti majetkových sankcí, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, 1975.



organizaci. Pro skutečný dopad takové represe však platí to, co již bylo uvedeno v souvislosti se složkou mobilizační. Kromě toho hraje významnou roli také existující úprava finančního hospodaření. Ta může více či méně takový postih negovat, zejména formou tzv. redistribuce finančních prostředků mezi jednotlivými organizacemi.<sup>35)</sup>

Neméně významnou složkou zabezpečovací funkce majetkových sankcí je *složka signalizační*. Spočívá v tom, že vyúčtování, vymáhání a zejména zaplacení majetkové sankce upozorňuje organizaci (především její statutární orgán) na nedostatky v činnosti, na neplnění uložených, popřípadě smlouvou převzatých povinností. Stejně může působit i vůči orgánům hospodářského řízení, popř. kontrolním orgánům. I když již v konkrétním případě nelze porušení povinnosti zabránit, má signalizační složka v určitém rozsahu také preventivní charakter. Zaplacení majetkové sankce by mělo vést odpovědné pracovníky organizace, popř. nadřízeného orgánu ke zkoumání příčin a k provedení takových opatření, aby rozsah následků neplnění povinností byl co nejvíce omezen a aby k dalšímu porušování povinností nedocházelo.

V zabezpečovací funkci majetkových sankcí je obsažena také *složka reparační*. Spočívá v tom, že za určitých podmínek představuje majetková sankce i peněžitou náhradu majetkové újmy, kterou oprávněná organizace utrpěla porušením právní povinnosti. Jak již bylo uvedeno, vznik povinnosti zaplatit majetkovou sankci není podmíněn vznikem majetkové újmy u oprávněné organizace. Jestliže však v důsledku porušení právní povinnosti, která má za následek povinnost zaplatit majetkovou sankci, majetková újma oprávněné organizaci skutečně vznikla, potom se reparační složka projeví v povinnosti si na tuto újmu majetkové sankce započítat. Může být trojího druhu: a) povinnost započítat si majetkové sankce, které poškozená organizace skutečně dostala, b) povinnost započítat si majetkové sankce, na které poškozené organizaci vzniklo právo bez ohledu na to, zda je skutečně dostala či nikoliv, c) povinnost započítat si ty majetkové sankce, které byla oprávněná organizace povinna účtovat a vymáhat.

Hospodářský zákoník (§ 147 odst. 3) stanoví povinnost započítat majetkové sankce na náhradu škody, přičemž tato povinnost se týká majetkových sankcí, na které vzniklo poškozené organizaci právo.<sup>36)</sup> Tato kon-

<sup>34)</sup> Placené penále je podle § 5 zák. č. 111/1971 Sb., o odvodech do státního rozpočtu a příspěvku na sociální zabezpečení, ve znění vyhlášeném pod č. 72/1977 Sb., tzv. připočitatelnou položkou, o kterou se zvyšuje bilanční zisk organizace jako základ odvodu ze zisku do státního rozpočtu. Obdobné ustanovení pro účely daně ze zisku má také zák. č. 113/1971 Sb., o důchodové dani a příspěvku na sociální zabezpečení, ve znění vyhlášeném pod č. 73/1977 Sb.

<sup>35)</sup> J. Kubištová: Majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích, Ústav hospodářského práva, Praha 1979, str. 75 a násl.

<sup>36)</sup> Výjimkou ze zásady započítávání majetkových sankcí na náhradu škody je § 45 odst. 14 vyhl. č. 132/1964 Sb., o železničním přepravním řádu, ve znění vyhl. č. 98/1966 Sb. a vyhl. č. 4/1976 Sb. Podle něho má železnice vůči odesilateli nebo příjemci právo jak na náhradu škody, tak i na pokutu, tj. majetkovou sankci. Podle § 25 odst. 3 vyhl. č. 98/1976 Sb., o dovozu investičních celků a stavebních prací, se na náhradu škody nezapočítávají majetkové sankce, jestliže nebyly zaplacený.



strukce se však jeví jako ne příliš logická. Podle ní si organizace musí na náhradu škody započítat nejen majetkové sankce stanovené právním předpisem, rozhodnutím hospodářské arbitráže nebo příslušného nadřízeného orgánu, tedy sankce zákonné, ale i sankce smluvní, stanovené co do vzniku ve smlouvě nebo jiné dohodě. Přitom platná právní úprava umožňuje, aby oprávněná organizace v určitých případech od účtování a vymáhání majetkových sankcí zákonných upustila. Pokud jde o majetkové sankce smluvní, je taková možnost oprávněné organizaci přiznána obecně (§ 142 odst. 3 h. z.). V obou těchto případech oprávněné organizaci právo na majetkové sankce vznikne. Bude proto povinna si o ně snížit náhradu škody, která vznikla porušením stejné právní povinnosti, jako povinnost platit majetkové sankce. A to i tehdy, když od jejich účtování a vymáhání oprávněně upustila a právo na jejich zaplacení mezitím zaniklo marným uplynutím prekluzivní lhůty.

Vzhledem k tomu lze plně souhlasit s požadavkem, aby v tomto směru byla platná úprava změněna. Povinnost započítat si majetkové sankce na náhradu škody by se neměla týkat těch sankcí, od jejichž účtování a vymáhání poškozená organizace v souladu s platnou právní úpravou upustila. Vztahovala by se jen na majetkové sankce, které poškozená organizace skutečně obdržela, a dále na ty, které byla povinna účtovat a vymáhat, i když je neobdržela.

#### V. OBJEKTIVNOST MAJETKOVÝCH SANKCÍ

Jak již bylo uvedeno, vzniká povinnost platit majetkové sankce zásadně bez ohledu na to, zda porušení právní povinnosti bylo organizací zaviněno či nikoliv. Jde tedy o odpovědnost objektivní, za výsledek.<sup>37)</sup> Je třeba připomenout, že obecně objektivní odpovědnost nemusí být, a také *většinou není, absolutní*. I při odpovědnosti za výsledek má odpovědný subjekt často možnost se sankčních důsledků zbavit a tedy odpovědnost vyloučit, jestliže je v konkrétním případě dán některý z tzv. *liberačních důvodů*. Jde o konkrétně a taxativně stanovené skutečnosti, které vylučují vznik odpovědnosti za výsledek.

Takovou povahu má z hlediska penále za vadné plnění § 133 odst. 2 h. z. Podle něho dodavatel neodpovídá za zhoršení vlastností nebo za poškození, které po splnění způsobil odběratel, popřípadě někdo jiný, nebo které byly způsobeny neodvratitelnými událostmi. Za podmínek tohoto ustanovení tedy nevzniká ani povinnost platit majetkovou sankci. Nebude proto například povinen dodavatel zaplatit penále za dodávku výrobků vadné jakosti, jestliže se prokáže, že vady zjištěné v záruční době byly způsobeny neodvratitelnou událostí, která nastala po splnění.

Ani při prodlení nevzniká povinnost platit majetkovou sankci ve většině případů bezvýjimečně. Především je třeba uvést, že podle § 138 h. z.,

<sup>37)</sup> K otázce objektivní a subjektivní odpovědnosti viz poznámku č. 67 v práci J. Švestky: Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva, Univerzita Karlova, Praha 1976, str. 72 a 73.



i když organizace nesplnila svoji povinnost ve stanovené době, není v prodlení a nevzniká jí povinnost zaplatit stanovenou nebo dohodnutou majetkovou sankci po dobu, po kterou nemohla svou povinnost plnit následkem okolností vzniklých u organizace oprávněně.

Kromě toho v některých dalších případech stanoví právní předpisy další skutečnosti, které zprošťují povinnou organizaci povinnosti platit majetkovou sankci. Tak například podle § 204 odst. 3 h. z., jestliže dodací lhůta nebyla dodržena jen proto, že veřejný dopravce nepřijal řádně ohlášenou zásilku k přepravě nebo že překročil lhůtu stanovenou pro její přepravu, nevčítá se pro účely majetkových sankcí doba, po kterou zdržení způsobené dopravcem trvá. Pokud pak nedodržení dodací lhůty je způsobeno výlučně okolnostmi v citovaném ustanovení uvedenými, nevzniká vůbec povinnost platit penále za prodlení. Stejně tak poplatek z prodlení se podle § 378 odst. 4 h. z. neplatí za dobu, po kterou bylo zdržení proveditelné platby způsobeno peněžním ústavem. Totéž platí i pro úrok z prodlení (§ 378a, poslední věta h. z.).

Na rozdíl od odpovědnosti za vady, nesetkáváme se u odpovědnosti za prodlení s neodvratitelnými událostmi jako zprošťujícím důvodem. V tomto směru lze uvažovat o doplnění obecné úpravy prodlení v § 138 h. z. v tom směru, že organizace není v prodlení, jestliže nemohla svoji povinnost splnit ve stanovené době pro neodvratitelné události. Je však třeba vzít v úvahu i ustanovení § 129b h. z., podle něhož závazek zaniká, stane-li se jeho plnění nemožným, s výjimkou případů, kdy plnění způsobila závazaná organizace. Závazkem je nejen závazkový vztah jako celek, ale také povinnost, tvořící obsah takového vztahu (srov. např. užití výrazu závazek v § 132 odst. 1 h. z.). Aplikace § 129b h. z. je však podle mého názoru vyloučena výslovným zněním § 24 odst. 1 h. z., podle jehož poslední věty není plnění nemožné, lze-li je uskutečnit až po určeném času. Vzhledem k tomu se domnívám, že by doplnění úpravy prodlení v naznačeném směru bylo žádoucí. Povinná organizace by při nesplnění povinnosti ve stanovené době v důsledku neodvratitelné události nepřestávala být závazanou (závazek by nezanikl), nebyla by však v prodlení a nestíhaly by ji stanovené sankce včetně majetkových. Podmínkou zproštění odpovědnosti by patrně mohla být jen neodvratitelná událost nastalá před uplynutím stanovené doby plnění.

Významným prostředkem, kterým lze zmírnit tvrdý dopad jinak objektivní povinnosti platit majetkové sankce, je *moderační právo hospodářské arbitráže*. Spočívá v tom, že arbitráž může, jsou-li pro to zcela mimořádné důvody, majetkové sankce snížit, popřípadě zcela prominout. Toto oprávnění se vztahuje zásadně na majetkové sankce, na něž již vzniklo právo a které ještě nebyly zaplaceny. Bylo vždy teorií i arbitrážní praxí chápáno jako výjimečné, použitelné zejména, bylo-li nesplnění závazkové povinnosti způsobeno výlučně jinou organizací nebo neodvratitelnou událostí.<sup>38)</sup>

<sup>38)</sup> Hospodářský zákoník — komentář, Orbis, Praha 1965, str. 403; Komentář k hospodářskému zákoníku a k zákonu o hospodářské arbitráži, Institut poradenství, Praha 1971, díl I/A, str. 162.



Při zvažování, zda dosavadní konstrukce majetkových sankcí na principu objektivní odpovědnosti vyhovuje či nikoliv, nelze podle mého názoru pouštět se zřetele zvláštnosti hospodářskoprávních vztahů a hospodářskoprávní odpovědnosti zvláště. Složitost vztahů vznikajících především v oblasti dodavatelsko-odběratelské a požadavek, aby odpovědnost a zejména majetkové sankce zabezpečily řádné a včas plnění povinností socialistických organizací ve vztahu ke společnosti jako celku, spíše hovoří pro zachování uvedeného principu. Je třeba vzít současně v úvahu, že majetkové sankce jsou především součástí odpovědnosti za vady plnění a za prodlení, které jsou jako celek konstruovány rovněž na principu odpovědnosti objektivní bez zavinění.

Subjektivní odpovědnost se v současné době v hospodářském zákoníku uplatňuje jen v obecné úpravě náhrady škody podle §§ 145 až 149. Zaviněním se v odborné literatuře pro vztahy mezi socialistickými organizacemi převážně s ohledem na § 145 odst. 2 h. z. rozumí „nevynaložení veškerého úsilí, které lze na organizaci požadovat k zabránění vzniku škody“.<sup>39)</sup> Pokud by povinnost platit majetkové sankce vznikala jen při zaviněném porušení právní povinnosti, znamenalo by to, že by povinné organizaci byla poskytnuta možnost se odpovědnosti zprostit ne jen v taxativně vyjmenovaných případech, ale vždy, jakmile jí buď nebylo zavinění prokázáno (při konstrukci bez předpokladu zavinění), nebo jakmile by povinná organizace prokázala, že nezavinila (při konstrukci s předpokladem zavinění, jak je obsaženo v právní úpravě náhrady škody podle § 145 h. z.). V úvahu by zřejmě přicházela — obdobně jako v úpravě sovětské, maďarské a německé<sup>40)</sup> — konstrukce založená na zavinění presumovaném.

Jestliže by zavinění bylo formulováno obdobně jako je tomu u náhrady škody (viz výše), potom by se povinná organizace mohla zprostit povinnosti platit penále za vadné plnění důkazem, že vada výrobku byla způsobena vadností dodaného jí materiálu, kterou nemohla ani při řádném přejímání a zpracování zjistit. Stejně tak by zřejmě nebyla povinna zaplatit penále za prodlení v případě, že svoji povinnost nesplnila ve stanovené době jen proto, že nedostala od svého dodavatele suroviny, součástky apod. To by mohlo podle mého názoru vést ke zhoršení postavení odběratele, což by nesporně nebylo žádoucí.

Někdy se naznačuje, že by exkulpace byla možná jen z důvodů přísně formulovaných,<sup>41)</sup> přičemž se v diskusích dodává, že by exkulpačním důvodem nemohlo být plnění opatření nadřízených orgánů (obdobně jako v § 145 odst. 2 poslední věta h. z.) a rovněž i jednání dodavatele povinné

<sup>39)</sup> Hospodářské právo, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978, díl II, str. 68. Srovnej též J. Feuereis, K. Svitavský: Náhrada škody mezi socialistickými organizacemi, Orbis, Praha 1969, str. 84 a násl.; S. Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 186 a 187.

<sup>40)</sup> Srovnej k tomu J. Kubištová: Majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích, Ústav hospodářského práva, Praha 1979, str. 46 a násl.

<sup>41)</sup> Viz pozn. 40.



organizace. Naskýtá se ovšem otázka, zda by ještě něco zbylo, když vyločíme neodvratitelnou událost, o níž jsem se již zmínil.

Především však považuji z teoretického hlediska vůbec za značně sporné při takové konstrukci hovořit o subjektivní odpovědnosti, odpovědnosti za zaviněné porušení právní povinnosti. Pokud by organizace při porušení právní povinnosti odpovídala, její zavinění by se předpokládalo a odpovědnosti by se zprostila jen z důvodů v právním předpise stanovených, potom jde o konstrukci, která se neliší, nebo jen nepodstatně, od konstrukce objektivní odpovědnosti, jak ji známe u vadného plnění a i v řadě jiných případů (např. § 150 h. z. ve spojení s §§ 427 až 431 a § 438 obč. zák., § 340 h. z. aj.).

Ze všech uvedených důvodů mám pochybnosti, zda je vhodné uvažovat o změně konstrukce právní úpravy majetkových sankcí tak, aby byla založena na principu subjektivní odpovědnosti, odpovědnosti za zavinění porušení právní povinnosti. V této souvislosti je třeba jen připomenout rozpaky, které pojetí zavinění socialistických organizací vyvolává.<sup>42)</sup> Jde ovšem o problematiku z teoretického i praktického hlediska značně spornou a složitou, která si vyžádá další zkoumání. Úvahy by však neměly zůstat v obecné rovině. Jako prospěšnější se mi jeví v další etapě provést z tohoto hlediska analýzu jednotlivých konkrétních případů penále, poplatku z prodlení a jiných majetkových sankcí. Přitom by se mělo především posoudit, zda požadovaného výsledku nelze dosáhnout spíše zdokonalováním existující úpravy na základě principu objektivní odpovědnosti než zásadní změnou právní konstrukce.

СТАНИСЛАВ ПЛИВА

## Некоторые общие вопросы имущественных санкций

### РЕЗЮМЕ

В исследовании рассматриваются некоторые общие вопросы понятия и правового регулирования имущественных санкций в чехословацком хозяйственном законодательстве. Особое внимание уделяется автором прежде всего сущности и характерным чертам ответственности в сфере хозяйственно-правовых отношений. Ответственность понимается им как последствие нарушения первоначальной (первичной) юридической обязанности или же как последствие противозаконного положения, коль скоро такая ответственность предусмотрена правовым предписанием. Суть ответственности состоит в появлении новой юридической обязанности (вторичной), не имеющей до сих пор у организации-ответчика и представляющей для последней ухудшение ее имущественного либо правового положения. Это неблагоприятное последствие именуется санкцией. Хозяйственно-правовая ответственность характеризуется рядом специфи-

<sup>42)</sup> Srovnej k tomu zejména J. Feuereis, K. Svitavský: Náhrada škody mezi socialistickými organizacemi, Orbis, Praha 1969, str. 84 a násl.; J. Švestka: Odpovědnost podle občanského zákoníku, Praha 1966; S. Vaněk a kol.: Československé hospodářské právo, Panorama, Praha 1979, str. 186.



ческих черт, вытекающих из особенностей общественных отношений, регулируемых нормами хозяйственного права. В качестве основных следует считать то обстоятельство, что ответственность является не только отношением между нарушившим юридическую обязанность субъектом и субъектом, право которого оказалось нарушенным, но вместе с тем и отношением ко всему обществу, представителем которого выступает государство. Реализация ответственности — это дело не только управомоченного субъекта. В большинстве случаев последняя предусмотрена в виде его обязанности по отношению к обществу. Следующей специфической чертой является то обстоятельство, что ответственность носит единообразный характер и ложится не только на социалистические организации, но и на органы хозяйственного управления.

Имущественные санкции в отношениях между социалистическими организациями выступают в виде последствий ответственности, которым присущ характер санкции. Определение общего понятия имущественных санкций в хозяйственном кодексе или в других законодательных актах не приводится. Ими используются наряду с общим понятием имущественной санкции и другие специфические наименования (скажем, пеня, плата за просрочку). Путем анализа действующей правовой регламентации и общих принципов ответственности автор стремится добраться к общему понятию имущественных санкций. К числу характерных черт этого понятия относятся: а) обязанность по несению ответственности, возникающая как следствие нарушения правовой обязанности, б) содержанием этой обязанности является предоставление установленного денежного исполнения, в) эта обязанность ложится на ту или иную социалистическую организацию по отношению к другой социалистической организации, а не по отношению к обществу или вышестоящему органу, г) обязанность по уплате имущественной санкции возникает в предусмотренных или согласованных случаях. В этой связи автором проводится более детальное разграничение между имущественными санкциями и другими аналогичными денежными исполнениями, предусмотренными в правовых предписаниях в качестве последствий нарушения юридической обязанности.

В следующем разделе дается характеристика отдельных видов имущественных санкций в соответствии с хозяйственным кодексом. Автор приходит к выводу, что между ними не имеется существенных различий, предлагает отказаться от различных наименований и использовать на практике единое наименование — имущественная санкция или пеня.

Имущественные санкции могут выполнять и фактически выполняют ряд функций. В этом плане их можно охарактеризовать как средство по обеспечению реального исполнения обязанностей, образующих содержание хозяйственных обязательств. Эта функция обеспечения проявляется в отношениях между социалистической организацией и обществом, а также во взаимоотношениях социалистических организаций. В нее входят следующие элементы: мобилизационный, репрессивный, информационный и репарационный. Особо подчеркиваются значение и вместе с тем реальные межк включення имущественных санкций в сферу хозяйствования социалистических организаций и значение усиления материальной заинтересованности организаций в уплате и в получении имущественных санкций для повышения эффективности воздействия их правового урегулирования.

Действующая законодательная регламентация имущественных санкций по общему правилу зиждется на принципе объективной ответственности. Обязанность по уплате имущественных санкций возникает вне зависимости от наличия или отсутствия вины в нарушении юридической обязанности. Это, однако, не абсолютная обязанность, а в силу предусмотренных так называемых оснований освобождения от нее — ограниченная. Кроме того, хозяйственный арбитраж в исключительных случаях вправе снизить размер имущественных санкций или даже освободить от их уплаты. Автором



рассматриваются некоторые взгляды, согласно которым обязанность по уплате имущественных санкций появилась бы лишь в случае виновного нарушения юридической обязанности. Обоснованность этих взглядов ставится им под сомнение. Имущественные санкции являются составной частью ответственности и прежде всего ответственности за недостатки и за просрочку базируясь в целом на принципе объективной ответственности. Проблематика виновности социалистических организаций в теоретическом плане все еще является спорной. Вносимые не всегда весьма четкие предложения пока что в своем большинстве ограничиваются ссылкой на признание события непреодолимой силы в качестве основания для освобождения от уплаты санкции. Особенности хозяйственно-правовой ответственности и сложности отношений, складывающихся, в частности, между заказчиками и поставщиками, скорее соответствует такое положение, когда и имущественные санкции базировались бы в основном на принципе объективной ответственности независимо от вины, с возможностью освобождения в предусмотренных случаях от уплаты санкции и с предоставлением хозяйственному арбитражу правомочий на смягчение санкций.

STANISLAV PLIVA

### **Einige allgemeine Fragen der materiellen Sanktionen**

RESUMÉ

Die Studie widmet sich einigen allgemeinen Fragen bezüglich der Auffassung und rechtlichen Regelung der materiellen Sanktionen in der tschechoslowakischen Wirtschaftsgesetzgebung. Der Autor lenkt seine Aufmerksamkeit vor allem auf das Wesen und die charakteristischen Züge der Verantwortlichkeit in den wirtschaftsrechtlichen Beziehungen. Er begreift die Verantwortlichkeit als Folge einer Verletzung der ursprünglichen (primären) rechtlichen Verpflichtung, bzw. als Folge eines rechtswidrigen Zustandes, wenn dies durch eine Rechtsvorschrift bestimmt wird. Das Wesen der Verantwortlichkeit beruht im Entstehen einer neuen, sekundären rechtlichen Verpflichtung, die die verantwortliche Organisation bisher nicht hatte und die für sie eine Verschlechterung der Vermögens- und Rechtsstellung bedeutet. Diese unerwünschte Konsequenz wird als Sanktion bezeichnet. Die wirtschaftsrechtliche Verantwortung zeichnet sich durch eine Reihe von spezifischen Zügen aus, die sich aus den Besonderheiten der durch die Normen des Wirtschaftsrechts geregelten gesellschaftlichen Beziehungen ergeben. Als grundlegend ist anzusehen, dass die Verantwortlichkeit nicht bloss die Beziehung zwischen dem Subjekt, das seine rechtliche Verpflichtung verletzt hat, und dem Subjekt, dessen Recht verletzt wurde, ist, sondern gleichzeitig die Beziehung gegenüber der ganzen, durch den Staat repräsentierten Gesellschaft. Die Realisierung der Verantwortung ist nicht nur Sache des berechtigten Subjekts, sondern gleichzeitig ist sie grösstenteils als seine Pflicht gegenüber der Gesellschaft statuiert. Der zweite spezifische Zug besteht darin, dass die Verantwortung einheitlich ist und nicht bloss die sozialistischen Organisationen, sondern auch die Organe der Wirtschaftsleitung umfasst.

Die materiellen Sanktionen bilden eine der Sanktionsfolgen der Verantwortlichkeit in den Beziehungen zwischen den sozialistischen Organisationen. Weder das Wirtschaftsgesetzbuch noch andere Rechtsvorschriften definieren den allgemeinen Begriff der materiellen Sanktionen. Sie benützen sowohl den allgemeinen Begriff der materiellen Sanktionen, als auch verschiedene spezifische Bezeichnungen (z. B. Pönale, Verzugsgebühr). Der Autor bemüht sich durch die Analyse der geltenden rechtlichen Regelung und unter Berücksichtigung der allgemeinen Verantwortlichkeitsprinzipien zu einem allgemeinen Begriff der materiellen Sanktionen zu gelangen.



Für charakteristische Züge hält er diese: a) es handelt sich um die Verantwortungs-pflicht, die als Folge der Verletzung einer rechtlichen Verpflichtung entsteht, b) Inhalt dieser Verpflichtung ist es, eine festgesetzte geldliche Leistung zu gewähren, c) diese Verpflichtung trifft eine sozialistische Organisation gegenüber einer anderen sozialistischen Organisation, jedoch nicht gegenüber der Gesellschaft oder einem übergeordneten Organ, d) die Verpflichtung zur Zahlung der materiellen Sanktion entsteht in den festgesetzten oder vereinbarten Fällen. Dabei unterscheidet der Autor die materiellen Sanktionen näher von anderen ähnlichen geldlichen Leistungen, die in den Rechtsvorschriften als Folge der Verletzung einer rechtlichen Verpflichtung festgesetzt sind.

In einem weiteren Teil wird die Charakteristik der einzelnen Arten von materiellen Sanktionen nach dem Wirtschaftsgesetzbuch gegeben. Der Autor gelangt zum Schluss, dass zwischen ihnen keine wesentlichen Unterschiede bestehen und schlägt vor, von der Verschiedenheit der Bezeichnungen Abstand zu nehmen und nur die einheitliche Bezeichnung materielle Sanktion oder Pönale zu benützen.

Die materiellen Sanktionen können eine Reihe von Funktionen erfüllen und dies geschieht auch. Von diesem Gesichtspunkt aus können sie als Mittel charakterisiert werden, das zur Sicherung der realen Erfüllung der den Inhalt der wirtschaftlichen Verbindlichkeiten bildenden Verpflichtungen dient. Diese Sicherungsfunktion äussert sich einerseits in der Beziehung der sozialistischen Organisationen gegenüber der Gesellschaft und andererseits in der wechselseitigen Beziehung der sozialistischen Organisationen. Sie enthält eine Reihe von Elementen: Mobilisierung, Repression, Signalisierung und Reparation. Besonders betont werden die Bedeutung und gleichzeitig die realen Grenzen der Einbeziehung der materiellen Sanktionen in die Wirtschaft der sozialistischen Organisationen und der Steigerung der materiellen Interessiertheit der Organisationen an den ausbezahlten und den empfangenen materiellen Sanktionen für die Steigerung der Effektivität der Wirkung ihrer rechtlichen Regelung.

Die geltende rechtliche Regelung der materiellen Sanktionen beruht grundsätzlich auf dem Prinzip der objektiven Verantwortung. Die Verpflichtung zur Bezahlung einer materiellen Sanktion entsteht ohne Rücksicht darauf, ob die Verletzung der rechtlichen Verpflichtung verschuldet war oder nicht. Es geht jedoch nicht um eine absolute Verpflichtung, sondern um eine, die durch die Festsetzung der sog. Liberationsgründe eingeschränkt ist. Ausserdem steht der Wirtschaftsarbitrage das Recht zu, in Ausnahmefällen die materiellen Sanktionen herabzusetzen oder sogar zu erlassen. Der Autor setzt sich mit einigen Ansichten auseinander, wonach die Pflicht zur Bezahlung der materiellen Sanktionen nur bei einer verschuldeten Verletzung der rechtlichen Verpflichtung entstehen sollte. Ihre Begründung erscheint ihm jedoch zweifelhaft. Die materiellen Sanktionen sind Bestandteil vor allem der Verantwortlichkeit für Mängel und Verzug, welche als Ganzes auf dem Prinzip der objektiven Verantwortung beruht. Die Problematik des Verschuldens der sozialistischen Organisationen ist in der Theorie ständig strittig. Die konkreten Vorschläge, die nicht immer ganz klar sind, beschränken sich vorläufig grösstenteils auf die Festsetzung eines unabwendbaren Ereignisses als Entlastungsgrundes. Den Besonderheiten der wirtschaftsrechtlichen Verantwortlichkeit und der Kompliziertheit der besonders auf dem Liefer- und Bezugsgebiet entstehenden Beziehungen entspricht eher, dass auch die materiellen Sanktionen grundsätzlich auf dem Prinzip der objektiven Verantwortlichkeit ohne Verschulden, mit der Möglichkeit der Liberation in festgesetzten Fällen und mit dem Moderationsrecht der Wirtschaftsarbitrage beruhen sollten.



## Majetkové sankce v hospodářském zákoníku a prováděcích předpisech

IRENA PELIKÁNOVÁ

V této stati se pokusím vyhodnotit podkladové materiály, které jsou výsledkem rozboru hospodářskoprávních norem upravujících majetkové sankce v rámci hospodářského zákoníku a prováděcích předpisů k němu. Za majetkové sankce považuji v souladu se současnou hospodářskoprávní teorií jenom takové peněžité platby, které je povinná platit povinná socialistická organizace oprávněné organizaci v důsledku porušení právní povinnosti a na něž se vztahuje úprava obsažená v šesté části HZ v §§ 141 až 144. Uvedené pojetí majetkových sankcí je tedy užší než obvyklý jazykový obsah tohoto termínu. Dále je třeba dodat, že do průzkumu nebyly zahrnuty normy upravující fakturační, platební a úvěrové vztahy a ty dodavatelsko-odběratelské vztahy, které vznikají při vývozu a dovozu a jsou upraveny základními podmínkami dodávek, jejichž text nebyl publikován ve Sbírce zákonů.

Lze tedy shrnout, že předmětem průzkumu jsou hospodářskoprávní majetkové sankce v oblasti dodavatelsko-odběratelských vztahů včetně nákladní přepravy upravené jednak v hospodářském zákoníku, jednak v základních podmínkách dodávky a v dalších prováděcích předpisech. Prvá kapitola je zaměřena na skutkové podstaty a sazby majetkových sankcí, druhá kapitola na povahu majetkových sankcí jako odpovědnosti.

### *Kapitola první*

#### I. SKUTKOVÉ PODSTATY A SAZBY MAJETKOVÝCH SANKCÍ

Bylo prozkoumáno 41 prováděcích právních předpisů. V tomto čísle nejsou zahrnuty novelizující předpisy. Uvedené předpisy bez hospodářského zákoníku obsahují celkem 304 majetkových sankcí. K tomu je však třeba dodat, že nelze stanovit přesné číslo, uvedený počet je determinován nezbytnou neurčitostí pojmu majetková sankce a skutková podstata majetkové sankce.<sup>1)</sup> Jednotlivé normy jsou nestejně formulovány. Některé jsou

<sup>1)</sup> Termín majetkové sankce je v této stati někdy užíván v širším smyslu, ne pouze jako samotná peněžité platba, jejímž normativním vyjádřením je sazba sankce. Širší pojetí pokrývá nejen sazbu, ale i skutkovou podstatu.



velmi obecné (např. „organizace, která poruší povinnosti stanovené v § 8 a 11“ — viz vyhl. č. 50/1977 Sb.) a je problematické, zda je považovat za jednu nebo více sankcí zejména v relaci k jiným velice konkrétním formulacím („prodlení odběratele se zasláním zúčtování“ — § 20 odst. 3 vyhl. č. 123/1964 Sb. ve znění vyhl. č. 55/1967 Sb. a vyhl. č. 122/1970 Sb.). Obtíže při počítání majetkových sankcí vznikají i u takových ustanovení, která stanoví rozdílné sazby např. za první den prodlení, za prodlení delší než jeden měsíc apod. Striktně vzato, jedná se o několik majetkových sankcí, ale není vyloučeno považovat taková ustanovení za jedinou majetkovou sankci. Při rozboru jednotlivých ustanovení jsem se snažila nepostupovat mechanicky, ale přihlížet k duchu předpisu a k celkovému charakteru ustanovení. Toto subjektivní hledisko ovlivnilo získaná čísla. Obtíže vznikající při počítání majetkových sankcí se přenášejí i do jejich hodnocení. Plyne to zejména ze skutečnosti, že některé obecné formulace (které považuji za vhodnější) je možné a popř. nutné počítat za několik odlišných skutkových podstat (např. výše cit. ustanovení z vyhl. č. 50/1977 Sb.). Ačkoli jde o úspornou formulaci, zvyšuje se jí značně počet majetkových sankcí v předpise. Všechny tyto skutečnosti je třeba uvážit v souvislosti se statistickými údaji v práci uvedenými.

Průměrně obsahuje jeden právní předpis (ze sledovaného okruhu) 7,41 sankcí. V několika případech jsem srovnávala počet majetkových sankcí ve starých ZPD a v nově vydaných (obojí ZPD měly pochopitelně stejný předmět úpravy). Ani v jednom případě jsem nezjistila snížení počtu majetkových sankcí. Ze sedmi srovnávaných dvojic předpisů se ve dvou případech počet sankcí zvýšil (ze 2 na 12 a ze 7 na 11), v ostatních případech zůstal nezměněn. Zdá se tedy, že nelze hovořit o současné tendenci ke snižování počtu majetkových sankcí. V některých případech se spíše objevuje tendence opačná. Svědčí o tom např. i novelizace ZPD elektřiny a tepla (vyhl. č. 175/1973 Sb.), která byla provedena vyhláškou č. 107/1977 Sb. (tato novela nenahradila ZPD z roku 1973, pouze je změnila) a přinesla 7 nových skutkových podstat majetkových sankcí.

Následující rozbor platné právní úpravy (stav ke konci roku 1979) je rozdělen podle skupin závazkových právních vztahů v zásadě shodně s hospodářským zákoníkem.

Nejasnost pojmu skutková podstata se projevovala zejména při hledání hranice, kde končí jedna skutková podstata a kde začíná druhá. V literatuře se vyskytuje několik pojetí: trestněprávní, někdy rozšiřované i na jiná odvětví; civilistické chápání předpokladů vzniku majetkové odpovědnosti (majetková újma, protiprávní úkon, příčinná souvislost a zavinění); konečně užití termínu skutková podstata pro všechny složené právní skutečnosti (toto asi nejobecnější pojetí srov. J. Cvetler: O soukromém právu římském, Praha 1946, str. 28: „Zřídka setkáváme se ovšem s izolovanou právní skutečností, zpravidla jde o shluky nebo soubory skutečností, o tzv. skutkové podstaty čili základy. Právní skutečnosti způsobují tak samy nebo ve spojení s jinými vznik, změny a zánik práva.“). Zdá se, že poslední stanovisko bylo východiskem pro rozpracování dvou předchozích. Jednoznačné vymezení pojmu skutková podstata však není v rámci této stati proveditelné a není ani jejím cílem.



Hospodářský zákoník upravuje v části šesté obecné otázky majetkových sankcí (§§ 141–144 HZ). Tato úprava (která se vztahuje i na dodávku výrobků) nestanoví konkrétní skutkové podstaty ani konkrétní sazby. V § 141 HZ je pouze uveden obecný předpoklad vzniku povinnosti platit majetkové sankce nebo možno říci obecná skutková podstata – „organizace, která nesplní řádně závazek, popř. jinou právní povinnost je povinna...“. Z uvedeného protiprávního chování vzniká povinnost platit majetkové sankce „stanovené v právním předpisu nebo ve smlouvě“. Z formulace § 141 odst. 1 HZ tedy neplyne ani to, že se jedná pouze o sankce placené druhé, oprávněné organizaci (což vyplývá z § 142 HZ), ani to, že konkretizace obecné normy může být realizována jenom hospodářským zákoníkem nebo prováděcím předpisem k němu (nikoli zvláštním předpisem).

Pokud jde o možnost odchylné úpravy, tedy odchylné od ustanovení § 141–144 HZ, připouští ji pouze § 142 odst. 1 HZ (prováděcí předpisy mohou stanovit, ve kterých dalších případech a do jaké výše nemusí být majetkové sankce účtovány a vymáhány) a § 143 HZ (závazek nezaniká zaplacením majetkové sankce, nestanoví-li provádění předpis něco jiného).

Další konkretizaci těchto obecných ustanovení obsahuje především samotný hospodářský zákoník v částech upravujících jednotlivé druhy hospodářských závazků.

Část sedmá hosp. zákoníku upravující závazky při *dodávce výrobků* obsahuje i ustanovení o majetkových sankcích.

Tato ustanovení je možno rozčlenit do několika skupin:

- A. Majetkové sankce jako součást odpovědnosti za *vady*.
- B. Majetkové sankce za *prodlení dodavatele*.
- C. Majetkové sankce za *prodlení odběratele*.
- D. Majetkové sankce za nesplnění *jiných povinností* dodavatele nebo odběratele.

#### A. Majetkové sankce jako součást odpovědnosti za *vady*

Ustanovení § 201 odst. 4 HZ zakotvuje právo na majetkové sankce jako právo vznikající v rámci odpovědnosti za vady. Podobně jako § 141 odst. 1 HZ odkazuje na ustanovení právních předpisů nebo na smlouvu.

Základní majetkové sankce označuje hospodářský zákoník jako penále a upravuje je v § 206–210.

Podle § 206 odst. 1 je povinen zaplatit penále dodavatel, který *dodal výrobky vadné jakosti*. Sazba činí 10 % z *ceny vadných výrobků*. Ustanovení zároveň limituje majetkovou sankci – maximálně desetinásobek ceny opravy, jde-li o vadu, která byla dodavatelem odstraněna. Ustanovení § 206 odst. 2 umožňuje za splnění určitých předpokladů snížit sazbu na polovinu, tedy 5 % z *ceny vadných výrobků*. Podle § 206 odst. 3 se penále v určitých případech *vůbec neplatí* (dodávka výrobků lepší jakosti apod.) Zvýšenou



sazbu penále stanoví § 207. Byla-li vadnost způsobena „hrubým porušením technologického postupu“, je dodavatel povinen zaplatit odběrateli penále ve výši 20 % z *fakturované ceny* výrobků vadné jakosti. Jde v tomto případě ještě o tutéž skutkovou podstatu? Je možno považovat hrubé porušení technologického postupu za kvalifikovaný subjektivní prvek odpovědnosti? Domnívám se, že odpověď na tyto otázky není jednoznačná a závisí na teoretickém pojetí skutkové podstaty majetkové sankce a subjektivní odpovědnosti.

Dále v § 208 odst. 1 hospodářský zákoník stanoví povinnost platit penále za dodávku výrobků *neoznačených stanoveným způsobem, nekompletních „nebo je-li předmět plnění jinak vadný“*. V tomto ustanovení jsou tedy zakotveny tři skutkové podstaty, z nichž jedna je velmi obecná. Společná sazba je stanovena na 5 % *ceny vadného plnění*. Formulační nejednotnost, která v některých ustanoveních uvádí „fakturovanou cenu“ a v jiných pouze „cenu“, zřejmě nemá hlubší opodstatnění.

Druhý odstavec § 208 obsahuje další skutkovou podstatu — *dodávku menšího množství výrobků, než jak stanoví průvodní doklady*. Sazba je 10 % z *ceny chybějících výrobků*.

K přehledu této úpravy je třeba dodat, že ustanovení § 206–208 HZ nelze použít na dodávky z dovozu (§ 258 HZ) a podle § 209 HZ se § 206 HZ nevztahuje na dodávky nové techniky obsažené v plánech RVT, pokud půjde o prototypy nebo výrobky ověřovací série a pokud jsou takto ve smlouvě označeny.

Lze říci, že základní úprava majetkových sankcí jako důsledku odpovědnosti za vady v hospodářském zákoníku je poměrně podrobná. Obsahuje pět skutkových podstat a pět sazeb a má objektivní povahu.

Ustanovení § 210 HZ umožňuje odchylnou úpravu v prováděcích předpisech, mimo jiné i pokud jde o § 206–209 HZ.

Prováděcí předpisy neobsahují příliš mnoho odchylných úprav těchto majetkových sankcí. Ze zkoumaných předpisů byla taková úprava pouze v pěti základních podmínkách dodávky.

*Vyhl. č. 45/1978 Sb.*, ZPD výrobků spotřebního průmyslu upravuje ve třech ustanoveních (§ 12 odst. 2, § 24 odst. 3, § 30 odst. 2) 3 v podstatě stejné skutkové podstaty — překročení stanoveného množství výrobků v nižší volbě. Ve všech třech ustanoveních je také stejná sazba — 5 % z *ceny* nejvyšší volby výrobků dodaných navíc v nižší volbě. Jediným rozdílem je to, že § 12 se týká dodávek textilních a konfekčních výrobků, § 24 kožedělných výrobků a § 30 dodávek výrobků ze skla, keramiky a porcelánu.

Ve vztahu k hospodářskému zákoníku jde o odchylnou úpravu majetkových sankcí odpovídajících (z hlediska skutkové podstaty) § 208 HZ.

Je otázka, zda vůbec je taková úprava nezbytná a jestliže ano, pak rozptýlení a zbytečná diferenciacie jednotlivých ustanovení v základních podmínkách dodávky pouze právní předpis komplikuje a snižuje tak jeho efektivitu. Přinejmenším by bylo možno vhodnější legislativní technikou snížit počet ustanovení o sankcích ze tří na jediné obecnější.



Vyhl. č. 106/1977 Sb., ZPD tuhých paliv. Tento předpis obsahuje jediné ustanovení v § 23, které stanoví speciální skutkovou podstatu: dodávka vadného paliva, jež není možno použít bez narušení provozu u odběratele. Sazba činí 5 0/0 z ceny vadného paliva. Ustanovení určuje případy, kdy se toto penále neplatí, ačkoli skutková podstata je naplněna. Z formulace § 23 odst. 1 cit. vyhl. je třeba soudit, že ve všech ostatních případech vadného plnění dodavatele se majetkové sankce neplatí (pokud ovšem nestanoví něco jiného smlouva nebo opatření nadřízeného orgánu, popř. rozhodnutí hospodářské arbitráže). Úprava těchto základních podmínek dodávky znamená tedy pronikavé *omezení odpovědnosti* za vady vzhledem k obecné úpravě hospodářského zákoníku.

Vyhl. č. 176/1973 Sb., ZPD topných plynů, rop a gasolinu upravuje jednu skutkovou podstatu majetkové sankce, která má charakter vadného plnění. V § 37 odst. 1 se stanoví, že dodavatel, který „nedodrží jakostní znaky topných plynů“ je povinen platit penále, jehož sazby jsou diferencovány podle toho, které jakostní znaky nebyly dodrženy — 4 0/0 nebo 3 0/0 a pro ostatní případy rovněž 3 0/0 z ceny dodávky vadné jakosti. Podle § 43 odst. 2 cit. vyhl. však ustanovení § 37 mělo pozbýt účinnosti dnem 31. 12. 1975. Vyhl. č. 176/1975 Sb. prodloužila účinnost tohoto ustanovení do 31. 12. 1976. Vzhledem k hospodářskému zákoníku i v tomto případě šlo o omezení odpovědnosti.

Penále podle § 34 odst. 1 a podle § 35 odst. 1 cit. vyhl. nelze považovat za majetkovou sankci v rámci odpovědnosti za vady. Tato ustanovení nepostihují totiž vadné plnění.<sup>1a)</sup> Rozpor mezi skutečně dodaným množstvím a množstvím podle odběrového diagramu nebo podle dodávkového režimu je třeba považovat za rozpor mezi skutečně dodaným a smluveným množstvím. Nejde tedy o vadné plnění, ale o částečné plnění. Protože nelze zahrnout tyto sankce ani mezi odpovědnostní závazky za prodlení se splněním závazku, bude nejvhodnější považovat je za specifické skutkové podstaty hospodářským zákoníkem neupravené. Na druhé straně by výkladem bylo možné chápat tyto sankce jako postih prodlení dodavatele, protože dodávkové režimy a odběrové diagramy stanoví rozložení dodávek do časových úseků. Nedodržení diagramů nebo režimů znamená vždy zároveň nedodržení času plnění, tedy i prodlení. V tomto specifickém případě však nepřichází v úvahu nějaké dodatečné splnění, proto je výklad o prodlení méně vhodný. Sazba sankce odpovídá prvé interpretaci a činí 10 0/0 z *ceny nedodaného množství*.

Vyhl. č. 175/1973 Sb., ZPD elektřiny a tepla ve znění vyhl. č. 107/1977 Sb. upravuje dvě majetkové sankce, které je možno považovat za postih vadného plnění. Podle § 15 odst. 3 cit. vyhl. se platí penále za nedodržení kmitočtu a napětí (sazba je pevnou částkou — 0,05 Kčs za každou vadnou kWh) a podle § 33 odst. 3 cit. vyhl. za nedodržení smluveného tlaku a tep-

<sup>1a)</sup> § 34 odst. 1 cit. vyhl.: „Nedodá-li dodavatel velkoodběrateli topných plynů z plynovodní sítě množství topných plynů podle odběrového diagramu...“

§ 35 odst. 1 cit. vyhl.: „Nedodá-li dodavatel topných plynů do plynovodní sítě množství topných plynů podle dodávkového režimu, je povinen...“



loty páry, popř. horké nebo teplé vody po dobu delší než 30 min. penále 20 Kčs za každou Gcal dodanou při jiných než sjednaných parametrech.

Porovnání se sazbami stanovenými obecně hospodářským zákoníkem není možné, protože je závislé na ceně dodávky elektřiny nebo tepla.

Poslední ustanovení o majetkových sankcích za vadné plnění při dodávce výrobků obsahuje *vyhl. č. 135/1964 Sb. ve znění vyhl. č. 57/1972 Sb.*, kterou se vydávají základní podmínky dodávky strojírenských výrobků. Podle § 26 tohoto předpisu se „při dodávkách výrobků s vadami v povrchové vrstvě, které nemají vliv na použití výrobků“, platí penále jen, když náklad na opravu přesahuje 2 % z ceny vadných výrobků. I v tomto případě se tedy jedná o snížení odpovědnosti dodavatele za vady dodávky.

Celkově je možno k úpravě majetkových sankcí za vadné plnění při dodávce výrobků v prováděcích předpisech k hospodářskému zákoníku říci, že jde o ojedinělé odchylky, které zpravidla omezují odpovědnost dodavatelů s přihlédnutím ke zvláštnostem příslušného odvětví. Přesto není odchýlná úprava vždy plně odůvodněná a bylo by ji zřejmě možno redukovat.

### *B. Majetkové sankce za prodlení dodavatele*

Hospodářský zákoník v § 204 odst. 1 stanoví penále za *prodlení dodavatele s dodávkou výrobků* procentní sazbou — za první den prodlení 5 % z ceny nedodaných výrobků a trvá-li prodlení déle než jeden měsíc, ještě další penále 5 % z ceny výrobků nedodaných ani během měsíce po dodací lhůtě. Umožňuje dále snížení na 0,5 % a v odst. 2 zakotvuje další penále 5 % pro případ, že dodavatel je v *prodlení s dodáním výrobků v náhradní lhůtě*.

Hospodářský zákoník tedy upravuje pouze dodavatelovo prodlení s dodávkou výrobků, neupravuje prodlení dodavatele s plněním jiných povinností (s výjimkou § 226 odst. 3 u dodávek pro vývoz — viz níže), které jsou obsahem hospodářského závazku. Tuto mezeru doplňují prováděcí předpisy, a to způsobem dosti kasuistickým, takže na rozdíl od vadného plnění jsou majetkové sankce za prodlení dodavatele v prováděcích předpisech četné.

Teoreticky problematické je zařazení majetkových sankcí postihujících případy, kdy dodavatel výrobky nedodá vůbec. Skutková podstata je v těchto případech formulována bez závislosti na časovém faktoru (srov. výše sankce podle *vyhl. č. 176/73 Sb.*, § 34 odst. 1 a § 35 odst. 1). Především tyto sankce obsahují ZPD elektřiny a tepla. Kromě cit. ustanovení je to i § 21 odst. 1 — nedodání smlouveného množství elektrické práce do zařízení pro veřejný rozvod, § 21 odst. 2 — nedodání smlouveného výkonu do zařízení pro veřejný rozvod organizací provozujících elektrárnu, § 33 odst. 1 — nedodání smlouveného množství tepla. Podobná ustanovení obsahují i některé další ZPD (*vyhl. č. 173/64 Sb.*, *vyhl. č. 123/1964 Sb.*).

Interpretací uvedených ustanovení lze ovšem dojít k závěru, že k nesplnění dodávky výrobů došlo vzhledem ke stanovenému časovému kritériu, tedy dodavatel se dostal do prodlení. V tomto smyslu by šlo přes nepřesnou



formulaci o sankce za prodlení organizace. Na druhé straně je patrná odlišnost od běžných případů prodlení: nepředpokládá se totiž zpravidla dodatečné splnění závazku. V souladu s tím i sazby jsou stanoveny nezávisle na době prodlení (např. 2 ‰ z ceny nedodaných výrobků nebo 20 Kčs za každou nedodanou Gcal apod.).

Z toho by se dalo soudit, že se jedná o tzv. *fixní závazky* ve smyslu § 140 HZ, které v důsledku nesplnění včas zanikají. O případ řešený § 143 HZ (zánik závazku placením majetkové sankce) evidentně nejde, protože rozhodující skutečností je nesplnění včas, nikoli zaplacení majetkové sankce. Právní úprava by však měla tuto otázku řešit jednoznačně. Např. vyhl. č. 173/64 Sb., ZPD stavebních hmot, konstrukcí a dílců (ve znění vyhl. č. 76/1965 Sb.) formuluje v § 7 odst. 2 skutkovou podstatu obdobně — „Odbytové místo nezajistí dodávky do skladů nebo...“ a přitom se výslovně odvolává na § 204 odst. 1 HZ. V tomto případě tedy jednoznačně nejde o fixní závazek, ačkoli formulace skutkové podstaty by tomu nasvědčovala.

Závěrem lze shrnout, že formulace skutkových podstat majetkových sankcí je zejména v případě prodlení někdy značně nepřesná. Ani nově vydávané ZPD se této nepřesnosti nezbavily.

Kromě speciálního ustanovení samotného hospodářského zákoníku (§ 226 odst. 3 — prodlení s odesláním zprávy o odeslání výrobků pro vývoz) obsahuje 10 prováděcích předpisů speciální úpravu odpovědnosti dodavatele za prodlení ve formě majetkových sankcí. V těchto předpisech je obsaženo celkem 64 skutkových podstat. Uvedené číslo je však podstatně ovlivněno základními podmínkami dodávky zemědělských výrobků a potřeb (vyhl. č. 123/1976 Sb.), které upravují 35 sankcí za prodlení s dodávkou jednotlivých druhů zemědělských výrobků. Skutkové podstaty sankcí jsou vcelku shodné, odlišné jsou pouze sazby, které jsou diferencovány podle výrobků (obiloviny, luštěniny, olejniny, seno, sláma, pícniny, cukrovka, čekanka, len, konopí, tabák, chmel, paprika apod.). Odečtením těchto základních podmínek dodávky se číslo sníží na 29 sankcí v devíti předpisech. Z těchto 29 je 20 sankcí důsledkem prodlení s dodávkou a 9 sankcí důsledkem prodlení dodavatele se splněním jiné povinnosti.

U sankcí za prodlení dodavatele s dodávkou nejsou odchylky od hospodářského zákoníku ve skutkových podstatách, ale v *sazbách*. Jsou-li sazby stanoveny pevnou částkou, není dobře možné srovnání (6 případů + 35 ve vyhl. č. 123/76 Sb.) U procentních sazeb jde v 10 případech o snížení odpovědnosti dodavatele oproti obecné úpravě hospodářského zákoníku, ve 4 případech o zvýšení.

Zvýšení stanoví pouze vyhl. č. 174/1964 Sb., ZPD *státních rezerv* — podle § 10 a podle § 13 — dvojnásobek zákonné sazby a vyhl. č. 173/1964 Sb., ZPD *stavebních hmot, konstrukcí a dílců*, podle níž (§ 6 odst. 3 cit. vyhl.) platí dodavatel za prodlení delší než jeden měsíc kromě penále podle § 204 odst. 1 HZ další 4 ‰ z ceny nedodaných výrobků. Ustanovení § 7 odst. 2 též vyhl. ukládá povinnost platit penále, jestliže odbytové místo nezajistí dodávky do skladů (je třeba rozumět *včas*) podle § 204 odst. 1 HZ a navíc další 3 ‰ z ceny nedodaných výrobků.



Ve většině případů snížené odpovědnosti proti hospodářskému zákoníku se platí místo 5 % za první den pouze 1 % z ceny nedodaných výrobků a po měsíci je obvykle sazba shodná — 5 %. V ostatních případech je stanovena jediná sazba nediferencovaná podle délky prodlení.

V případech, kdy vzniká povinnost platit majetkové sankce v důsledku prodlení se splněním jiných povinností, než je povinnost dodat, jedná se zpravidla o odeslání různých dokumentů apod. (prodlení s odesláním vzorků, katalogů, atestů, průvodní dokumentace technické kontroly, soupisky dovozného aj.). Méně často obsahují ZPD obecnější formulaci skutkové podstaty, podle níž je povinna platit penále „organizace, která nedodrží lhůty“ podle vypočtených ustanovení vyhlášky.

Při celkovém zhodnocení úpravy majetkových sankcí za prodlení dodavatele v prováděcích předpisech k hospodářskému zákoníku je především třeba zvážit, zda snižování odpovědnosti touto cestou je objektivně nutné a zda je vždy v souladu se zásadami hospodářské politiky státu. Z hlediska legislativní techniky by bylo zřejmě v mnohých případech možné a účelné formulovat skutkové podstaty obecněji a snížit tím komplikovanost právní úpravy.

### C. Majetkové sankce za prodlení odběratele

Hospodářský zákoník upravuje majetkové sankce za prodlení odběratele v § 205. Podle § 205 odst. 1 platí penále odběratel, který včas *nepředloží odvolávku nebo neoznámí přepravní dispozice* (dvě skutkové podstaty). Sazba činí 2 % z ceny výrobků, jichž se nesplnění povinnosti týká, a trvá-li prodlení déle než jeden měsíc, platí se další penále ve výši 3 % z ceny výrobků, u nichž povinnost nebyla splněna ani v této další lhůtě.

U takto formulovaných majetkových sankcí není jednoznačné, za kolik skutkových podstat je považovat. Je prodlení s předložením odvolávky nebo oznámením přepravní dispozice odlišnou skutkovou podstatou od prodlení se splněním těchto povinností, trvajícím však déle než jeden měsíc? Domnívám se, že přesnější je kladná odpověď na uvedenou otázku. Odběratelovo chování naplňující skutkovou podstatu ve druhém případě je totiž odlišné od jeho chování potřebného k naplnění skutkové podstaty v případě prvním. Odběratel nejen nepředloží včas odvolávku nebo neoznámí včas přepravní dispozici, ale navíc to neučiní ani v průběhu jednoho měsíce od uplynutí uvedených lhůt. Má-li vzniknout povinnost platit penále, vyžaduje právní norma dvojí (resp. čtvero) odlišné chování a jedná se tedy o naplnění odlišných skutkových podstat (navíc s rozdílnými sazbami). Lze proto říci, že § 205 odst. 1 HZ upravuje 4 skutkové podstaty majetkových sankcí. Interpretace § 205 odst. 1 HZ ilustruje obtíže vznikající při počítání majetkových sankcí, o nichž byla výše zmínka. Je také možné považovat druhý případ prodlení za jakousi „kvalifikovanou“ skutkovou podstatu a do statistiky ji zahrnout pod skutkovou podstatou „základní“. Tento prostor pro interpretaci komplikuje počítání sankcí a činí je pouze přibližným.



Podle § 205 odst. 2 HZ vzniká odběrateli povinnost platit penále ve výši 5 % z ceny neodebraných výrobků v případě, že dodávka *má být splněna odevzdáním výrobků odběrateli a ten řádně nabídnuté výrobky nepřijme.*

Úprava v prováděcích předpisech je rovněž dosti četná, i když o něco méně než u prodlení dodavatele. Ze zkoumaných předpisů ji obsahuje celkem 8 ZPD. Počet sankcí je i v tomto případě podstatně ovlivněn základními podmínkami dodávky zemědělských výrobků a potřeb (vyhl. č. 123/1976 Sb.), které obsahují 35 sankcí za prodlení s odběrem výrobků. Sankce jsou diferencovány podle jednotlivých druhů výrobků.

ZPD upravují celkem 52 majetkových sankcí, které jsou důsledkem prodlení odběratele, po odečtení ZPD zemědělských výrobků a potřeb je to 17 sankcí. Z těchto 17 je 8 sankcí za prodlení s odběrem, 3 za prodlení s předložením odvolávky, 1 za prodlení s přepravní dispozicí a 5 za prodlení se splněním jiných povinností odběratele. Pokud jde o sazby sankcí, jsou v 8 případech stanoveny pevnou částkou (+ 35 zem. výr.), ve 4 případech procentní sazbou vyšší než stanoví HZ, v jednom případě procentní sazbou nižší a jednou odkazem na HZ (tedy stejně). Ve třech případech je sazba procentní odlišná, nesrovnatelná s HZ. Z uvedených čísel plyne, že v případě prodlení odběratele se nedá mluvit o tendenci k omezování odpovědnosti, ale nedá se ani říci, že by byla odpovědnost výrazněji zvyšována.

Pokud jde o skutkové podstaty těchto majetkových sankcí, vzniká i zde problém fixních závazků, i když ne v takové míře jako u prodlení dodavatele. Tak např. § 15 odst. 1 vyhl. č. 175/73 Sb. (ZPD elektřiny a tepla) stanoví povinnost platit penále, jestliže odběratel „neodebere smlouvené množství...“. Je zřejmé, že tuto povinnost odběratel nemůže dodatečně splnit. Může jenom při dalších dodávkách odebírat v souladu se smlouvou. Majetková sankce tedy nepůsobí k tomu, aby byl závazek dodatečně splněn, ale aby byl *příště* splněn *další*, obdobný závazek.

Máme-li posuzovat důvodnost odchylek od hospodářského zákoníku, je tak možno učinit i zvážením racionálnosti stanovených pevných sazeb. V této souvislosti je však třeba přihlídnout i ke specifičností odvětví.

#### *D. Majetkové sankce za nesplnění jiných povinností dodavatele nebo odběratele*

Majetkové sankce na nesplnění jiných povinností dodavatele nebo odběratele jsou dosti početné. Hospodářský zákoník žádnou obecnou normu v tomto směru neobsahuje. Kromě prodlení a odpovědnosti za vady stíhá povinnost platit majetkové sankce i porušení dalších právních povinností, které jsou obsahem závazku při dodávce výrobků. Právní úprava takových majetkových sankcí je rozptýlena v prováděcích právních předpisech a mnohdy má dosti kazuistickou povahu. Nejvíce to platí o ZPD elektřiny a tepla, které byly vydány vyhl. č. 175/1973 Sb. Komplikovanou úpravu majetkových sankcí však přinesla teprve její novela, vyhl. č. 107/1977 Sb. Obsahuje totiž sedm nových skutkových podstat majetkových sankcí.



I tento vývoj ukazuje, že nelze mluvit o současné tendenci ke snižování počtu majetkových sankcí.

Celkově obsahuje ustanovení o majetkových sankcích tohoto druhu 11 ZPD. Je v nich upraveno 41 *sankcí* uvedeného typu. Z toho ovšem 21 *sankcí* je v ZPD elektřiny a tepla. Veškeré statistické závěry jsou proto silně ovlivněny těmito ZPD. Pokud jde o častěji se vyskytující skutkové podstaty, je z uvedených 41 celkem 18 důsledkem překročení smluvného odběru (nebo dodávek) nebo neoprávněného odběru. Toto porušení smluvních závazků nelze podřadit prodlení, ačkoli má některé podobné rysy zejména tam, kde jde o zmíněné fixní závazky a ZPD také upravují obvykle v jednom ustanovení nedodání, neodebrání a překročení odběru. Tři majetkové sankce jsou důsledkem *nesplnění kontraktační povinnosti* plynoucí ze smlouvy o přípravě dodávek. Tyto sankce považují za dosti zajímavé, vnášející nový prvek do úpravy kontraktační povinnosti. Domnívám se, že obecná úprava podobné majetkové sankce v hospodářském zákoníku není vyloučena zejména vzhledem k rostoucímu počtu takovýchto ustanovení v prováděcích předpisech (nejen na úseku dodávky výrobků).

Některé majetkové sankce této skupiny jsou konstruovány sice jako specifická skutková podstata, ale koneckonců postihují vlastně *prodlení s odběrem* popř. *s dodávkou*. Platí to např. o ZPD zemědělských výrobků a potřeb (vyhl. č. 123/76 Sb.), podle jejíhož § 141 odst. 7 je povinna platit penále odběratelská organizace, která nedodrží smluvní denní plán odvozu cukrovky nebo čekanky a dále organizace, které nepřipraví k odvozu dohodnuté množství. Totéž lze říci, o ZPD výrobků chemického průmyslu (vyhl. č. 44/1978 Sb.), podle jejichž § 11 odst. 5 vzniká povinnost platit penále za nevyužití odběrních poukázek, které byly vráceny do 1 měsíce po uplynutí odběrného období a povinnost platit vyšší penále (3 % z ceny) za nevyužití poukázek vrácené po této lhůtě.

Ostatní majetkové sankce jsou z hlediska skutkových podstat dosti rozdílné. Častěji se opakuje sankce za nedostatek náležitostí určitých listin.

Ilustrující je i počet majetkových sankcí z hlediska povinných subjektů. Ve 32 případech jde totiž o sankce za porušení povinnosti *odběratelem*, jen šestkrát je postiženo jednání dodavatele a třikrát je povinným subjektem „organizace, která porušila povinnost“.

Shrnu-li poznatky z rozboru uvedené skupiny majetkových sankcí (při dodávce výrobků), domnívám se, že platná právní úprava je příliš diferencovaná, příliš komplikovaná. Je to dáno nejen početností prováděcích předpisů k hospodářskému zákoníku, ale i početností ustanovení formulujících poměrně konkrétní skutkové podstaty majetkových sankcí. Tento sklon ke kazuistice s sebou nese některé negativní důsledky. Složitost, nepřehlednost úpravy snižuje její efektivnost. Neefektivnost majetkových sankcí však neguje smysl majetkových sankcí — totiž stimulování organizací k plnění jejich povinností. Jestliže se do právního vědomí prosazuje informace o neuplatňování nebo o nedostatečném uplatňování majetkových sankcí jako důsledku porušování závazkových povinností, vede to k nerespektování právních povinností, k nejistotě v právních vztazích. Účinnost



majetkových sankcí je ovšem snižována i jinými činiteli, které na tomto místě nelze rozebírat. Z hlediska tohoto rozboru se však domnívám, že vhodnější by byla formulace co nejobecnějších a co nejméně početných ustanovení o majetkových sankcích, ustanovení snadno uplatnitelných, ustanovení, jež by byla přístupná a zapamatovatelná pro široký okruh pracovníků. To by mohlo přispět k tomu, aby si každá organizace byla vědoma svých práv a povinností souvisejících s majetkovými sankcemi, což by ji vedlo (ovšem za nezbytného spolupůsobení dalších faktorů) k jejich uplatňování a respektování.

### III. INVESTIČNÍ VÝSTAVBA

#### 1. Příprava investiční výstavby

Závazky vznikající při přípravě investiční výstavby nemají v osmé části hospodářského zákoníku obecnou úpravu majetkových sankcí. Nelze však říci, že je hospodářský zákoník neupravuje. V § 277 obsahuje úpravu majetkových sankcí v souvislosti s hospodářskou smlouvou o *dodávce průzkumných a projektových prací*. Podle § 278 odst. 2, který se týká smlouvy o *technické pomoci* projektové organizace, použije se § 277 přiměřeně i pro tuto smlouvu. Ustanovení § 279 HZ stanoví totéž pro *dodávky geologických, geodetických nebo kartografických prací*, a to i v případě, že nejsou určeny pro investiční výstavbu.

Z uvedeného vyplývá, že ze smluvních typů upravených hospodářským zákoníkem a uzavíraných při přípravě investiční výstavby nezakotvuje hospodářský zákoník majetkové sankce pouze pro smlouvu o spolupráci na řešení nové technologie a pro smlouvu o spolupráci na projektové a organizační přípravě stavby. K těmto dvěma smluvním typům je třeba připočíst smlouvu o přípravě dodávek, která je rovněž uzavírána na úseku přípravy investiční výstavby, ale upravena je obecně v § 116 HZ. O nedostatku obecných ustanovení sankcionujících porušení povinností z této smlouvy již byla řeč výše.

Tento charakter zákonné úpravy majetkových sankcí výrazně determinuje úpravu v prováděcích předpisech, která takřka výhradně vyplňuje uvedenou mezeru.

Ustanovení § 277 HZ zakotvuje 4 skutkové podstaty, z toho tři mají charakter prodlení, jedna vadného plnění. Sazeb je celkem 5, tři procentní, dvě stanovené pevnou částkou v závislosti na délce prodlení.

Podle § 277 odst. 1 HZ platí penále *dodavatel, který je v prodlení*. Penále činí 2 % z ceny prací, po měsíci dalších 5 % z ceny prací.

Odstavec druhý stanoví penále za *vadné plnění*, a to 2 % z ceny prací. Odstraní-li dodavatel vady do 15 dnů od odeslání reklamace, penále neplatí.

Podle § 277 odst. 3 HZ vzniká povinnost platit penále, *neodstraní-li dodavatel vady v dohodnuté lhůtě*. Sazba je 500 Kčs denně, není-li ve smlouvě dohodnuto jinak. Z toho je třeba soudit, že strany si mohou smluvit i nižší penále.



Podle § 277 odst. 4 HZ je povinen platit penále opět dodavatel, je-li v *prodlení* se zahájením prací na *doplnění* nebo *přepřeracování* projektové dokumentace. Sazba je 1000 Kčs za každý den prodlení.

Hospodářský zákoník v tomto ustanovení neupravuje majetkové sankce za porušení povinností odběratele.

Celkově lze konstatovat, že formulace zákonných ustanovení je poměrně úzká, takže ponechává poměrně rozsáhlá nekrytá místa. Obecnější formulace by mohla snížit počet úprav obsažených v prováděcích předpisech. Na rozdíl od dodávky výrobků, kde prováděcí předpisy obsahují *nejčastěji odchylky* od zákonné úpravy, v případě přípravy investiční výstavby jde o *doplnění*.

Konkrétně jsou majetkové sankce upraveny (pokud jde o zkoumanou oblast) ve *čtyřech předpisech*. V těchto předpisech je zakotveno celkem 16 sankcí, přesněji 16 skutkových podstat a 13 sazeb. Z toho však se 6 majetkových sankcí shodně opakuje ve dvou předpisech včetně stejných sazeb. Všechny úpravy mají doplňující vztah k hospodářskému zákoníku.

Ve vyhl. č. 27/1977 Sb., kterou se vydávají ZPD geodetických a kartografických prací, jsou v § 20 upraveny sankce za prodlení odběratele s odevzdáním podkladů nebo s poskytnutím spolupráce. Sazba je 0,5 ‰ z celkové ceny za každý započatý měsíc prodlení, maximálně za 6 měsíců. Tyto sankce tedy doplňují ustanovení hospodářského zákoníku, který nestanoví žádnou sankci za neplnění povinností odběratele.

ZPD *stavebních prací* (vyhl. č. 104/1973 Sb.) a ZPD *strojírenských vyšších dodávek* pro tuzemskou investiční výstavbu (vyhl. č. 44/1977 Sb.) obsahují stejná ustanovení o sankcích. Týkají se *smlouvy o spolupráci na projektové a organizační přípravě stavby* a *smlouvy o přípravě dodávek*. Postihují jednak organizaci, která je v *prodlení* se splněním závazku ze smlouvy (§ 11 odst. 1 vyhl. č. 104/73 Sb. a § 18 odst. 1 vyhl. č. 44/77 Sb.), a to sazbou 500 Kčs denně za každý závazek, maximálně 15 000 Kčs za jeden závazek, jednak investora, jestliže nedojde k uzavření smlouvy o dodávce z důvodů vzniklých na jeho straně. V druhém případě je sazba stanovena zajímavým způsobem — alternativně. Dodavatel si může zvolit, zda bude chtít penále 1000 Kčs za započatý měsíc spolupráce, nebo penále 0,01 ‰ z nákladů původně uvažované dodávky podle projektového úkolu měsíčně. Ustanovení § 5 odst. 1 ZPD stavebních prací je takřka shodné s ustanovením § 13 odst. 1 ZPD strojírenských vyšších dodávek a postihuje porušování závazků ze smlouvy o přípravě dodávek. Konkrétně jde o prodlení se spoluprací na úvodním, popř. prováděcím projektu (500 Kčs za den a za závazek, nejvýše 15 000 Kčs za jeden závazek) a dále prodlení s předložením poptávky se schválenou projektovou dokumentací. Stejně penále je povinna platit organizace, která nepředložila včas návrh smlouvy o dodávce nebo nevyjádřila se k návrhu, je-li pro tyto úkony ve smlouvě stanovena lhůta. Za prodlení s předložením poptávky, návrhu smlouvy nebo vyjádření k němu se platí 10 000 Kčs denně, nejvýše 1 ‰ rozpočtových nákladů.

Z této dvojité úpravy, která je zcela obdobná v obou ZPD, lze soudit,



že účelnější by byla úprava sankcí přímo v hospodářském zákoníku. Otázka je, jaká by tato úprava měla být. Domnívám se, že by byla vhodnější obecnější formulace skutkové podstaty, která by mohla být jednodušší a zároveň by měla širší dopad.

Zbývající majetkové sankce jsou obsaženy ve vyhl. č. 31/72 Sb., o smlouvách o přípravě dodávek některých staveb. Tato vyhláška se vztahuje pouze na přípravu staveb uložených jako úkol státního plánu příslušnou vládou a navíc se vůbec nevztahuje na KBV a na stavby KBV podmiňující (upravené vyhl. č. 162/70 Sb.). Sankce postihují neplnění závazků plynoucích ze *smlouvy o přípravě dodávek*. Mají tedy zcela obdobnou funkci jako sankce zmíněné v souvislosti s dodávkou výrobků.

Ustanovení § 4 odst. 1 cit. vyhl. ukládá povinnost platit penále organizaci, která je v *prodlení* s plněním závazku. Sazba činí 500 Kčs za každý závazek a den prodlení. Další skutková podstata spočívá v prodlení s *předložením poptávky* se schválenou projektovou dokumentací. Sazba je 10 000 Kčs za každý den prodlení, max. 1 % z ceny prací, jichž se poptávka týká. Poslední skutková podstata (vlastně dvě skutkové podstaty) majetkové sankce spočívá rovněž v prodlení, a to s přijetím nebo s předložením návrhu hospodářské smlouvy na dodávku. Sazba je shodná jako v předchozím případě.

Ze všech uvedených úprav jak v zákoníku, tak v prováděcích předpisech ohledně přípravného stadia investiční výstavby lze uzavřít, že by byla potřebná obecná úprava majetkových sankcí vztahující se na všechny smluvní typy uzavírané v tomto období. Totéž lze říci o smlouvě o přípravě dodávek. Prováděcí předpisy v tomto směru neobsahují zbytečnou úpravu, avšak bylo by vhodnější, kdyby obecnější a komplexní zákonná úprava na co možná nejjednodušších principech odstranila potřebnost úprav v prováděcích předpisech. Nelze totiž říci, že prováděcí předpisy v tomto směru vyjadřují nějaké specifické odvětví nebo oborů. Ustanovení jsou totiž obecně formulovaná a jejich shodné opakování pro různé úseky vztahů svědčí o náhražkovitosti takového řešení.

## 2. Provádění investiční výstavby

Majetkové sankce, které jsou důsledkem neplnění závazkových povinností při provádění investiční výstavby, mají některé specifické. Především je třeba říci, že pokud neexistuje zvláštní úprava, vztahuje se i na tuto kategorii sankcí režim obecné úpravy hospodářského zákoníku (6. část HZ).

Oproti dodávce výrobků nestanoví hospodářský zákoník majetkové sankce za vadné plnění. Postihuje majetkovými sankcemi především prodlení, popř. porušení jiných právních povinností. Ustanovení obecně upravující majetkové sankce pro celou oblast provádění investiční výstavby se vztahuje přiměřeně i na dodávky oprav (§ 297 HZ). Na rozdíl od dodávky výrobků (§ 210 HZ) není v této úpravě obsaženo ustanovení, které by umožňovalo odchýlnou úpravou v prováděcích předpisech. To je tedy



možno jen tam, kde k tomu konkrétní ustanovení hospodářského zákoníku prováděcí předpisy zmocňuje. Ustanovení § 298 HZ umožňuje pouze, aby prováděcí předpisy stanovily zvláštní dodací podmínky a odpovědnost pro případ použití provozně nevyzkoušených strojů nebo zařízení, a to zejména jde-li o stroje a zařízení, jež jsou zahrnuty v plánu RVT. Podle § 320 HZ mohou prováděcí předpisy upravit dodávky pro zemědělskou investiční výstavbu JZD odchylně.

Z uvedeného plyne, že úprava obsažená v prováděcích předpisech — obdobně jako při přípravě investiční výstavby — nemá charakter odchylek od hospodářského zákoníku (jako tomu může být u dodávky výrobků), ale pouze doplnění. To je v souladu i s ustanovením § 392 odst. 2, poslední věta hospodářského zákoníku.

#### *A. Majetkové sankce za prodlení dodavatele při provádění investiční výstavby*

Hospodářský zákoník upravuje prodlení dodavatele při provádění investiční výstavby obecně v § 295 a dále v souvislosti se smlouvou o dodávce souboru strojů a zařízení v § 301 a 303.

Podle § 295 se platí penále, jestliže dodavatel naplní některou ze čtyř skutkových podstat. Penále podle § 295 odst. 4 HZ však není omezeno jenom na rušitele — dodavatele, ruшитelem povinnosti může být i jiná povinná organizace.

Základní skutková podstata vyplývá z § 295 odst. 1 HZ — dodavatel je v prodlení se splněním povinnosti dodat. Sazba je procentní, 0,5 % z ceny dodávky (tedy celkové ceny!) za každý i započatý měsíc prodlení.

Odstavec druhý citovaného ustanovení postihuje prodlení s odstraněním drobných vad nebo nedodělků (i toto ustanovení je možno interpretovat jako dvě skutkové podstaty). Sazba je stanovena pevnou částkou — 500 Kčs denně až do odstranění vad nebo drobných nedodělků.

Ustanovení § 295 odst. 3 HZ postihuje dodavatele, který nezačne bez zbytečného odkladu odstraňovat vady zjištěné po převzetí, jež brání pokračování ve zkušebním provozu. Sazba je procentní — 0,5 % z ceny dodávky za každý započatý týden prodlení.

Podle § 295 odst. 4 HZ platí penále *organizace*, která je v prodlení se splněním povinnosti označené smlouvou jako „rozhodná pro včasné splnění“. I v tomto případě je sazba stanovena pevnou částkou, a to 500 Kčs za případ a den prodlení. Navíc je stanoven limit, který celkové penále nesmí přesáhnout.

Hospodářský zákoník v rámci úpravy smlouvy o dodávce souboru strojů a zařízení obsahuje v § 301 majetkovou sankci za prodlení dodavatele s *dodávkou náhradních dílů* (sazba — cena nedodaných náhradních dílů) a v § 303, jestliže se při dodatečném vyzkoušení zjistí, že *dodávka nebyla při převzetí schopna zkušebního provozu*, majetkovou sankci podle § 295 odst. 1 (tedy stejné penále jako v případě prodlení dodavatele se splněním povinnosti dodat). Hospodářský zákoník upravuje v § 310 odpovědnost při



šéfmontáží. Za prodlení způsobené opožděným provedením montáže dodavatel neodpovídá. Neodpovídá ani za vady a nedodržení lhůt, které vzniklo v důsledku neuposlechnutí nebo neodborného provedení jeho příkazů a za prodlení s odevzdáním prací, které způsobil odběratel (§ 316 HZ). Ustanovení § 310 se týká pouze dodávky souboru, jejíž součástí je šéfmontáž. Ustanovení § 316 se však kromě těchto dodávek týká i smlouvy o dodávce montáže, dodává-li se způsobem šéfmontáže. V tomto případě (viz kapitola druhá) jde již o hraniční problematiku mezi vymezením skutkových podstat a subjektivními prvky v objektivní odpovědnosti.

Hospodářský zákoník tedy upravuje celkem šest skutkových podstat prodlení dodavatele při provádění investiční výstavby. Skutková podstata podle § 295 je nejobecnější, avšak postihuje pouze prodlení se splněním povinnosti dodat. Obecná skutková podstata, která by postihovala prodlení se splněním jiných povinností dodavatele, zákoníkem upravena není. Všechny ostatní skutkové podstaty tímto předpisem upravené jsou poměrně úzké. Dvě z nich se týkají odpovědnosti za vady. Zákon však nestanoví majetkové sankce za pouhé vadné plnění, ale až za prodlení s odstraňováním vad. Hraniční povahu z tohoto hlediska má sankce podle § 303 HZ, kdy dodavatel je povinen platit penále, jestliže se zjistí, že dodávka nebyla při převzetí *schopna* zkušebního provozu. Sazba se použije stejná jako při prodlení dodavatele se splněním povinnosti dodat. Uvedená formulace o nedostatku schopnosti je široká, protože není řečeno, čím tato neschopnost byla způsobena. Může to být vadnost plnění, ale není vyloučena ani nedokončenost. V případě nedokončenosti se sankce přiblíží k prodlení, při vadnosti o prodlení nepůjde vůbec.

Uvedenému charakteru úpravy hospodářského zákoníku odpovídá úprava v prováděcích předpisech, která rovněž obsahuje poměrně úzké skutkové podstaty. Výjimku tvoří vyhl. č. 157/1976 Sb. o režimech staveb. Tato vyhláška naopak obsahuje velice široké a obecné skutkové podstaty majetkových sankcí (celkem tři skutkové podstaty). Vyhláška o režimech staveb je prováděcím předpisem k hospodářskému zákoníku. Z toho lze usuzovat, že majetkové sankce jí upravené podléhají režimu § 141 HZ a násl. V této souvislosti vyvstává otázka vzájemného poměru překrývajících se skutkových podstat. Vyhláška sama konflikt řeší v § 10 odst. 3 tak, že na penále podle § 10 odst. 1 a 2 vyhlášky o režimech staveb se započítává penále, na které vzniklo odběrateli činnosti právo z téhož důvodu podle jiných předpisů. Avšak je nutno se dále ptát: má smysl *konstruovat překrývající* se skutkové podstaty majetkových sankcí?

Podle § 10 odst. 1 cit. vyhl. platí účastník výstavby penále 500 Kčs za každý den prodlení, jestliže je v prodlení „se splněním závazku ukončit činnost v dohodnutém (rozhodnutém) termínu“. Pojem účastník výstavby je vymezen v § 3 vyhlášky. Je jím jednak investor nebo organizace jej zastupující, generální projektant a dodavatelé investora atd. Termíny ukončení činnosti jsou obsahem režimu. Jejich vztah ke smluvním závazkům stanoví § 5 odst. 3 vyhlášky: „jsou podkladem pro sjednávání smluvních závazků“. Vyhláška tedy počítá s návazností a v podstatě lze říci, že



se shodností termínů v režimu a ve smlouvě (jinak by také působení těchto dvou právních institutů bylo v rozporu). Majetkové sankce postihují porušení stejné povinnosti, avšak plynoucí z různých právních skutečností. Formulace ve vyhlášce je ovšem velmi široká. Podle § 10 odst. 2 cit. vyhl. vzniká povinnost platit dvojnásobné penále v případě, že účastník výstavby je v prodlení se splněním závazku ukončit činnost ve změněném termínu. Pojem změněný termín vykládá § 9 odst. 6 cit. vyhl. V podstatě se jedná o oddálení termínu, pokud není ohroženo včasné dokončení stavby. Na základě takto změněného termínu jsou účastníci povinni upravit smluvní závazky.

O celkovém řešení sankcionování neplnění povinností z režimů staveb a z hospodářských smluv je možno mít pochybnosti, a to zvláště tam, kde dochází k překrývání. Jestliže by právní úprava dbala, aby povinnosti obsažené v režimu byly důsledně promítnuty do smluvních závazků, bylo by přehlednější a účelnější sankcionovat (třeba zvýšenými sazbami pro okruh staveb, na něž se režimy vztahují) pouze smluvní závazky na základě dostatečně širokých skutkových podstat.

Další komplikací právní úpravy uvedené oblasti společenských vztahů je nová vyhláška č. 128/1978 Sb. FMTIR a SPK o režimech komplexní bytové výstavby a investic, které komplexní bytovou výstavbu podmiňují. Tento předpis — na rozdíl od vyhl. č. 157/76 Sb. — neprovádí hospodářský zákoník (na jeho vydání se také nepodílela SA ČSSR), je vydán pouze na základě zák. č. 133/1970 Sb. a zák. č. 145/1970 Sb. Vyhláška většinou (s výjimkou např. § 4 písm. i) nebo § 7 odst. 4) neřeší vztah režimu a závazků z hospodářských smluv a nestanoví žádné majetkové sankce. Ačkoli se jedná o právní institut stejného názvu a jeho právní úprava je obdobná vyhlášce č. 157/1976 Sb., vztah k hospodářskému zákoníku je jiný. Je vůči zákoníku zvláštním předpisem, úprava režimů KBV je oddělena od úpravy hospodářskoprávních závazků.

Domnívám se, že provázanost mezi instrumenty plánovitého řízení a hospodářskými závazky by měla být užší, nový krok legislativy k větší oddělenosti se mi nezdá účelný. Jeho důsledkem je, že některé instituty řídící sféry dublují instituty závazkové. Tytéž povinnosti plynou z rozdílných právních skutečností, někdy i samostatně zajištěných sankcemi. Efektivita právní úpravy musí být takovým nadbytkem pramenů povinností snižována.

Další ustanovení o majetkových sankcích za prodlení dodavatele při provádění investiční výstavby nejsou nijak početná. Je to pouze pět skutkových podstat. Dvě z nich se týkají vyklizení pracoviště — podle § 35 odst. 3 vyhl. č. 44/1977 Sb. a podle § 23 odst. 3 vyhl. č. 104/73 Sb. Sazby jsou většinou stanoveny pevnou částkou v závislosti na době prodlení, někdy jsou limitovány, jindy se platí až do splnění povinnosti.



### B. Majetkové sankce za prodlení odběratele při provádění investiční výstavby

Případy, kdy je prodlení odběratele upraveno společně s prodlením dodavatele, byly probrány v předchozí části stati (např. § 295 odst. 4 HZ, § 10 odst. 1 vyhl. č. 157/76 Sb.). Na tomto místě proto půjde pouze o speciální majetkové sankce postihující výslovně prodlení odběratele.

Hospodářský zákoník upravuje v § 295 šest skutkových podstat. Je to jednak *prodlení s odevzdáním staveniště* (0,1 % z ceny smluvených dodávek, které mají být na staveništi nebo pracovišti provedeny. Minimálně musí toto penále činit 1000 Kčs a trvá-li prodlení déle než jeden měsíc, vzniká povinnost platit další penále 0,1 % z této ceny), popř. *pracoviště*, jednak *prodlení s předáním projektové dokumentace* a dále *prodlení s vytvořením předpokladů pro přejímání*, *se zahájením přejímání*, *s pokračováním v přejímání* nebo *prodlení s převzetím* dodávky (500 Kčs za každý den prodlení).

Máme-li posuzovat zákonnou úpravu celkově, je možno konstatovat, že stanovení sazeb je poměrně diferencované, avšak na druhé straně je stanovena jednotná sazba pro velmi rozdílné skutkové podstaty. Domnívám se, že není nemožné více sjednotit sazby, popř. stanovit i obecnější skutkové podstaty.

V prováděcích předpisech, které byly předmětem rozboru, není upravena žádná majetková sankce, která by ve shora uvedeném smyslu stíhala prodlení odběratele.

### C. Majetkové sankce za porušení ostatních povinností, popř. za vadné plnění při provádění investiční výstavby

Právní úprava těchto majetkových sankcí v zákoně a v prováděcích předpisech není příliš rozsáhlá. V zákoníku je tvořena dvěma skutkovými podstatami. Podle § 295 odst. 8 HZ vzniká povinnost platit penále odběrateli, jestliže *užívá předmět dodávky před jeho odevzdáním a převzetím bez dohody s dodavatelem* (500 Kčs za každý den neoprávněného užívání). Je to specifická odpovědnost, která nemá povahu odpovědnosti za prodlení ani povahu odpovědnosti za vady. Druhým případem je výše zmíněné ustanovení § 303, týkající se hospodářské smlouvy o dodávce souboru strojů a zařízení. Dodavatel je povinen odběrateli platit penále, jestliže se při dodatečném vyzkoušení zjistí, že dodávka nebyla schopna zkušebního provozu při převzetí. Sazba je stanovena odkazem na § 295 odst. 1 HZ, tedy prodlení dodavatele se splněním povinnosti dodat. Již výše jsem se zmínila o tom, že uvedený delikt bude mít zpravidla povahu vadného plnění. Je to vlastně jediný případ majetkové sankce stanovené hospodářským zákoníkem jako důsledek vadného plnění při provádění investiční výstavby.

Pokud jde o prováděcí předpisy, stanoví pouze vyhláška č. 44/77 Sb. v § 27 odst. 6 povinnost platit penále v případě, že dojde ke *zrušení zá-*



vazku. Povinnost vzniká té organizaci, na jejíž straně jsou důvody zrušení závazku. Touto organizací může být dodavatel i odběratel. Sazba je stanovena procentně — 1 % z ceny dodávek odeslaných na staveniště a z ceny prací provedených na staveništi. Obdobnou sankci zakotvuje i vyhláška č. 104/73 Sb., ZPD stavebních prací. Obsahuje ji ustanovení § 18. Citovaná vyhláška vedle toho v § 23 odst. 3 stanoví povinnost platit penále 500 Kčs denně za nesplnění povinností podle § 23 odst. 1 a 2 při vyklizení staveniště. Tato sankce je formulována obecně (domnívám se, že takový typ formulace je velmi vhodný, protože je úsporný a nenechává mezery), skutkovou podstatu lze naplnit rozličnými jednáními. Některá z nich budou mít povahu prodlení. Povinným subjektem je dodavatel, oprávněným odběratel. Ustanovení § 23 má kogentní povahu.

Poslední majetkovou sankci tohoto druhu obsahuje § 42 odst. 3 vyhlášky č. 104/73 Sb. Jestliže dodavatel přes upozornění investora, že dodávka není připravena, trvá na zahájení přejímacího řízení a při něm se zjistí, že dodávka zřejmě nebyla připravena k odevzdání a převzetí, je dodavatel povinen zaplatit investorovi (odběrateli) podle jeho volby buď skutečné náklady, nebo penále 1000 Kčs, ne však penále vyšší než 1 % z ceny odevzdávaných prací. Podobně jako v případě majetkové sankce podle § 303 HZ má toto ustanovení přechodnou nebo smíšenou povahu — může být sankcí za prodlení nebo sankcí za vadné plnění. Zajímavá je i konstrukce sazby, která je alternativní s náhradou škody, protože vynaložené náklady nelze interpretovat jinak, než jako vzniklou škodu. K tomu je třeba dodat, že i v případě, že by sazba takto formulována nebyla, vznikl by odběrateli nárok na náhradu škody podle obecných ustanovení hospodářského zákoníku. V tomto případě tedy jde o zvláštní úpravu náhrady škody, která má objektivní povahu.

#### *D. Majetkové sankce při vývozu a dovozu investičních celků*

Dodávky vývozních a dovozních investičních celků mají řadu specifických rysů a v některých směrech se odlišuje i úprava majetkových sankcí. Pramenem této úpravy je jednak hospodářský zákoník a vyhl. č. 1/1965 Sb. (vývozní investiční celky) a vyhl. č. 98/1976 Sb. o dovozních investičních celcích.

Hospodářský zákoník v § 331 upravuje penále za prodlení hlavního dodavatele se splněním dodávky, stanoví sazbu 1 % z ceny nedodaných strojů, zařízení nebo prací, nejvýše však 6 %. V komentáři k hospodářskému zákoníku se poukazuje na to, že uvedený základ sazby odpovídá principu odděleného plnění vyjádřenému v § 328.<sup>2)</sup>

Druhá část § 331 odst. 1 HZ upravuje kvalifikovanou skutkovou podstatu: jestliže pro prodlení dodavatele s plněním části dodávky nelze do-

<sup>2)</sup> Komentář k hospodářskému zákoníku a k zákonu o hospodářské arbitráži, kolektiv autorů, Institut ČSKVŘ, 1974, díl I, svazek B, str. 245.



dávky použit k určenému účelu z důvodu zpoždění její části, zaplatí dodavatel penále tak, jako kdyby nebylo plněno vůbec.

V § 331 odst. 2 HZ je zakotvena skutková podstata — nedodržení povinností, jejichž včasné splnění má význam pro dodržení konečné dodací lhůty. Toto penále jsou organizace povinny sjednat. Podle judikatury citované v komentáři<sup>3)</sup> musí být sjednány alespoň povinnosti, jejichž porušení má být penalizováno podle § 331 odst. 2. Výšku sazby stanoví podpůrně ZPD (vyhl. č. 1/1965) v § 69 odst. 2 — 500 Kčs za případ a den, nejvýše 1500 Kčs. Sazba se zvyšuje o částku, kterou účtující organizace je povinna platit z téhož důvodu svým dodavatelům. Jestliže organizace nedohodnou ani sankcionované povinnosti, nelze penále uplatnit. Může se jednat jak o povinnosti dodavatele, tak o povinnosti odběratele.

Vyhl. č. 1/1965 Sb. zakotvuje ještě jednu generální skutkovou podstatu nebo spíše klauzuli umožňující vývoznímu odběrateli účtovat sankce stanovené příslušnými mezistátními podmínkami. Stejnou možnost má i hlavní dodavatel vůči vývoznímu odběrateli a ostatní dodavatelé.

Podobné ustanovení zakotvuje vyhl. č. 98/1976 Sb. o dovozu investičních celků a stavebních prací. Podle ní jsou organizace povinny sjednat ve smlouvě alespoň takové majetkové sankce, jaké odpovídají zahraniční smlouvě. Avšak v tomto případě podobně jako v případě ustanovení § 331 odst. 2 HZ vzniká otázka, co se stane, jestliže organizace tuto povinnost poruší. Vyhl. č. 1/1965 Sb. částečně problém řeší zmíněným ustanovením § 69 odst. 2, avšak ustanovení § 25 odst. 1 vyhl. č. 98/1976 Sb. je *lex imperfecta*, ledaže bychom konstruovali možnost hospodářské arbitráže nahradit dohodu organizací v této věci. Ačkoli právní podklad by bylo možné nalézt, v praxi se zřejmě takové řešení neuplatňuje.

Právní úprava dovozních a vývozních investičních celků další skutkové podstaty majetkových sankcí neobsahuje. Uvedená obecná ustanovení umožňují dostatečnou variabilitu v hospodářských smlouvách.

#### IV. MAJETKOVÉ SANKCE V NÁKLADNÍ PŘEPRAVĚ

##### 1. Příprava nákladní přepravy

Hospodářský zákoník v § 334 a 335 upravuje závazky z měsíčního přepravního plánu. Tyto závazky mají přípravný charakter. V současné době však měsíční přepravní plány nejsou upraveny a místo nich se uplatňuje institut *smluv o přípravě přeprav*. Smlouvy o přípravě přeprav lze považovat za specifikaci smluv o přípravě dodávek pro podmínky nákladní přepravy. Jejich podstata z právního hlediska je tedy v tom, že předcházejí smluvním závazkům z přepravních smluv a stanoví kontraktační povinnost. Právní úprava provedená vyhláškami č. 152/1971 Sb., 156/1971 a 157/1971 Sb. nemá takto jednoznačný charakter. Uvedené předpisy zakotvují rovněž majetkové sankce, jimiž mají být postiženy organizace, které poruší povinnosti z přípravných smluv. Úpravu majetkových sankcí zá-

<sup>3)</sup> Cit. publ., str. 247.



koník umožňuje v § 335 odst. 4, kde se říká, že „přepravní řády mohou stanovit i další majetkové sankce pro případ porušení jiných povinností v přepravě“. Ustanovení § 335 odst. 1–3 nelze použít, protože se týká závazků z měsíčního přepravního plánu. Ani odvolání na odstavec čtvrtý však není zcela vyhovující. Smlouvy o přípravě přeprav nejsou totiž upraveny přepravními řády, ale speciálními vyhláškami, s čímž zákoník nepočítá. Hospodářský zákoník tedy *neobsahuje* zmocnění pro jiné prováděcí předpisy k úpravě majetkových sankcí.

Majetkovými sankcemi období přípravy nákladní přepravy rozumím ty majetkové sankce stanovené hospodářským zákoníkem nebo prováděcími předpisy k němu, které postihují porušení povinností ze smluv o přípravě přeprav (popř. z měsíčního přepravního plánu, pokud by se tato ustanovení začala realizovat) nebo porušení povinností plynoucích přímo z právních předpisů, pokud jde o povinnosti, které mají být realizovány před vznikem přepravní smlouvy a nejsou tedy obsahem přepravněprávního vztahu založeného touto smlouvou. Přepravní řády některé takové povinnosti přípravného charakteru upravují. Není-li současně uzavřena smlouva o přípravě přeprav, mají tyto povinnosti a odpovědnost za jejich porušení mimozávazkovou povahu.<sup>4)</sup>

Klasifikace majetkových sankcí v závislosti na klasifikaci primárních povinností je determinována způsobem vzniku přepravní smlouvy. Tuto otázku řeší jednotlivé přepravní řády rozdílně. Smlouva může podle hospodářského zákoníku vzniknout totiž dvojím způsobem, buď *převzetím* zásilky k přepravě – tento způsob je vzhledem ke znění § 336 HZ třeba považovat za pravidelný – nebo *dohodou* o podmínkách přepravy za podmínky, že tak stanoví přepravní řády. Z toho je možno dále vyvodit, že v případě, kdy přepravní řád vznik smlouvy neupravuje, smlouva vznikne až převzetím zásilky. Povinnosti organizací, které spadají do období před převzetím zásilky dopravcem, mohou být buď obsahem závazkového přepravněprávního vztahu ze smlouvy, nebo mohou být předpisem stanoveny pro toto realizační stadium a tak se stát obsahem závazkového vztahu po jeho vzniku, ale také mohou být povinnostmi přípravného charakteru, jež organizace stíhají ještě před vznikem přepravněprávního vztahu.

Rovněž mám-li posoudit podstatu přípravných smluv, musím provést srovnání se způsoby vzniku přepravní smlouvy při jednotlivých druzích přepravy.

V *železniční* přepravě vzniká hospodářská přepravní smlouva *přijetím* zásilky *s nákladním listem*. Ve smlouvě o přípravě přeprav v železniční přepravě vozových zásilek se dopravce zavazuje přihlásit včas nákladku a podat zásilky k přepravě, tedy uzavřít přepravní smlouvu. Dopravce se zavazuje přichystat vozové jednotky a přijmout zásilky k přepravě, tj. uzavřít přepravní smlouvy. Jestliže dopravce potvrdí tzv. přihlášku nákladky, má to obdobné právní důsledky, jako kdyby uzavřel smlouvu o přípravě přeprav.

<sup>4)</sup> Povinnosti však nestíhají kterékoli organizace, ani jen ty, co uzavřou přepravní smlouvu, ale ty, které o to aspoň projeví zájem.



V souladu s tím vyhl. č. 157/1971 Sb. upravuje dvě skutkové podstaty prodlení dopravce — nepřichystá včas dohodnutý počet vozových jednotek nebo nepřichystá vozové jednotky podle přihlášky nakládky v případě, že není uzavřena smlouva o přípravě přeprav. Sazba činí 100 Kčs za vozovou jednotku v obou případech. Těmito skutkovými podstatami je postihováno jednání týkající se vytvoření nezbytných předpokladů pro splnění závazku z přípravné i z přepravní smlouvy. Nemá ale povahu vlastního neuzavření přepravní smlouvy.

Přepravci vznikne povinnost platit majetkové sankce v případě, že nepřihlásí a nepodá k přepravě včas dohodnutý počet vozových jednotek nebo zruší přihlášku nakládky, má-li uzavřenou přípravnou smlouvu nebo zruší přihlášku nakládky nebo nenaloží podle přijaté přihlášky nakládky, nemá-li ji uzavřenou. Sankcí 100 Kčs za vozovou jednotku je v tomto případě postihováno jednání, které má povahu neuzavření přepravní smlouvy.

Ve vnitrostátní vodní nákladní přepravě vzniká přepravní smlouva *potvrzením přihlášky* zásilky k přepravě. Vyhl. č. 156/71 Sb. upravuje jednak dlouhodobé přípravné smlouvy, jednak krátkodobé smlouvy o přípravě přeprav. Dlouhodobou smlouvou se strany zavazují ke spolupráci na dobu přesahující kalendářní rok, krátkodobou přípravnou smlouvou se podle § 3 odst. 1 dopravce zavazuje, že „provede ve sjednaném rozsahu a době přepravcem objednané přepravy, popř. jiné práce a výkony“ a přepravce se zavazuje, že „objedná provedení přeprav, popř. jiných prací a výkonů u dopravce“. Domnívám se, že taková formulace smluvního závazku není vyhovující. Krátkodobá smlouva o přípravě přeprav se totiž — pokud jde o závazek dopravce — neliší od vlastní přepravní smlouvy. Svědčí o tom znění § 337 HZ. Závazek přepravce má přípravný charakter a obsah smlouvy je tedy nevyrovnaný.

Majetkové sankce stanoví § 3 odst. 4 (toto ustanovení má jen podpůrnou povahu, jestliže nejsou sankce organizacemi smlouveny!) pro případ, že dopravce nepřistaví dopravní prostředky v objemu a době stanovené smlouvou, a dále pro případ, že přepravce nepožaduje přepravu v dohodnutém objemu a období nebo nezajistí závazné nebo dohodnuté přepravní podmínky pro provedení přeprav.

Uvedené sankce mají povahu následků porušení povinností přípravného charakteru, i když formulace „nezajistí podmínky pro provedení přeprav“ je poněkud širší.

Přepravní řád vodní dopravy (vyhl. č. 134/1964 Sb.) upravuje některé majetkové sankce, o nichž lze rovněž říci, že mají přípravný charakter. Především podle § 13 odst. 4 cit. vyhl. má být postižen přepravce, který neobjedná přepravu podle měsíčního přepravního plánu. Tuto sankci je nutno považovat za obsoletní. Stejně tak i sankci podle § 13 odst. 6 cit. vyhl. Ustanovení § 25 odst. 4 upravuje dvě skutkové podstaty — opožděné podání zboží k přepravě (platí se zdržné), a není-li toto zboží podáno ani po uplynutí osmi dnů od termínu začátku nakládky. Avšak charakter této sankce je determinován skutečností, že přepravní smlouva vzniká již po-



tvrzením přihlášky, opožděné podání je tedy již porušením povinnosti, k němuž dochází po vzniku přepravní smlouvy, je tedy porušením povinnosti z této smlouvy. To platí i o některých dalších majetkových sankcích podle tohoto přepravního řádu (§ 25 odst. 3).

Odlišná úprava vzniku přepravní smlouvy určuje tedy i jinou povahu majetkových sankcí v souvislosti s povahou porušených povinností.

Smlouvy o přípravě přeprav byly dále upraveny v oblasti *silniční nákladní dopravy* (vyhl. č. 152/71 Sb.). Přepravní smlouva v této oblasti vzniká *příjetím objednávky, započítím přepravy nebo převzetím zásilky*. Smlouvou o přípravě přeprav (krátkodobou) se dopravce zavazuje, že provede přepravu v dohodnutém objemu a době a přepravce se zavazuje, že tyto přepravy objedná. I v oblasti silniční přepravy je tedy obsah přípravné smlouvy stanoven nevyrovnaně a pokud jde o dopravce, neliší se v zásadě od přepravní smlouvy. Majetkové sankce odpovídají formulaci smluvního závazku — je povinen je platit dopravce, který neprovedl přepravu v objemu a době stanovené ve smlouvě, nebo přepravce, který neobjednal přepravu v dohodnutém objemu a období nebo nezajistil přepravní podmínky. Konstrukce majetkových sankcí je podobná jako ve vyhl. č. 156/71 Sb. To platí i pro její podpůrný, dispozitivní charakter (neobsahuje-li smlouva dohodu o majetkových sankcích) i pro možnost zprostit se povinnosti platit penále.

Také silniční přepravní řád (vyhl. č. 133/64 Sb.) obsahuje majetkové sankce stíhající porušení povinností z měsíčního přepravního plánu. Formulace skutkových podstat odpovídá formulaci ve vyhl. č. 152/71 Sb.

Závěrem je možno konstatovat, že lze vyčlenit skupinu majetkových sankcí stíhajících porušení povinností při přípravě nákladní přepravy. Do této skupiny patří, jak bylo řečeno, především sankce upravené vyhláškami o přípravných smlouvách v nákladní přepravě. Týkají se krátkodobých smluv o přípravě přeprav a v důsledku formulace smluvních závazků z nich plynoucích neliší se někdy jejich skutkové podstaty od porušení povinností plynoucích dopravci z vlastních přepravních smluv. Přesné odlišení smluvních typů a v závislosti na tom i skutkových podstat majetkových sankcí je potřebné.

Přepravní řády obsahují řadu ustanovení o majetkových sankcích za porušení povinností z měsíčních přepravních plánů. Vzhledem k nepraktičnosti těchto plánů v současné době jsou i ustanovení o majetkových sankcích nadbytečná.

Konečně obsahují přepravní řády ustanovení o majetkových sankcích, na něž vzniká právo v důsledku porušení některých povinností stanovených těmito předpisy pro období před vznikem přepravní smlouvy. I tyto sankce řadím mezi sankce při přípravě nákladní přepravy.

## 2. Provádění nákladní přepravy

Hospodářský zákoník neupravuje majetkové sankce při provádění nákladní přepravy. Obsahuje pouze obecné zmocnění pro přepravní řády.



Přepравní řády zakotvují velké množství skutkových podstat, které mají často navzájem obdobný charakter. Názvy těchto majetkových sankcí jsou poměrně diferencované. V oblasti nákladní přepravy vznikají rovněž obtíže s kvalifikací některých ustanovení, obtíže s určením, zda se jedná o majetkovou sankci nebo jde o pouhou úhradu zvýšených nákladů druhé organizace, nákladů, které musely být vynaloženy v důsledku porušení právní povinnosti prvou organizací.

Celkem přepravní řády a vyhlášky o přípravných smlouvách v přepravě obsahují 52 skutkových podstat majetkových sankcí, po odečtení těch, které lze zařadit do období přípravy nákladní přepravy, zbývá 28 sankcí týkajících se provádění přepravy. Počet majetkových sankcí v nákladní přepravě byl významně redukován zrušením přepravního řádu sdružené přepravy kusových zásilek (vyhl. č. 211/1964 Sb.).

#### A. Prodlení přepravce

Majetkových sankcí stíhajících prodlení přepravce je ve zkoumaných předpisech sedm. Z toho tři mají povahu postihu prodlení přepravce s převzetím zásilky nebo s vykládkou. Dvě skutkové podstaty jsou prodlením při nakládce, dvakrát je sankcionováno prodlení s podáním návrhu, jak naložit se zásilkou.

Sazby sankcí často nejsou v přepravním řádu, ale ten odkazuje na tarify. Stanoví-li přepravní řády sazby přímo, mají zpravidla charakter pevné částky.

Na rozdíl od jiných závazkových vztahů jsou v nákladní přepravě velmi diferencované *názvy* majetkových sankcí. Termín penále se takřka nevyskytuje (nalezneme ho však při přípravě přepravy), přepravní řády hovoří o „poplatku“, „zdržném“, „pokutě“ aj. Tato diferenciaci souvisí s nejistotou při rozlišování majetkových sankcí od toho, co lze nazvat úplatou.

Zajímavá je konstrukce sankce podle § 67 odst. 8 železničního přepravního řádu (vyhl. č. 132/1964 Sb. ve znění vyhl. č. 98/1966 Sb. a č. 4/1976 Sb.). Podle tohoto ustanovení pozbývá příjemce zásilky práva na pokutu za překročení dodací lhůty, nevyloží-li do 48 hodin po uplynutí vykládací lhůty. Následkem porušení povinnosti (vyložit včas) je tedy zánik práva na jinou majetkovou sankci. V případě, že dopravce nepřekročí dodací lhůtu, neponese přepravce tento nepříznivý výsledek. Zánik práva je majetkovou újmou, není ale majetkovou sankcí ve smyslu šesté části HZ, protože nejde o povinnost peněžité platby ve prospěch oprávněné organizace. Nebude proto povinnost účtovat a vymáhat sankci, ale nebude možné ani dobrovolné zaplacení pokuty dopravcem. Jednalo by se o neoprávněný majetkový prospěch (právo zaniklo). Zánik práva není ovšem prekluzí, neboť není důsledkem marného uplynutí lhůty k jednostrannému uspokojení práva a samozřejmě ani k uplatnění práva u příslušného orgánu. Všechny podobně konstruované sankce jsou tedy *zvláštním typem hospodářskoprávní sankce*.



## B. Prodlení dopravce

Majetkových sankcí za prodlení dopravce je méně — 5 skutkových podstat. Rozlišení majetkových sankcí stíhajících porušení povinností při přepravě a při provádění přepravy uvedené číslo ovšem ovlivňuje. Je třeba si v této souvislosti uvědomit, že skutkové podstaty v těchto dvou oblastech se liší jen nepatrně, mnohdy dokonce jen v souvislosti s rozdílným okamžikem vzniku přepravní smlouvy, popř. smlouvy o přípravě přeprav.

Zmíněných 5 skutkových podstat majetkových sankcí při provádění nákladní přepravy je obsaženo v přepravních řádech (konkrétně se jedná o přepravní řád vodní dopravy, silniční přepravní řád, železniční přepravní řád) v návaznosti na ustanovení § 335 odst. 4 HZ, podle něhož „přepravní řády mohou stanovit i další majetkové sankce pro případ porušení jiných povinností v přepravě“.

Pouze 2 majetkové sankce stíhají porušení jiných povinností, než je včasné dodání zásilky (opožděné přistavení lodi). Formulace skutkových podstat — prodlení se včasným dodáním zásilky je velmi podobná v jednotlivých předpisech a v některých případech je obdobná i konstrukce sazeb — 1/10 dovozného za každých započatých 24 hod. prodlení, maximálně 25 nebo 50 ‰. Tato sankce se nazývá pokuta.

Ojedinelé je ustanovení přepravního řádu vodní dopravy (vyhl. č. 134/1964 Sb.), podle jehož § 20 odst. 5 zaplatí plavební podnik pokutu přepravci „na jeho žádost“.

## C. Porušení ostatních povinností přepravce

Majetkové sankce stíhající porušení ostatních povinností přepravce jsou relativně početné — ve třech předpisech je jich zakotveno 13. Nejčastější skutkovou podstatou je uvedení neúplných nebo nesprávných údajů v přepravních listinách. Někdy se požaduje, aby takové údaje měly určité následky (nepřevzetí zásilky příjemcem, zkrácení dopravce na přepravném apod.), popř. aby alespoň mohly mít takové následky. Sazby sankcí tohoto druhu jsou stanoveny odkazem na tarif. Vzájemná podobnost těchto sankcí ukazuje na možnost legislativního sjednocení.

Další majetkové sankce se týkají porušení konkrétních povinností stanovených přepravními řády, které by bylo možno subsumovat pod termín spolupůsobení (např. překročení únosnosti vozu, využití únosnosti vozu, přispění k urychlení vykládky apod.). Sankce podle § 51 odst. 8 silničního přepravního řádu (vyhl. č. 133/1964 Sb.) má sice skutkovou podstatu spadající do zkoumané kategorie (nepřispění k urychlení nakládky nebo vykládky), avšak postihuje „osoby a organizace zúčastněné na přepravě“. Subjektivní rozsah této formulace je velmi široký.

Již výše jsem se zmínila o nejasnosti hranic mezi majetkovými sankcemi a úhradami určitých vyšších nákladů, jež vzniknou oprávněné organizaci. Neurčitost formulací právních předpisů s sebou nese závažné důsledky — jednak pokud jde o povinnost účtovat a vymáhat, jednak pokud jde o prekluzivní lhůty, jež jsou pro majetkové sankce stanoveny odlišně.



#### D. Porušení ostatních povinností dopravce

Majetkových sankcí tohoto typu je málo (čtyři skutkové podstaty). Podle přepravního řádu vodní dopravy (vyhl. č. 134/1964 Sb.) § 25 odst. 3 zaplatí plavební podnik v případě, že odmítne převzít k přepravě sjednané množství zboží nebo nepřistaví lodní prostor 50 % dovozného za nepřevzaté množství a jestliže o tom dopravce uvědomí 7 dní předem, zaplatí 1/3 uvedené sazby. Tato sankce spadá do rozebírané kategorie sankcí jen díky tomu, že přepravní smlouva v tomto případě vzniká již potvrzením přihlášky k přepravě, tedy jedná se o povinnost v rámci provádění přepravy a dále díky tomu, že se nejedná o opoždění, tedy o prodlení, ale o pouhý fakt nepřistavení lodního prostoru nebo odmítnutí převzetí bez dalšího. Je evidentní, že hranice mezi přípravou a prováděním a mezi prodlením a ostatními povinnostmi je dosti jemná.

Bylo by možné zařadit k tomuto typu sankcí i ustanovení § 51 odst. 8 silničního přepravního řádu (vyhl. č. 133/64 Sb.), podle něhož mají být postiženy „osoby a organizace zúčastněné na přepravě, jestliže nesplní povinnost přispět k urychlení nakládky nebo vykládky“.

Je možno shrnout, že sankcí, které by postihovaly porušení jiných povinností dopravce, než je prodlení nebo příprava přepravy, je velmi malé množství. Nepominutelný vliv na tuto skutečnost má závislost klasifikace na okamžiku vzniku přepravní smlouvy a souvislost formulací skutkových podstat prodlení s jinými delikty.

Na závěr je třeba se zmínit i o skutečnosti, že majetkové sankce týkající se přepravy upravují některé ZPD. Na př. ZPD výrobků chemického průmyslu (vyhl. č. 44/1978 Sb.) v § 8 odst. 4 stanoví penále za prodlení s vrácením nádržkových vozů (pevnou sazbou) a v § 9 odst. 3 penále za ponechání většího zbytku ve voze (50 Kčs za každých započatých 100 kg nad stanovenou mez). Jedná se o porušení povinností, které má úzký vztah ke specifickému charakteru přepravy výrobků chemického průmyslu. Nádržkové železniční vozy jsou podle ZPD ve správě nebo v dočasném užívání organizací chemického průmyslu. Odběratel, který porušil uvedené povinnosti, je povinen zaplatit penále dodavateli (nikoli dopravci).

Podobně podle § 141 odst. 7 vyhl. č. 123/1976 Sb., ZPD zemědělských výrobků a potřeb, jestliže odběratel nedodrží smluvený denní plán odvozu cukrovky nebo čekanky nebo jestliže organizace nepřipraví k odvozu dohodnuté množství, vznikne povinnost platit majetkovou sankci 1 Kčs za den a za 100 kg neodvezených výrobků.

V obou uvedených případech je majetkovou sankcí stíháno porušení povinností souvisejících s přepravou, povinností, které jsou v podstatě shodné s povinnostmi ukládanými přepravními řády. V souladu s předmětem úpravy ZPD se však jedná o vztah dodavatel-odběratel, nikoli dopravce-dopravce. Z toho důvodu nelze hovořit o těchto sankcích jako o sankcích v přepravě.



Shrnu-li poznatky z rozboru ustanovení o majetkových sankcích v nákladní přepravě, docházím k závěru, že v této oblasti panuje velká diferencovanost právních norem. Celkem jsem napočítala v šesti zkoumaných předpisech 52 skutkových podstat, z toho 24 v přípravě a 28 při provádění přepravy. Průměrně tedy jeden předpis obsahuje 8,66 skutkových podstat, přičemž průměrný počet sankcí celkový (na jeden hospodářskoprávní předpis) je 7,41. Nákladní přeprava tedy poněkud přesahuje průměr. Některé majetkové sankce se však neužívají (sankce týkající se povinností z měsíčních přepravních plánů). Přihlédnutím k této skutečnosti by se počet přiblížil průměru. Výše jsem se již zmínila, že významné snížení počtu sankcí přineslo zrušení přepravního řádu sdružené přepravy kusových zá- silek (vyhl. č. 211/1964 Sb.) — z 90 na 52 skutkových podstat celkem, z 27 na 24 v přípravě a z 64 na 28 při provádění přepravy. Určité snížení měly za následek i novelizace železničního přepravního řádu.

Uvedený příznivý vývoj v úpravě majetkových sankcí přepravními řády je však třeba posuzovat v souvislosti se skutečností, že majetkové sankce v nákladní přepravě jsou upravovány i dalšími, nižšími normativními akty. Situaci, kdy jsou sice sankce redukovány v přepravních řádech, ale zůstávají (popř. přibývají) v nižších aktech, nelze považovat za příznivou.

Majetkové sankce zkoumané v této práci jsou zakotveny v přepravních řádech a pokud jde o přípravné smlouvy — ve třech zvláštních vyhláškách. Lze připustit návaznost vyhlášek na § 116 HZ. Uvedené ustanovení však nezmocňuje k úpravě majetkových sankcí. Čistší by byla úprava přípravních smluv v přepravních řádech.

Průzkum majetkových sankcí v nákladní přepravě poukazuje dále na určité zvýhodnění dopravce. Svědčí o tom menší počet skutkových podstat postihujících porušení povinností dopravce a poměrně úzké vymezení těchto povinností.

Ze srovnání majetkových sankcí vyplývá značná blízkost jednotlivých skutkových podstat, někdy jsou podobné i sazby. I v této oblasti by bylo možné úpravu dále zjednodušit a zpřehlednit. Jednoznačnějšími formulacemi právních norem je třeba odstranit nejasnost hranic mezi majetkovými sankcemi a jiným poplatky, které režimu majetkových sankcí nepodléhají. Tak např. jestliže novelizace železničního přepravního řádu (vyhlášky č. 98/1966 Sb. a č. 4/1976 Sb.) nahrazují slovo „zdržné“ termínem „poplatek za pobyt vozu“, neplatí z toho vždy jednoznačně, že platba přestává být majetkovou sankcí (srov. § 57 odst. 5, § 58 odst. 3 žel. př. ř.).

#### V. MAJETKOVÉ SANKCE PŘI JINÝCH ZPŮSOBECH SPOLUPRÁCE SOCIALISTICKÝCH ORGANIZACÍ

Socialistické organizace uzavírají kromě všech smluvních typů, o nichž byla výše řeč, rovněž hospodářské smlouvy podle § 356 HZ. Zejména jsou hospodářsky významné smlouvy o dodávkách prací a oprav. Zvláště po-



jednávám o závazcích ve vědě a výzkumu, které v posledních letech nabývají samostatného významu i z hlediska legislativní úpravy. Považovala jsem dále za potřebné vyčlenit i analýzu sankcí týkajících se hospodaření s obaly, protože tato úprava postihuje závazkové vztahy při dodávce výrobků možno říci obecně, bez ohledu na hranice stanovené jednotlivými ZPD.

## 1. Dodávky prací a oprav

Hospodářský zákoník upravuje dodávky prací a oprav jen velmi rámcově. Úprava je obsažena v §§ 352, 356 a 357. Z našeho hlediska je nejvýznamnější ustanovení § 357 odst. 2.

Dodávky prací a oprav jsou velmi blízké dodávkám výrobků, popř. dodávkám v investiční výstavbě. Některé smluvní typy při přípravě nebo provádění investiční výstavby jsou rovněž dodávkami prací. Dodávková koncepce hospodářského zákoníku opouští striktní rozlišování mezi dare a facere. Pro dodávky oprav a prací, které nejsou hospodářským zákoníkem podrobněji upraveny, umožňuje § 357 odst. 2 použití analogie, konkrétně odkazuje na ustanovení části sedmé až deváté, která upravují „vztahy obsahem a účelem jim nejbližší“. Kromě toho je přípustná odchylná úprava v prováděcích předpisech nebo odchylná úmluva stran (§ 357 odst. 2 a čl. III zák. č. 138/1970 Sb.). Prováděcí předpisy mohou však odchylnou úmluvu stran vyloučit. Již podle novely samotné je vyloučena úmluva stran, která by snižovala odpovědnost za škodu nebo za vady, tedy je vyloučena i dohoda snižující majetkové sankce z uvedených titulů.

Některé významné skupiny dodávek prací a oprav jsou speciálně upraveny prováděcími předpisy. Z hlediska majetkových sankcí bylo zkoumáno 5 předpisů.<sup>5)</sup> V těchto 5 předpisech jsem napočítala 31 majetkových sankcí, z toho v rámci odpovědnosti za vady dvě, za prodlení 24 a za porušení jiných povinností 5.

Majetkové sankce v této oblasti mají specifickou povahu z hlediska vztahu k hospodářskému zákoníku. Nejsou ani tak podrobnějším provedením ustanovení hospodářského zákoníku, jako spíše zakotvují úpravu, kterou zákoník vůbec neobsahuje (s výjimkou cit. velmi rámcových ustanovení § 356 a 357 HZ, popř. § 352). Účelnost těchto úprav je třeba hodnotit zejména v souvislosti s ustanovením § 357 odst. 2 HZ. Jen v případě, že analogické použití norem zákoníku (části 7.—9.) nepostačuje vzhledem ke specifičnosti, popř. četnosti určitých vztahů, je potřebné přistoupit k podrobnější úpravě v prováděcích předpisech (jako např. oblast výzkumu a vývoje). Rovněž u majetkových sankcí je potřebné zvažovat, zda

<sup>5)</sup> Je však třeba poukázat na další čtyři spadající do této kategorie, o nichž je však jednáno jinde: vyhl. č. 104/1973, ZPD stavebních prací a vyhl. č. 27/1977 Sb., ZPD geodetických a kartografických prací — příprava a provádění investiční výstavby; vyhl. č. 118/1964 Sb., ZPD výrobků a vývojových prací k zajištění obranyschopnosti státu a vyhl. č. 35/1975 Sb., o hospodářských závazcích ve výzkumu a vývoji — závazky ve výzkumu a vývoji.



nelze vystačit se sankcemi upravenými kodexem v sedmé až deváté části. Domnívám se, že 31 sankcí zjištěných na tomto úseku je zbytečně mnoho.

*Majetkové sankce za prodlení.* Tyto sankce jsou ve zkoumaných předpisech nejpočetnější. Z hlediska skutkových podstat zpravidla nemají nijak zvlášť specifický charakter. Tak se tu např. vyskytuje „prodlení odběratele s odevzdáním podkladů, prodlení dodavatele s odevzdáním výsledků“ při dodávkách prací a služeb výpočetní techniky, prodlení „dodavatele s dodávkou“, odběratele s „předáním stroje do generální opravy nebo s převzetím opraveného stroje“, při dodávkách polních a zemních prací a chemizace je upraveno prodlení dodavatele „s provedením prací“, často se vyskytuje „prodlení s provedením opravy“. Lze říci, že tím výčet skutkových podstat v zásadě končí. Jejich pestrost tedy není velká a na druhé straně jsou to typické případy prodlení, které se nevyznačují žádnými zvláštními specifičnostmi, které by podmiňovaly nutnost speciální úpravy.

Sazby majetkových sankcí jsou v některých předpisech stanoveny stejným způsobem jako v HZ, rozdíl je v tom, že zpravidla jsou nižší. V jiných předpisech jsou sazby stanoveny pevnými částkami (např. vyhl. č. 73/1977, ZPD oprav zemědělských a lesních mechanizačních prostředků, polních a zemních prací ve znění vyhl. č. 84/1978 Sb., ZPD oprav zemědělské techniky). V jednom případě je (vyhl. č. 84/78 Sb.) sazba penále stanovena odkazem na § 204 HZ při prodlení dodavatele s dodávkou opravených nebo renovovaných součástí. Takové ustanovení vzhledem k § 357 odst. 2 HZ má spíše ten význam, že zvyšuje právní jistotu, než že by zakotvovalo odlišnou právní úpravu.

*Majetkové sankce v rámci odpovědnosti za vady nebo za nesplnění jiných povinností.* Lze říci, že počet těchto sankcí je minimální, což platí zejména o odpovědnosti za vady. Odpovědnosti za vady se týká pouze penále podle vyhl. č. 80/1973 Sb., ZPD prací a služeb výpočetní techniky, § 16, který stanoví, že v případě náhradního zpracování, kdy se zjistí, že požadavek na toto náhradní zpracování byl neoprávněný, popř. že vadu způsobil sám odběratel, nebo v případě, že odběratel nepředloží všechny podklady k reklamačnímu řízení, zaplatí odběratel dodavateli 10 % z ceny náhradního zpracování. Vyhl. č. 73/1977 Sb. ve znění vyhl. č. 84/1978 Sb. v § 23 odst. 3 stanoví penále za vadné provedení sjednaných prací 10 % z ceny vadně provedených prací.

Pět skutkových podstat má povahu porušení jiných povinností. Patří sem dodání nižšího počtu podkladů odběratelem u prací a služeb výpočetní techniky, odmítnutí sjednaných prací odběratelem (ZPD oprav zem. a les. mech. prostředků), neoprávněné použití vozidla dodavatelem (ZPD oprav silničních vozidel) apod. Sazby jsou stanoveny většinou procentně.

## 2. Závazky ve výzkumu a vývoji

V současné době hospodářský zákoník neobsahuje zvláštní úpravu těchto závazků a tedy ani majetkových sankcí, jimiž by bylo stíháno porušení povinností v oblasti výzkumu a vývoje. Ovšem neznamená to, že by zá-



konodárce v kodexu vůbec nebral na vědomí specifickou povahu této oblasti závazkových vztahů. Z hlediska majetkových sankcí je to např. § 209 HZ, který vylučuje použití ustanovení o penále za prodlení dodavatele (§ 204 HZ) a ustanovení o penále za dodávku výrobků vadné jakosti (§ 206 HZ) na dodávky nové techniky obsažené v plánech RVT, pokud jde o prototypy nebo výrobky ověřovací série a pokud jsou takto ve smlouvě označeny. Podobně ustanovení § 298 HZ, které umožňuje odchylnou úpravu odpovědnosti prováděcími předpisy k podpoře zavádění nových strojů a zařízení, je třeba vztáhnout i na majetkové sankce jakožto součást odpovědnosti. Ustanovení § 298 HZ se týká provádění investiční výstavby.<sup>6)</sup>

Dlouho pocítovaná mezera v právní úpravě byla alespoň zčásti vyplněna vyhl. č. 35/1975 Sb. Přípravovaná novelizace hospodářského zákoníku by měla včlenit alespoň základní normy o hospodářských závazcích ve výzkumu a vývoji do kodexu. Současný stav je tedy třeba považovat za nepřiliš stabilní.

Pokud jde o úpravu majetkových sankcí, vyhláška č. 35/75 Sb. nezařazuje sankce v rámci odpovědnosti za vady, ale pouze sankce za prodlení. Skutkových podstat obsahuje šest. Jedna je prodlením dodavatele, které je doplněno sazbou poměrně velmi nízkou (0,5 % z ceny dodávky za započatý měsíc prodlení). Sazba je zdůvodněna specifickou povahou dodávky. Naopak sankce za prodlení odběratele jsou konstruovány s vysokými sazbami, což se zdůvodňuje častou a značnou závislostí úspěchu prací na odběratelově spolupůsobení. Významné je poskytnutí možnosti organizacím upustit od účtování a vymáhání majetkových sankcí (§ 21 cit. vyhl.).<sup>7)</sup>

K právní úpravě závazků ve výzkumu a vývoji je třeba přiřadit i vyhl. č. 118/1964 Sb., ZPD výrobků a vývojových prací určených k zajištění obranyschopnosti státu. Tato vyhláška stanoví sedm skutkových podstat a čtyři sazby. Ani zde nejde o majetkové sankce za vady, ale výhradně za prodlení. Sazba za dodavatelské prodlení je vyšší (4 % z plánovaného nákladu na vývoj etapy, popř. 2 % z celkového plánovaného nákladu na vývojový úkol). Stíháno je dodavatelské prodlení s dodávkou předběžného projektu, konečného projektu, prototypů ke zkouškám, prodlení s předložením dokumentace pro ověřovací sérii (poslední sazbou 2 %). Konstrukce skutkových podstat vyhl. č. 118/1964 Sb. má tedy poměrně kazuistickou povahu, zejména uvážíme-li, že se týká pouze úzké oblasti hospodářských závazků.

### 3. Hospodaření s obaly

Vyhl. č. 11/1965 Sb. upravuje vztahy vznikající při hospodaření s obaly při dodávce výrobků. Její zvláštní povaha spočívá v tom, že se týká všech dodávek výrobků, a to nejen podle části sedmé HZ, ale praxe prosazuje

<sup>6)</sup> Srov. blíže B. Vencálek: Smluvní proces ve výzkumu a vývoji, AP roč. 19, č. 2/1979, str. 51 a násl.

<sup>7)</sup> P. Hajn: Odpovědnostní vztahy u závazků ve výzkumu a vývoji, AP roč. 16, č. 5/1976, str. 156 a násl.



její aplikaci i na dodávky podle desáté části hlavy druhé HZ. Taková úprava je velmi výhodná i z hlediska majetkových sankcí, které nejsou stanovovány v jednotlivých ZPD, ale platí obecně. Na druhé straně je však třeba vzít v úvahu rozsah působnosti vyhlášky, který je vymezen především v jejím § 1. Je hlavním důvodem toho, že v některých ZPD lze najít ustanovení o majetkových sankcích, které souvisí s hospodařením s obaly.<sup>8)</sup>

Vyhl. č. 11/1965 Sb. upravuje celkem šest skutkových podstat. V § 8 jde o prodlení s vrácením obalů dodavateli (vyhl. se mimo jiné nevztahuje na obaly dodané odběratelem). Sazba za prosté prodlení činí 50 % z evidenční ceny obaly. Při kvalifikovaném prodlení je sazba penále vyšší (trojnásobek evidenční ceny — nevrátí-li ani do dvou měsíců po uplynutí lhůty). Podle § 8 odst. 4 vrátí-li odběratel obaly po vzniku práva na zaplacení trojnásobku evidenční ceny, ale před vyúčtováním, je povinen zaplatit pouze dvojnásobek evidenční ceny. Stejně sazby, jako stanoví § 8 odst. 1, 2, platí pro další dvě skutkové podstaty — nesplnění oznamovací povinnosti při zničení nebo ztrátě obalů a pro ostatní případy zničení nebo ztráty. Poslední skutková podstata je obsažena v ustanovení o evidenci obalů — jestliže organizace nezašle ve lhůtě vyjádření k výpisu ze sesouhlasení záznamů o pohybu obalů. V tomto případě je sazba stanovena pevnou částkou — 50 Kčs denně, maximálně 1000 Kčs.

Specifickou majetkovou sankci obsahuje totéž ustanovení (§ 12) ve svém prvním odstavci. Jestliže totiž dodavatel nesplní svou povinnost uvést ve faktuře nebo obalových listech druh a množství obalů, ztrácí nárok na polovinu penále podle § 8 odst. 1, 2. O obdobných sankcích byla zmínka již výše. Nemají povahu sankcí podle části šesté HZ a tudíž nemohou podléhat stejnému režimu. Jsou to hospodářskoprávní sankce *zvláštního druhu*.

Kromě obalové vyhlášky je možno nalézt dalších *devět* skutkových podstat majetkových sankcí v jednotlivých ZPD. Dvě z nich se však odlišují a mohly by rovněž být zařazeny mezi přepravní sankce (prodlení s vrácením nádržkových vozů podle vyhl. č. 44/1978 Sb., ZPD výrobků chemického průmyslu a podle téže vyhl. ponechání většího zbytku ve voze — sazby jsou stanoveny pevnou částkou). Většinou se tyto sankce týkají obalů nebo podobných zařízení, na něž se nevztahuje obalová vyhláška. Základní význam v tomto směru má posouzení otázky, zda se na určitý konkrétní obal vyhláška vztahuje nebo nevztahuje. Kromě citovaného ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky, které vypočítává obaly, na něž se nevztahuje, vymezuje předmět její úpravy výčet v příloze č. 2. Na obaly v této příloze neuvedené se vztahuje vyhl. č. 11/1965 Sb., jsou-li „svoji konstrukcí i materiálem“ určeny k vícenásobnému použití při dodávkách výrobků mezi socialistickými organizacemi. Dodavatel však u těchto obalů musí výslovně uvést, že se na ně ustanovení vyhlášky vztahují, jinak

<sup>8)</sup> Podrobněji srov. J. Kindl: O hospodaření s obaly také trochu jinak, AP roč. 17, č. 8/1977, str. 249–262.



nemůže uplatňovat práva podle ní. Domnívám se, že tato podmínka může vést ke snaze ulehčit dodavatelům situaci stanovením některých sankcí v ZPD, sankcí, jejichž uplatňování není takto podmíněno.

Celkově je možno říci, že úprava provedená obalovou vyhláškou je i z hlediska majetkových sankcí vhodná. Jejich formulace je dostatečně obecná, jasná a přehledná. Bylo by však třeba dosáhnout stavu, kdy by pokrývala co nejširší oblast obalového hospodaření, změnit existující stav, kdy obalová vyhláška obsahuje méně skutkových podstat než jednotlivé ZPD (šest proti devíti).

## POVAHA MAJETKOVÝCH SANKCÍ

### *Kapitola druhá*

#### 1. Obecné úvahy

Problematicke právní, občanskoprávní a hospodářskoprávní odpovědnosti je v odborné literatuře věnováno poměrně mnoho pozornosti. Nejčastěji je však pozornost soustřeďována na odpovědnost za škodu. Objektivní odpovědnost se posuzuje spíše na okraj jako cosi výjimečného. Domnívám se však, že zejména v oblasti hospodářského práva je třeba věnovat objektivní odpovědnosti více pozornosti, že tato odpovědnost se rozšiřuje a perspektivně se bude dále rozšiřovat a zejména proto, že vztah mezi subjektivní a objektivní odpovědností v hospodářském právu je složitý.

Majetkové sankce mají z hlediska odpovědnosti dvojí povahu.<sup>9)</sup> Je třeba si uvědomit rozdíl mezi majetkovými sankcemi a odpovědností, z níž vzniká právo nebo povinnost platit majetkové sankce. Většinou se oba pojmy zaměňují podobně, jako se mluví o náhradě škody, ačkoli se má na mysli odpovědnost za škodu. Uvedený rozdíl je dobře zachycen v učebnici Československé hospodářské právo<sup>10)</sup> rozeznáváním odpovědnosti a sankcí, i když proti uvedenému zúžení pojmu sankce mohou být námitky.

<sup>9)</sup> Odpovědnost chápu v užším, obvyklejším pojetí jako sekundární povinnost, právní vztah vzniklý v důsledku porušení jiné právní povinnosti. K odpovědnosti řadím i případy, kdy nová povinnost vzniká bez porušení právní povinnosti, a to s vědomím možných teoretických námitek proti tomuto řešení. Právní úprava však zakotvuje některé instituty velmi podobné odpovědnosti, aniž požaduje porušení právní povinnosti jako podmínku vzniku nové, odpovědnostní povinnosti. Jedná se o společenské vztahy, které s odpovědností souvisí, jsou jí podobné. Vyplývá to i ze skutečnosti, že v některých případech vzniká nová povinnost v rámci téhož institutu buď v důsledku porušení právní povinnosti, nebo i bez takového porušení (v důsledku tzv. protiprávního stavu). Rovněž předpokladem vzniku povinnosti platit majetkové sankce v hospodářskoprávních vztazích není vždy porušení právní povinnosti.

<sup>10)</sup> S. Vaněk: Čs. hospodářské právo, Praha 1979, str. 181: „*Pojem odpovědnosti lze použít k obecnému označení případů, ve kterých vzniká povinnost snášet ty či ony nepříznivé důsledky předvídané právem* (odpovědnost za vady, za prodlení atd.). *Pojem sankce pak charakterizuje tyto nepříznivé důsledky samotné* (sankce v podobě závazku k odstranění vady, k zaplacení penále atd.)!“ Odlišné pojetí sankce viz např. M. Knappová: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, Praha 1968, str. 196.



Povinnost platit majetkové sankce vzniká jako součást nějakého odpovědnostního institutu. Je složkou obsahu vzniklého právního vztahu. Nejčastěji odpovědnosti za vady nebo za prodlení (ale výjimečně i odpovědnosti za škodu).

V souladu s platnou právní úpravou majetkových sankcí v hospodářském právu je možno rozlišit dvě základní skupiny majetkových sankcí. Jednak jsou to majetkové sankce, které jsou organizace povinny platit v rámci odpovědnosti za *vady* a za *prodlení*. Pro právní úpravu těchto sankcí je významné, že na ně je třeba vztáhnout i všechna ustanovení, která sice bezprostředně neupravují majetkové sankce, ale týkají se obecně odpovědnosti za vady nebo za prodlení, jejíž jsou součástí. Teoreticky sem lze zařadit i sankce, které by byly součástí odpovědnosti za škodu, popř. za neoprávněný majetkový prospěch. Placení majetkových sankcí v rámci těchto odpovědností je však natolik výjimečné, že je mohu pominout.

Za odlišnou skupinu považuji ty majetkové sankce, jež jsou důsledkem porušení *jiné právní povinnosti* (než je vadné plnění, prodlení, popř. způsobení škody nebo neoprávněný majetkový prospěch). Tyto majetkové sankce podléhají pouze režimu šesté části HZ, ustanovením o majetkových sankcích a případně speciální úpravě. Zpravidla jsou jediným důsledkem porušení povinnosti.

*Majetkové sankce jako objektivní odpovědnost.* V odborné literatuře se již tradičně považuje za základní typ odpovědnosti odpovědnost subjektivní. Domnívám se, že platná právní úprava se vyvíjí v opačné tendenci — většina odpovědnostních institutů hospodářskoprávních má objektivní charakter. Objektivní odpovědnost proniká rozsáhle i do odpovědnosti za škodu, kde zůstává poslední oblastí subjektivní odpovědnosti obecná úprava podle § 145 HZ.

Tyto závěry je však nutno relativizovat komplikovaností vztahu mezi subjektivní a objektivní odpovědností, zvláštní povahou konstrukce zavinění socialistických organizací.

Formulace § 145 odst. 2 HZ, která je považována za zakotvení předpokladu zavinění socialistických organizací, je v úzkém vztahu k tzv. *neodvratitelnosti* škody. Nemohla-li organizace škodu odvrátit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na ní lze požadovat, nenese odpovědnost. Mohla-li ji odvrátit, ale neodvrátila — vzniká odpovědnost. Byla-li tedy škoda objektivně neodvratitelná, odpovědnost nevznikne bez ohledu na to, jaké úsilí organizace vynaložila k jejímu odvrácení. Byla-li škoda odvratitelná, ale v důsledku nedostatečného úsilí organizace nebyla odvrácena — je dána podmínka vzniku odpovědnosti. V případě odvratitelnosti škody závisí tedy vznik odpovědnosti na hodnocení vynaloženého úsilí organizace — na hodnocení subjektivního momentu. Přestože formulace § 145 by svědčila tomu, že odpovědnost vzniká organizaci vždy, ale důkazem neodvratitelnosti škody a vyvinutého úsilí může zase zaniknout, je třeba vyvinění interpretovat *ex tunc*. Organizaci, která v uvedeném smyslu škodu nezavinila, proto odpovědnost vůbec nevzniká.

Některé liberační důvody v hospodářskoprávních předpisech jsou for-



mulovány více nebo méně podobně jako zavinění podle § 145 HZ. Mnoho liberačních důvodů lze shrnout pod termín neodvratitelnost (její více nebo méně konkrétní formy). Znamená to, že organizace jsou zbaveny odpovědnosti v některých případech, kdy evidentně škodu nezavinily, kdy vznikla nezávisle na jejich úsilí škodě zabránit. Lze proto říci, že i liberační důvody v sobě obsahují prvek hodnocení subjektivního úsilí organizace: je-li evidentní, že škodu nebylo možno odvrátit ani při největším úsilí organizace, tedy je-li škoda způsobena okolností objektivně neodvratitelnou, neponese organizace odpovědnost. Různé liberační důvody obsahují prvek hodnocení subjektivního úsilí v různé stupni. Některé jdou tak daleko, že jejich formulace je takřka shodná s § 145 HZ.

Liberační důvody a zavinění podle § 145 HZ lze rozlišit takto: v případě neodvratitelnosti škody (nebo jiné újmy, popř. porušení povinnosti tam, kde se újma nevyžaduje) organizace neodpovídá ani v rámci subjektivní ani v rámci objektivní odpovědnosti s možností liberace (neodvratitelnost však musí být postižena liberačním důvodem); je-li škoda odvratitelná, nebude podle § 145 HZ organizace odpovídat, jestliže vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze požadovat. V případě objektivní odpovědnosti bude při odvratitelnosti odpovídat vždy, nepřihlíží se k tomu, jak velké úsilí vynaložila k odvrácení škody.

O sblížování subjektivní a objektivní odpovědnosti v hospodářském právu svědčí i zákonodárcem jednoznačně vyjádřená presumpce zavinění. V případě subjektivní odpovědnosti je podle mého názoru jediné v souladu s platnou právní úpravou ta interpretace presumpce zavinění, jak o ní hovoří J. Švestka v práci „Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku“.<sup>11)</sup> Tento autor považuje presumpci za „autoritativně stanovenou právní domněnku“. Nelze souhlasit s názory, které se v hospodářsko-právní teorii objevují a které popírají povahu presumpce jako právní domněnky. Jestliže bychom totiž s nimi souhlasili, popřeli bychom jakýkoli význam formulace právních předpisů, která zatěžuje škůdce důkazním břemenem. Přitom nepopírám, že argumentace J. Feureise a K. Svitavského, že „takové rozhodnutí (rozuměj zavazující organizaci k odpovědnosti — I. P.) by bylo... rozhodnutím o objektivní odpovědnosti ve všech případech, kdy organizace veškeré úsilí vynaložila (a tato skutečnost z toho či onoho důvodu nebyla zjištěna)“ je racionální, avšak nevyvrací povahu presumpce jako právní domněnky.<sup>12)</sup> Je jen dalším dokladem o blízkosti

<sup>11)</sup> J. Švestka: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha 1966, str. 141–142: „Leč přes všechny tyto skutečnosti má založení presumpce zavinění na straně toho, kdo škodu způsobil, své oprávnění a význam. V praxi se totiž mohou vyskytnout případy, kdy se ani soudu, ani účastníkům nepodaří přes veškeré úsilí zjistit všechny okolnosti potřebné pro učinění bezpečného závěru, že je škůdce nevinný. Jinak řečeno, význam presumpce zavinění se projeví tehdy, zůstane-li v soudním řízení i po provedení veškerého dokazování v otázce nevinu škůdce pochybnost. Není proto, jak se někdy nesprávně tvrdí, uložení presumpce zavinění vzhledem k povinnosti soudu zjišťovat objektivní pravdu, úplně irrelevantní...“

<sup>12)</sup> J. Feureis, K. Svitavský: Náhrada škody mezi socialistickými organizacemi, Praha 1969, str. 92–93. Tito autoři se zmiňují o práci V. Čížkové: K otázce odpo-



mezi subjektivní a objektivní odpovědností v hospodářském právu.

V rámci objektivní odpovědnosti ovšem nelze hovořit o *presumpci* zavinění, avšak formulace liberačních důvodů zakládá rovněž právní domněnku, že tyto důvody nejsou dány (s možnou výjimkou nákladní přepravy, která tento závěr výslovným ustanovením § 340 odst. 2 HZ jen potvrzuje).

Je možno říci, že mezi subjektivní a objektivní odpovědností v hospodářském právu existuje velmi úzká souvislost a sblížování. Rozdíl je v hodnocení subjektivního úsilí socialistické organizace vynaloženého k odvrácení škody podle § 145 odst. 2 HZ. Formulace liberačních důvodů při objektivní odpovědnosti je však velice diferencovaná (především v prováděcích předpisech k hospodářskému zákoníku) a někde se přibližuje pojetí zavinění podle § 145 HZ.

Za další komplikovanou otázku považuji vymezení pojmů liberace a vyloučení odpovědnosti.

*Vyloučení odpovědnosti* především označuje možnost, aby socialistické organizace vzájemnou dohodou vyloučily vznik odpovědnosti pro případ, že budou splněny její předpoklady. Vzhledem k majetkovým sankcím není možnost vyloučit odpovědnost (tedy konkrétně vznik práva a povinnosti na majetkové sankce) dohodou zcela totožná s problematikou kogentních a dispozitivních norem a s problematikou vztahu norem hospodářského zákoníku a prováděcích předpisů. Se všemi těmito otázkami však souvisí.

Jsou-li některé normy zákoníku nebo prováděcích předpisů dispozitivní, znamená to, že umožňují odchýlnou dohodu organizací, tedy i vyloučení odpovědnosti. Avšak podle *čl. III zák. č. 138/1970 Sb.* nemůže být dohodou organizací snížena odpovědnost za škodu a — s výjimkou § 298 HZ — odpovědnost za vady. Domnívám se, že tímto ustanovením je dispozitivnost norem omezena. Stanoví-li právní norma majetkové sankce s tím, že organizace si mohou dohodou stanovit něco jiného, není možné v důsledku citovaného ustanovení, aby dohodou organizací byly sníženy majetkové sankce, které jsou součástí odpovědnosti za vady.

Je třeba dále vzít v úvahu ustanovení § 141 odst. 2 HZ. Tato norma — nepochybně kogentní — umožňuje organizacím sjednat si majetkové sankce vyšší, než stanoví právní předpis. Pro všechna další ustanovení zakotvující konkrétní zákonné majetkové sankce to má významný důsledek — jakousi „částečnou dispozitivnost“ směrem nahoru. Samozřejmě nelze vůbec hovořit o vyloučení odpovědnosti. V tomto směru naopak je generálně stanovena kogentnost všech ustanovení upravujících konkrétní

vědnostních právních vztahů v oblasti družstevní bytové výstavby, Právník č. 1/1966, str. 33 a násl., v níž je vyjádřena pochybnost, zda ustanovení § 145 HZ formuluje subjektivní odpovědnost nebo odpovědnost objektivní s možností liberace. Podobně se v učebnici Hospodářské právo, Praha 1966, na str. 390 říká: „Poslední liberační důvod (okolnost, kterou nemohl dopravce odvrátit) znamená značné sblížení rozsahu dopravní odpovědnosti s rozsahem odpovědnosti ostatních socialistických organizací podle § 145 HZ.“



majetkové sankce. Jestliže je právním předpisem výslovně stanovena možnost odchylné dohody o majetkových sankcích, tedy i o nižších sankcích, vzniká otázka poměru takových ustanovení k cit. § 141 odst. 2, popřípadě k čl. III zák. č. 138/70 Sb. Ustanovení § 141 odst. 2 HZ žádné zmocnění prováděcím předpisům neposkytuje (na rozdíl např. od § 142 odst. 1, podle něhož prováděcí předpis může stanovit odchylky od povinného účtování a vymáhání sankcí, srov. § 392 odst. 2 HZ). Stanoví-li odchylku přímo kodex, jde o speciální ustanovení v poměru k obecnému (§ 295 odst. 1, 2, 4 HZ). Pokud jde o prováděcí předpisy, uvádím zde pouze pro ilustraci vyhl. č. 80/73 Sb., ZPD prací a služeb výpočetní techniky, § 18 odst. 3, podle něhož „u prací, u nichž se projevují sezónní výkyvy, si organizace mohou dohodnout majetkové sankce odchylně od ustanovení odst. 1, 2“, dále vyhl. č. 31/1972 Sb., podle jejíhož § 4 odst. 2 jsou organizace oprávněny sjednat penále jinak. Podobná ustanovení by bylo třeba interpretovat jenom jako možnost dohody směrem dolů (možnost dohody směrem nahoru je dána zákoníkem).

S dispozitivností norem upravujících majetkové sankce je spjata otázka povahy základních podmínek dodávky. V zásadě by tyto prováděcí předpisy měly být dispozitivní na základě čl. III zák. č. 138/1970 Sb. („Organizace se mohou dohodnout odchylně od ustanovení ZPD, pokud to ZPD nebo jiné právní předpisy nevylučují“). Ve skutečnosti však většina ZPD naopak obsahuje ustanovení o tom, že odchylná dohoda je možná jen tam, kde to příslušné ZPD umožňují nebo jsou v ZPD užity jiné formulace, které fakticky likvidují zákonem stanovený dispozitivní charakter ZPD. Domnívám se, že zmocnění poskytnuté zákonem č. 138/1970 Sb. jednoznačně vyjádřilo výjimečný charakter kogentních ustanovení ZPD, a není proto v souladu s duchem tohoto zákona hojné užívání uvedených generálních klauzulí. Pokud jde o ustanovení ZPD o majetkových sankcích, je třeba i v případě, že je zachována jejich dispozitivnost, přihlížet k výše uvedeným omezením dohody organizací (o snížení odpovědnosti a § 141 odst. 2 HZ). Vyplyvá z něho, že možnost vyloučení odpovědnosti dohodou je takřka vyloučena, zejména přihlédneme-li k pochybnostem o souladu se zákonem těch ustanovení prováděcích předpisů, která (viz výše) to zřejmě hodlají organizacím umožnit. Totéž je možno říci o omezení odpovědnosti (k tomu ale srov. § 298 HZ a § 23 vyhl. č. 35/75 Sb.).

V souvislosti s otázkou vyloučení nebo omezení odpovědnosti vzniká problém, zda by nebylo třeba hovořit také o vyloučení odpovědnosti přímo právním předpisem. Zajímavý je názor J. Švestky o rozlišování dvou kategorií případů, kdy *nenastupuje odpovědnost za vady*.<sup>13)</sup> V první kategorii případů „*Předmět plnění vykazuje určitý nedostatek vlastností (újmu), který lze kvalifikovat jako vadu, avšak s kterými čs. právní řád nicméně ... vznik odpovědnosti za vady nespojuje ...*, u kterých je odpovědnost za vady vyloučena“. V druhé skupině případů „*Předmět plnění vykazuje*

<sup>13)</sup> J. Švestka: Odpovědnost za vady podle čs. socialistického práva, UK, Praha 1976, str. 147 a násl.



určitý nedostatek (újmu), který však jako vadu kvalifikovat nelze a kde tedy odpovědnost za vady nepřichází vůbec v úvahu". Do první kategorie řadí J. Švestka případy, kdy odpovědnost sice vznikla, ale již (v důsledku prekluze) zanikla, a případy, kdy k vadnosti již bylo přihlédnuto buď při stanovení ceny, nebo jiným způsobem. U druhé kategorie není dán protiprávní úkon a vada v majetkoprávním smyslu. Citovaný autor sem řadí případy, kdy újma nastala až po splnění, resp. *po uplynutí záruční doby* a dále případy, kdy si nabyvatel újmu prokazatelně způsobil sám nebo kdy ji způsobil někdo třetí (nebo událost, za niž třetí osoba odpovídá) anebo újma vzniklá působením neodvratitelné události, která nemá souvislost s činností zcizitele. Považuje za nevhodný termín *liberace* pro tyto případy, hovoří o tom, že zde odpovědnost vůbec nepřichází v úvahu.

Domnívám se, že rozlišování různých případů, kdy odpovědnost nenastupuje, je užitečné. Ve vztahu k majetkovým sankcím je ovšem ještě komplikovanější. Především zde hraje roli skutečnost, že majetkové sankce sjednocují celý komplex různých odpovědnostních institutů, a to na základě jediného pojítka — téhož typu nepříznivých důsledků odpovědnosti. Předpoklady těchto různých odpovědností jsou různé. V některých případech (např. právě odpovědnost za vady) je předpokladem i práva a povinnosti na majetkové sankce kromě protiprávního úkonu i vada nebo jiná újma. Mnohde však tento požadavek právním předpisem dán není. Nelze proto prohlásit za základní třídící kritérium existenci vady. Švestkovo rozlišování není také zcela nepochybné a je závislé na tom, co rozumím pojmem vada v majetkoprávním smyslu. Jestliže je to určitý nedostatek vlastností, pak i ve druhé kategorii případů je vada dána (nelze brát ohled v tomto směru na to, zda vznikla chováním zcizitele nebo jiné osoby nebo událostí atd. Při liberaci navíc musela vzniknout v záruční době).

Na problematiku vyloučení odpovědnosti v souvislosti se zákonnými majetkovými sankcemi navazuje *obligatornost jejich účtování a vymáhání*. Hospodářský zákoník v § 142 odst. 1, jak bylo řečeno, umožňuje prováděcím předpisům odchýlit se od tohoto pravidla. Tak jako pravidlo o obligatornosti dovádí kogentní povahu zákonných sankcí do důsledku, tak uvedené zmocnění pro prováděcí předpisy umožňuje faktické zmírnění odpovědnosti. Nelze ovšem říci, že jde o vyloučení odpovědnosti. Možnost nevymáhat nebo neúčtovat sankce se týká pouze jedné strany vztahu (oprávněné), a to v tom smyslu, že jí dává dispoziční volnost. Odpovědnost a právo na majetkové sankce vzniká bez ohledu na to, zda bude oprávněná organizace s cílem jeho uspokojení sankce účtovat a vymáhat. Ani jedna ze stran nemá možnost vzniku odpovědnosti na základě zmíněných ustanovení zabránit. Jenom faktický dopad nevymáhání a neúčtování může být obdobný důsledkům vyloučení odpovědnosti a jen v tomto je souvislost obou institutů.



## 2. Analýza platné právní úpravy z hlediska povahy majetkových sankcí

Prozkoumáme-li skutkové podstaty majetkových sankcí v hospodářském zákoníku a v prováděcích předpisech (především ZPD a přepravních řádech), zjistíme, že jich lze mnoho řadit mezi majetkové sankce postihující porušení jiných právních povinností, než je včasné a bezvadné plnění. Takřka nikdy nejsou majetkové sankce součástí odpovědnosti za škodu a za neoprávněný majetkový prospěch. Jen jako naprostá výjimka se vyskytuje povinnost platit majetkové sankce v souvislosti se způsobením škody. Stanoví ji železniční přepravní řád vyhl. č. 132/1964 Sb. ve znění vyhl. č. 98/1966 Sb. a č. 4/1976 Sb. v § 145 odst. 14 pro případ, že odesílatel způsobí poškození vozu při nakládce nebo vykládce nebo způsobí ztrátu nebo poškození oddělitelných součástí vozu, zapůjčené výstroje nebo přepravní skříně. Vzniká mu povinnost škodu uhradit a navíc zaplatit pokutu stanovenou tarifem.

Ve smyslu obvyklého rozlišování objektivní a subjektivní odpovědnosti je možno říci, že majetkové sankce jsou takřka výhradně součástí *objektivní* odpovědnosti. Významnou výjimkou je § 17 vyhl. č. 35/1975 Sb. o hospodářských závazcích ve výzkumu a vývoji, který pro odpovědnost za vady v této oblasti formuluje předpoklad odpovědnosti dodavatele řešení úkolu stejně jako § 145 HZ. Kromě úsilí, které je povinen vyvinout k zabránění vzniku vad řešení, je navíc podle tohoto ustanovení dodavatel povinen využívat nejnovější poznatky vědy a techniky. (Podobně i § 53 odst. 5 vyhl. č. 44/77 Sb. na základě § 298 HZ.) Důkazní břemeno i v tomto případě leží na dodavateli. Za liberaci by bylo možno považovat § 17 odst. 4, popř. i odst. 3 vyhl. č. 35/1975 Sb. Dodavatel neodpovídá při odborné pomoci za důsledky, které vznikly tím, že odběratel neuposlechl jeho pokynů, popř. že práce provedl v rozporu s jeho pokyny (odst. 4). Tato norma má obdobný obsah jako např. § 316 odst. 3 HZ (odpovědnost při šéfmontáži). V obou případech chybí na straně dodavatele protiprávní úkon, koneckonců není tento zprošťující důvod ničím jiným než tím, že odběratel si vadu způsobí sám. Rozdíl oproti obecnému ustanovení § 133 odst. 2 HZ je v tom, že vada zpravidla vznikne ještě před splněním. Všechny tyto úvahy však mají spíše ilustrativní povahu, protože není v možnostech mého rozboru analyzovat beze zbytku celou úpravu odpovědnosti v hospodářském právu. Dovádí k nim neoddělitelná souvislost majetkových sankcí se všemi odpovědnostními instituty, jejichž jsou součástí.

Ve vztahu k odpovědnostem, jejichž součástí je povinnost platit majetkové sankce, je velmi často poskytnuta právními předpisy možnost *liberace*. Stanovení liberačních důvodů se buď týká celého odpovědnostního institutu, kde právo na majetkové sankce je pouze jedním z oprávnění, nebo takové odpovědnosti, kde vzniká pouze právo a povinnost na majetkové sankce. Přitom je třeba si uvědomit výše zmíněný úzký vztah mezi pojetím zavinění socialistické organizace a formulací některých libe-



račních důvodů. Pojem liberační důvod chápu poměrně široce, znění předpisů někdy svědčí spíše o tom, že určitá okolnost zbavující organizaci odpovědnosti nebyla zákonodárcem považována za liberaci, ačkoli fakticky její roli hraje.

Z předpisů, které byly předmětem zkoumání v rámci této práce, jsem v 19 našla ustanovení související s problematikou subjektivních prvků odpovědnosti (40 ustanovení). Průzkum byl zaměřen bezprostředně na majetkové sankce, takže nepodchytil ustanovení s širším dosahem (nebo podchytil jen některá), i když se dotýkají rovněž majetkových sankcí.

Základem a východiskem úprav prováděcích předpisů jsou normy hospodářského zákoníku, a to liberační důvody upravené obecně v souvislosti s odpovědností za vady (zejména § 133 odst. 2 HZ). Složitější je povaha § 138 HZ za středníkem. Organizace porušila svou právní povinnost, proto by bylo možno říci, že zde je protiprávní úkon a řadit tento případ spíše mezi vyloučení odpovědnosti právním předpisem. Otázku protiprávního úkonu však nepovažuji za jednoznačnou. Významné ustanovení týkající se dodávky výrobků obsahuje § 204 odst. 3 HZ, podle něhož se pro účely majetkových sankcí nevčítá doba zdržení způsobeného dopravcem (nebyla-li dodací lhůta dodržena jen proto, že veřejný dopravce nepřijal řádně ohlášenou zásilku k přepravě nebo že překročil lhůtu stanovenou pro její přepravu). V tomto případě jde podle mého názoru o liberaci. Na ustanovení § 204 odst. 3 HZ navazují i další ustanovení prováděcích předpisů. Je to např. § 18 vyhl. č. 118/1964 Sb. (ZPD výrobků a vývojových prací určených k zajištění obranyschopnosti státu), podle něhož se do prodlení dodavatele nevčítá doba zdržení způsobeného dopravcem, nejvýše však 10 dnů. Podle § 18 odst. 5 ZPD oprav silničních vozidel (vyhl. č. 137/64 Sb. ve znění vyhl. č. 38/1966 Sb.), podá-li odběratel vozidlo k železniční přepravě včas, nelze sankci podle odst. 4 uplatnit. Obdobná ustanovení dále obsahují ZPD výrobků chemického průmyslu v § 6 odst. 3 a v § 7 odst. 2. V posledním případě se jedná o prodlení s vrácením obalů a palet. Tato navazující ustanovení jsou někdy důsledkem toho, že hospodářský zákoník upravuje uvedenou možnost zproštění se odpovědnosti pouze pro dodávku výrobků, nikoli obecně. Jindy jsou určitým zpřísněním odpovědnosti.

Srovnáme-li další liberační důvody z prováděcích předpisů, zjistíme značné množství ustanovení, která vylučují odpovědnost dodavatele tehdy, kdy mu ZPD nebo jiný prováděcí předpis poskytuje právo omezit nebo přerušit dodávky nebo přepravu. Myslím, že situace v tomto případě je podobná jako výše zmíněná podle § 138. Koneckonců to platí i o jiných liberačních důvodech. Dodavatel se totiž dostává do situace, kdy podle smlouvy nebo přesněji podle obsahu závazku má určitou povinnost. Současně v důsledku jiných okolností je naplněna hypotéza normy prováděcího předpisu, která má za následek, že mu vzniká jiná, zpravidla *protichůdná* povinnost nebo alespoň oprávnění. Např. má povinnost dodat elektrickou energii, ale současně z důvodů havarijní situace má oprávnění dodávku omezit nebo má povinnost na základě přepravní smlouvy provést



přepravu, ale v důsledku určitých okolností mu přepravní řád umožňuje omezit nebo zastavit přepravu. Tento střet protichůdných povinností, popř. oprávnění je nutno řešit tak, že obsah smluvního nebo jiného závazku je právním předpisem změněn, že tedy dodavatel, který postupuje podle normy prováděcího předpisu, *neporušuje právní povinnost*, a z toho důvodu ani nevzniká odpovědnost. Lze tedy řadit uvedené případy do té kategorie, v níž chybí protiprávní úkon, jeden z předpokladů odpovědnosti.

Oprávnění omezit nebo přerušit dodávky nebo přepravu se v prováděcích předpisech vyskytuje poměrně často. Zpravidla jsou vypočteny důvody takového opatření, popř. další podmínky (např. projednání s odběratelem a zajištění náhradních dodávek atd.). Nejčastější důvody jsou události živelní povahy, opatření orgánu státní správy, nehoda na dopravním zařízení. Někdy je formulace konkrétnější (požár, povodeň, závěje, nehoda na závodě), někdy obecnější (okolnosti, které nemohl odvrátit). Často je ustanovení koncipováno tak, že „penále se neplatí...“, „pokutu neplatí“, ale také „správa dráhy může snížit nebo prominout na žádost“ (vyhláška č. 132/64 Sb.), nebo „železnice neodpovídá“ (vyhl. č. 132/64 Sb.), „nemusí dodavatel platit“ (vyhl. č. 176/73 Sb., § 34 odst. 1) apod.

Z dalších důvodů zbavujících povinnosti platit majetkové sankce, které se vyskytují v prováděcích předpisech, je možno poukázat např. na důsledek změny rozpisu plánu (ZPD hutních výrobků, vyhl. č. 82/77 Sb., § 28 odst. 2), nezapočítávání doby schvalování úvodního projektu nad určitou mez (vyhl. č. 31/72 Sb., § 4 odst. 1; vyhl. č. 44/77 Sb., § 13 odst. 1).

Od případů uvedených výše, jež sjednocuji pod termín liberace, je třeba odlišit některé další, kdy nenastoupí odpovědnost, kdy však dojde k protiprávnímu úkonu, jehož důsledkem však není na základě ustanovení právního předpisu povinnost platit majetkové sankce nebo je tato povinnost omezena.

Kromě známých ustanovení hospodářského zákoníku sem řadím např. § 5 odst. 5 vyhl. č. 157/71 Sb., o hospodářských závazcích v železniční přepravě vozových zásilek, podle něhož se penále podle odst. 1–4 téhož ustanovení neplatí při splnění sjednaného objemu přepravy. Povinnost byla porušena, avšak odpovědnost nenastupuje z jiných důvodů, z důvodů nedostatku celospolečenského zájmu na postihu tohoto jednání za daných podmínek. Podobně podle § 25 odst. 2 přepravního řádu vodní dopravy (vyhl. č. 134/1964 Sb.) neplatí přepravce pokutu, zajistil-li náhradní zboží. Stejnou povahu mají i ustanovení § 50 odst. 1–2 a § 53 odst. 1, 2, 4 vyhl. č. 44/1977 Sb. stanovící, kdy dodavatel neodpovídá za vady a kdy není v prodlení (u provozně nevyzkoušených strojů a zařízení). Totéž platí i o § 9 vyhl. č. 34/1975 Sb., podle něhož nelze použít § 206 a 208 HZ u dovážených výrobků ve vztazích mezi dalšími dodavateli a odběrateli, jsou-li uskutečňovány jako traťové dodávky nebo by proěřováním došlo k poškození výrobků. Uvedené případy označuji termínem *vyloučení odpovědnosti právním předpisem*.



|         |                             |
|---------|-----------------------------|
| HZ      | — hospodářský zákoník       |
| KBV     | — komplexní bytová výstavba |
| RVT     | — rozvoj vědy a techniky    |
| SA ČSSR | — Státní arbitráž ČSSR      |
| ZPD     | — základní podmínky dodávky |

# SEZNAM ZPRACOVANÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb. ve znění vyhlášeném předsednictvem FS pod č. 37/1971 Sb. doplněném zákonem č. 144/1975 Sb.

Vyhláška č. 118/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky výrobků a vývojových prací, určených k zajištění obranyschopnosti státu.

Vyhláška č. 123/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky zemědělských výrobků ve znění vyhlášek č. 55/1976 Sb. a č. 122/1970 Sb. (Tato vyhláška byla nahrazena vyhl. č. 136/1979 Sb., která však byla publikována až po odevzdání rukopisu.)

Vyhláška č. 132/1964 Sb., o železničním přepravním řádu, ve znění vyhl. č. 98/1966 Sb. a č. 4/1976 Sb. Pro právní vztahy upravené vyhl. č. 157/1971 Sb. se nepoužije ust. § 37–40 ŽPŘ.

Vyhláška č. 133/1964 Sb., o silničním přepravním řádu. Pro právní vztahy upravené vyhl. č. 152/1971 Sb. se nepoužijí ust. § 35, 36, 40 odst. 1 písm c) SPŘ.

Vyhláška č. 134/1964 Sb., o přepravním řádu vodní dopravy.

Vyhláška č. 135/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky strojírenských výrobků ve znění vyhl. č. 57/1972 Sb.

Vyhláška č. 136/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky oprav strojírenských výrobků.

Vyhláška č. 137/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky oprav silničních vozidel pro motorovou dopravu ve znění vládního nařízení č. 38/1966 Sb.

Vyhláška č. 138/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky výrobků dodávaných podniky státního obchodu.

Vyhláška č. 139/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky zeleniny a ovoce mezi podniky státního obchodu Zelenina a pro průmyslové zpracování.

Vyhláška č. 147/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky neperiodických publikací, periodických publikací, hospodářských tiskovin a speciálních polygrafických výrobků. (Po odevzdání rukopisu nahrazena vyhláškou č. 28/1980 Sb.)

Vyhláška č. 150/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky surového dříví a tříslové kůry ve znění vl. nař. č. 38/1966 Sb.

Vyhláška č. 151/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky farmaceutických výrobků, výrobků zdravotnické techniky, veterinárních biopreparátů a některých laboratorních přípravků.



Vyhláška č. 152/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky výrobků dodávaných národním podnikem Zdravotnické zásobování ústavům národního zdraví ve znění vl. nař. č. 38/1966 Sb.

Vyhláška č. 173/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky stavebních hmot, konstrukcí a dílců ve znění vyhl. č. 76/1965 Sb. a vl. nař. č. 38/1966 Sb.

Vyhláška č. 174/1964 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky státních rezerv.

Vyhláška č. 1/1965 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky vývozních investičních celků ve znění vl. nař. č. 28/1966 Sb.

Vyhláška č. 11/1965 Sb., o hospodaření s obaly při dodávkách výrobků.

Vyhláška č. 73/1967 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky oprav zemědělských a lesních mechanizačních prostředků, polních a zemědělských prací, chemizace a jiných zemědělských prací ve znění vyhlášky č. 84/1978 Sb.

Vyhláška č. 152/1971 Sb., o hospodářských závazcích v silniční nákladní dopravě.

Vyhláška č. 156/1971 Sb., o hospodářských závazcích ve vnitrostátní vodní nákladní dopravě.

Vyhláška č. 157/1971 Sb., o hospodářských závazcích v železniční přepravě vozových zásilek.

Vyhláška č. 31/1972 Sb., o smlouvách o přípravě dodávky některých staveb.

Vyhláška č. 80/1973 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky prací a služeb výpočetní techniky.

Vyhláška č. 104/1973 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky stavebních prací.

Vyhláška č. 175/1973 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky elektřiny a tepla ve znění vyhl. č. 107/1977 Sb. a vyhl. č. 33/1979 Sb. (do 31. 12. 1980).

Vyhláška č. 176/1973 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky topných plynů, rop a gazolinu ve znění vyhl. č. 176/1975 Sb.

Vyhláška č. 34/1975 Sb., o hospodářských závazcích při vývozu, dovozu a při zajišťování hospodářské kooperace se zahraničím.

Vyhláška č. 35/1975 Sb., o hospodářských závazcích ve výzkumu a vývoji.

Vyhláška č. 98/1976 Sb., o dovozu investičních celků a stavebních prací.

Vyhláška č. 123/1976 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky zemědělských výrobků a potřeb ve znění vyhl. č. 83/1977 Sb.

Vyhláška č. 157/1976 Sb., o režimech staveb (a vyhl. č. 128/1978 Sb., o režimech KBV a investic, které KBV podmiňují).

Vyhláška č. 27/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky geodetických a kartografických prací (a touto vyhláškou nahrazená vyhl. č. 148/1964 Sb.).

Vyhláška č. 44/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky



стројіренскých вышších а нектерých далších додáвек про туземскую инвестиční výstavbu.

Выhláška č. 49/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky potravinářských а нектерých jiných výrobků (а touto vyhláškou nahrazená vyhl. č. 129/1964 Sb.).

Выhláška č. 50/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky potravinářských výrobků dodávaných organizacím státního а дру́зственního maloобchodu а spotřebitelským organizacím (а touto vyhláškou nahrazená vyhl. č. 130/1964 Sb.).

Выhláška č. 82/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky hutních výrobků, rud, magnezitových výrobků а kovového odpadu (а touto vyhláškou nahrazená vyhl. č. 145/1964 Sb.).

Выhláška č. 106/1977 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky tuhých paliv (а touto vyhláškou nahrazená vyhl. č. 142/1964 Sb.).

Выhláška č. 44/1978 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky výrobků chemického průmyslu (а touto vyhláškou nahrazená vyhláška č. 119/1964 Sb.).

Выhláška č. 45/1978 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky výrobků spotřebního průmyslu (а touto vyhláškou nahrazená vyhláška č. 131/1964 Sb. ve znění vl. nař. č. 38/1966 Sb. а vyhl. č. 112/1972 Sb.).

Выhláška č. 84/1978 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky oprav zemědělské techniky.

Выhláška č. 39/1979 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky vody z veřejných водоводů а одв́ádění odpadních вод veřejnými канализаци́ми. (Po odevzdání rukopisu vydány ZPD leteckých prací v zem., lesním а водním hospodářství vyhl. č. 1/1980 Sb.)

ИРЕНА ПЕЛИКАНОВА

#### **Имущественные санкции в хозяйственном кодексе и подзаконных актах**

##### **РЕЗЮМЕ**

Представленная статья — результат разбора постановлений хозяйственного кодекса и наиболее важных подзаконных актов, основанных на этом кодексе, с точки зрения имущественных санкций. Имущественные санкции понимаются нами в более узком смысле, в смысле их урегулирования в постановлениях шестой части хозяйственного кодекса. Исследование правовых предписаний сосредоточилось прежде всего на вопросы формулировки и количественной стороны фактических составов (и на их изменчивость) и на пределы рамок имущественных санкций. Данной проблематике посвящен первый раздел, образующий основную часть статьи. Затем изложение вопросов в данной статье подразделяется с учетом отдельных областей обязательственных правоотношений (поставка продукции, капитальное строительство, грузовая перевозка, другие формы взаимодействия социалистических организаций).

Проанализировав исходные материалы я пришла к выводу, что количество положений об имущественных санкциях в подзаконных актах слишком велико (304 санк-



ции в 41 предписании), что приводит к запутанности урегулирования и способствует недостаточной эффективности санкций. Данному количеству не соответствует изменчивость фактических составов. То же самое можно сказать и относительно размеров санкций. Вместе с тем напрашивается вывод о том, что во вновь издаваемых нормативных актах отсутствует тенденция обеспечения более наглядной и сжатой формулировки фактических составов. Думается, что нынешнюю регламентацию возможно и было бы целесообразным заменить меньшим количеством общих фактических составов, которые обнимали бы собой большее количество деликтов и вместе с тем оказались бы более наглядными, легко познаваемыми и запоминаемыми.

Во втором разделе рассматривается природа имущественных санкций — ответственность. Имущественные санкции являются составной частью ответственности за недостатки и за просрочку (как исключение и за ущерб), с одной стороны, а с другой, согласно тем или иным специальным регламентациям — единственным последствием нарушения иных правовых обязанностей. По общему правилу им присущ объективный характер (они являются составной частью объективной ответственности) чаще всего с возможностью освобождения. Формулировка оснований освобождения порою близка виновности согласно § 145 Хозяйственного кодекса. Некоторые подзаконные акты допускают возможность освобождения в более широком масштабе.

IRENA PELIKANOVA

## **Die materiellen Sanktionen im Wirtschaftsgesetzbuch und in den Durchführungsvorschriften**

RESUMÉ

Die Abhandlung ist das Ergebnis einer Analyse der Normen des Wirtschaftsgesetzbuches und seiner wichtigsten Durchführungsvorschriften unter dem Gesichtspunkt der materiellen Sanktionen. Die materiellen Sanktionen werden im engeren Sinn verstanden, nämlich im Sinne der Regelung im sechsten Teil des Gesetzbuches. Die Untersuchung der Rechtsvorschriften war vor allem auf die Formulierungen und die Quantität der Tatbestände (auch auf ihre Variabilität) sowie auf die Tarife der materiellen Sanktionen ausgerichtet. Dieser Problematik ist das erste Kapitel, das einen wesentlichen Teil der Abhandlung darstellt, gewidmet. Das Kapitel ist weiter nach den einzelnen Gebieten der obligationsrechtlichen Beziehungen gegliedert (Lieferung von Erzeugnissen, Investitionsbau, Lastenbeförderung, andere Arten der Zusammenarbeit sozialistischer Organisationen).

Die Auswertung der Unterlagsmaterialien veranlasste mich zur Schlussfolgerung, dass die Quantität der Bestimmungen über die materiellen Sanktionen in den Durchführungsvorschriften übermäßig ist (304 Sanktionen in 41 Vorschriften), was zur Unübersichtlichkeit der Regelung führt und zur ungenügenden Effektivität der Sanktionen beiträgt. Die Variabilität der Tatbestände ist dieser Quantität nicht angemessen und dasselbe lässt sich von der Variabilität der Tarife sagen. Ich bin zur Schlussfolgerung gelangt, dass die neu herausgegebenen Vorschriften keineswegs die Tendenz zu übersichtlicheren und sparsameren Formulierungen der Tatbestände aufweisen. Ich glaube, dass es möglich und zweckmäßig wäre, die bisherige Regelung durch eine geringere Anzahl von Tatbeständen zu ersetzen, die eine grössere Zahl von Delikten erfassen würden und gleichzeitig übersichtlich sowie leicht erkennbar wären und die man sich merken könnte.

Das zweite Kapitel beschäftigt sich mit dem Charakter der materiellen Sanktionen im Sinne der Verantwortlichkeit. Die materiellen Sanktionen sind einerseits Bestandteil der Verantwortlichkeit für Mängel und für Verzug (ausnahmsweise auch



für Schaden) und andererseits laut einigen Spezialregelungen die einzige Konsequenz der Verletzung anderer rechtlicher Verpflichtungen. Grundsätzlich haben sie objektiven Charakter (sie sind Teil der objektiven Verantwortlichkeit), meistens mit der Möglichkeit der Liberation. Die Formulierung der Liberationsgründe nähert sich manchmal dem Verschulden laut § 145 WG. Einige Durchführungsvorschriften ermöglichen die Liberation in recht breitem Umfang.



ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

IURIDICA 4 - 1980

Redakční rada časopisu: prof. JUDr. Zdeněk Lukeš, CSc. (předseda);  
JUDr. Karel Malý, CSc. (tajemník); doc. JUDr. Dagmar Císařová, CSc.;  
prof. JUDr. Jaromír Kincl, DrSc.; prof. JUDr. ing. Eduard Kučera, DrSc.;  
doc. JUDr. Jiří Švestka, CSc.

Vydala Univerzita Karlova, Praha 1980  
Prorektor-editor prof. RNDr. Václav Prosser, CSc.  
Odpovědný redaktor doc. RNDr. Jiří V. Černý, CSc.  
Vedoucí univerzitní edice PhDr. Zdeňka Vávrová-Rejšková

Graficky upravil Jaroslav Příbramský

Z nové sazby písmem Primus vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno,  
závod 1

Náklad 500 výtisků

Vydání 1.

Kčs 10,-







V MONOGRAFICKÉ ČÁSTI ACTA  
UNIVERSITATIS CAROLINAE —  
IURIDICA

vyšlo od roku 1963:

*Lukeš Zdeněk, dr.*, Obecné a speciální zmocnění ve správě na úseku ochrany veřejného pořádku

*Štajgr František, dr.*, Některé teoretické otázky civilního práva procesního

*Cížková Věra, dr.*, Socialistické majetkové právo manželské

*Litsch Karel, dr.*, Ústava a sněm německé říše v 19. století

*Novotná Eva, dr.*, K základním rysům a tendencím právní úpravy pracovní doby

*Fiala Josef, dr.*, Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)

*Potočný Miroslav, dr.*, Deklarace zásad mírového soužití

*Bakeš Milan, dr.*, Měnové vztahy a jejich právní problematika

*Svestka Jiří, dr.*, Osvojení v československém právním řádu

*Čiřáková Dagmar, dr.*, Aktuální problémy dokazování v trestním řízení

*Čapek Jiří, dr.*, Teorie „právního realismu“

*Fábry Valér, dr.*, Úvod do anglického pozemkového práva

*Pelikánová Irena, dr.*, K právní úpravě dodavatelsko-odběratelských vztahů

*Hlavsa Petr, dr.*, Koncepce a právní úprava řešení pracovních sporů

*Slunéčková Jana, dr.*, Neprávní normativní systémy a socialistické právo

*Winterová Alena, dr.*, Žaloba v občanském právu procesním

*Bělina Miroslav, dr.*, Právo na práci v socialistické společnosti a právní záruky jeho realizace před nástupem občanů do zaměstnání

---

Publikace lze obdržet nebo objednat  
v knihovně právnické fakulty Uni-  
verzity Karlovy, 116 40 Praha 1, nám.  
Curieových 7



46 018

Ks 10,—